INSTITUTUL
DE
GEOGRAFIE

JUDEȚELE PATRIEI

T. MORARIU ★ I. BUTA ★ A. MAIER

Județul
BISTRIȚA-NĂSĂUD

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Ancorat strîns de arcul Carpaţilor Orientali, care îl încadrează prin două din masivele cele mai reprezentative, Rodna şi Călimani, dar şi prin zona de inflexiune a Bîrgăului, cu cîteva importante şi intens circulate drumuri transcarpatice, JUDEŢUL BISTRIŢA-NĂSĂUD se desfăşoară ca un vast amfiteatru, corespunzător a două mari trepte morfometrice : munţii şi dealurile.

Varietatea litologică şi tectonică este exprimată foarte bine în relief — cu o mare bogăţie de forme genetice — şi transmisă celorlalţi componenţi ai peisajului : climă, hidrografie, soluri, vegetaţie, faună şi, într-o măsură apreciabilă, chiar economiei, prin specificul resurselor solului şi subsolului.

Acestui cadru natural îi corespund anumite particularităţi ale distribuţiei, în timp şi spaţiu, a populaţiei şi aşezărilor, puse în evidenţă în analiza capitolului respectiv.

Firesc, se face analiza economiei, în toată complexitatea sa, vizîndu-se şi perspectivele luminoase ale viitorului, pe măsură posibilităţilor existente şi a prevederilor actualului cincinal.

O privire succintă asupra turismului, privit tot în perspectivă, încheie prezentarea unuia din cele mai frumoase şi bogate judeţe transilvănene.

ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

INSTITUTUL DE GEOGRAFIE

T. MORARIU, I. BUTA, A. MAIER

Județul
BISTRIȚA-NĂSĂUD

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

București, 1972

PREFAȚĂ

Așezat la răscruce de drumuri și vremuri, ținutul Bistriței și Năsăudului încă din cele mai vechi timpuri a constituit o punte de legătură materială și spirituală între românii din Transilvania și cei din Moldova, deseori loc de refugiu pentru odihnă și împrospătare a forțelor vajnicilor domnitori moldoveni care s-au ridicat la luptă pentru apărarea gliei strămoșești. Vitregia vremurilor trecute a făcut ca munții, pădurile și oamenii de pe aceste meleaguri să fie gazde bune și pentru domnitori ai Țării Românești din vestita familie a Drăculeștilor, care au înfruntat cu bărbăție furtuna ridicată de semilună. Ancorat puternic în cele mai îndepărtate veacuri de existență a poporului român, ținutul Bistriței și Năsăudului se contopește cu epopeea de luptă pentru existență și independență națională a acestuia, pentru eliberarea sa de orice asuprire, pentru afirmarea marilor sale potențe materiale și spirituale. La toate momentele de răscruce ale poporului nostru oamenii muncii de pe aceste meleaguri au fost prezenți la lupta împotriva cotropitorilor turci și habsburgi, la marele act al unirii, la eroicele lupte proletare care au culminat cu victoria revoluției socialiste din România.

Anii construcției socialiste au însemnat, ca pentru întreaga noastră patrie, ani de puternice mutații în viața județului. Eliberarea națională și socială a descătușat forțele creatoare ale harnicilor locuitori din acest colț de țară. Înfrățiți în luptă și muncă, români, maghiari, germani contribuie tot mai activ la propășirea județului, la ștergerea diferențelor existente în dezvoltarea sa economică față de alte județe ale țării.

Un impuls deosebit dezvoltării economice și cultural-sociale l-au constituit măsurile de îmbunătățire a împărțirii administrativ-

teritoriale a țării, crearea în 1968 a județului Bistrița-Năsăud, vechi deziderat al locuitorilor de aici.

În cei aproape patru ani care au trecut de atunci, județul nostru a cunoscut un puternic progres în toate domeniile. Este suficient să amintim că în prezent producția industrială este cu peste 20% mai mare decît în 1967, că numărul salariaților a crescut cu circa 30% față de aceeași perioadă. Au fost construite din fondurile statului 2000 de apartamente. Succese remarcabile au fost obținute și în agricultura din județ.

Sumele alocate de către stat pentru dezvoltarea culturii, învățămîntului, apărării sănătății au dus la substanțiale schimbări în modul de viață al oamenilor muncii, în creșterea nivelului lor material și cultural. Bogata viață spirituală a locuitorilor acestui județ, nesecat izvor de creație folclorică, nestematele portului național au dus faima acestor ținuturi mult peste granițele județului și țării.

Pe baza politicii partidului și statului nostru de repartizare judicioasă a forțelor de producție pe întregul teritoriu al țării, în anii viitori județului Bistrița-Năsăud îi sînt repartizate însemnate fonduri de investiții. Avînd la bază bogate resurse ale solului și subsolului, precum și forța de muncă umană necesară, economia județului va cunoaște un ritm de dezvoltare deosebit de ridicat, 20,3% față de 12,2% cît este pe țară.

În anii 1971–1975, fondul de investiții va fi de 3 ori mai mare ca în perioada cincinalului trecut. Producția globală industrială va crește în această perioadă de 2,5 ori față de 1970. Se vor crea ramuri industriale noi : construcții de mașini, de utilaj de construcții, textile etc. Se vor construi în Bistrița și celelalte orașe ale județului 13 întreprinderi, printre care amintim : Uzina de utilaje pentru industria materialelor de construcții și refractare, Fabrica de textile nețesute, Complexul pentru industrializarea lemnului, Topitoria de in, Fabrica de sticlărie-menaj, Fabrica de acumulatori, Unitatea de țesături extralate, Mina de minereuri complexe etc.

În agricultura județului vor fi investite 550 milioane lei, în special destinate dotării ei tehnice, îmbunătățirilor funciare, irigații, chimizare, ceea ce va duce la o creștere substanțială a producției în această importantă ramură economică.

Realizările din economie, mai ales dezvoltarea industriei, vor atrage după sine importante schimbări în structura socială a populației, concretizată mai ales în creșterea ponderii muncitorilor, în creșterea continuă a nivelului de trai.

Oamenii, obiceiurile strămoșești nealterate, cîntate cu atîta măiestrie de marele Coșbuc, încrustate în opera de granit a lui Rebreanu, neasemuitele frumuseți ale naturii, stațiunile balneoclimaterice, locuri care evocă momente din lupta poporului permit o puternică dezvoltare a turismului în județ.

Prezenta lucrare reușește să evidențieze aspectele geografice principale. Apreciind pozitiv aportul autorilor la cunoașterea județului nostru, îi invităm călduros în a ține pas, în elaborarea de noi monografii, cu realitatea care, în cîțiva ani, datorită eforturilor oamenilor de aici, va crea o geografie cu totul nouă față de prezent.

ADALBERT CRIȘAN,

prim-secretar al Comitetului județean Bistrița-Năsăud al P.C.R., președintele Consiliului popular județean

CADRUL ISTORIC ŞI GEOGRAFIC

Situat în jumătatea septentrională a Transilvaniei, între paralelele de 47°37′ şi 46°48′ şi meridianele de 23°27′ şi 25°36′, învecinîndu-se cu judeţele Maramureş în nord, Suceava în est, Mureş în sud şi Cluj în vest, judeţul Bistriţa-Năsăud îşi desfăşoară relieful sub forma unui vast amfiteatru natural, indestructibil legat de arcul carpatic, ca un adevărat caleidoscop de minunate peisaje naturale.

Nu întîmplător se înscrie printre cele mai pitoreşti colţuri ale patriei, nu întîmplător un număr mereu sporit de turişti români şi străini îi cutreieră meleagurile, din crestele zimţuite, cu înfăţişare alpină, ale Rodnei şi Călimanilor sau din munţii mai ospitalieri ai Bîrgăului, pînă în văile cu sate, care se ţin lanţ, ale Someşului Mare, Şieului, Bistriţei şi afluenţilor lor mai mărunţi, ori pînă în regiunea colinară, cu ogoare, livezi şi vii, a Cîmpiei Transilvaniei.

Amfiteatrul reliefului nu cuprinde toate cele trei trepte clasice ale pămîntului românesc; îi lipseşte cîmpia, pe care încearcă să o suplinească luncile, uneori destul de largi, ale văilor principale, căci ceea ce localnicii numesc „Cîmpia" Transilvaniei nu-şi justifică acest nume decît prin funcţia de grînar străvechi intracarpatic (astăzi cu o economie mult mai complexă), altfel înscriindu-se, sub toate aspectele, în seria regiunilor deluroase. Spre fruntariile cu Maramureşul şi Moldova, treapta montană constituie un arc de cerc care, deşi atinge altitudinea de 2 300 m în Rodna şi 2 100 m în Călimani, lasă destule căi de legătură transcarpatice, prin curmăturile de la obîrşiile Sălăuţei, Someşului Mare, Ilvei, Tihuţei etc. Pe aici localnicii au circulat nestingheriţi din toate timpurile şi tocmai de aceea, în specificul etnografiei şi al folclorului

bistrițean, maramureșean și sucevean sînt destule note comune, deși fiecare regiune își păstrează originalitatea sa. Și tot de aceea, aproape fiecare dintre căile de legătură este marcată, dincoace și dincolo de arcul muntos, de așezări vechi, cu importante rostuiri economice și administrative, între care Bistrița și Năsăudul au jucat un rol deosebit în viața actualului județ, căruia i-au împrumutat, în final, și numele lor reunit.

Cealaltă treaptă a amfiteatrului bistrițeano-năsăudean o reprezintă dealurile, mai semețe și mai fragmentate în preajma muntelui, cu o puzderie de depresiuni, de mărime diferită, toate prielnice vetre de așezări; mai domoale și mai joase către interiorul bazinului transilvănean, deci în vestul județului, unde numai culmea Păltinișului încearcă să demonstreze că este încă în preajma muntelui, săltînd peste înălțimea tuturor zonelor învecinate, cu cei circa 600 m ai săi.

Resurse însemnate în subsol, exploatate de secole (ca acelea de la Rodna), ori puse în lumină numai în anii socialismului, bogăția pajiștilor alpine, străbătute de turme în lunile de vară, aurul verde al pădurilor de rășinoase cu lemn de rezonanță sau de făgete și stejărișuri, adăpostind și specii cinegetice rîvnite de vînători, o climă răcoroasă și plăcută, la adăpostul carpatic față de asprimea iernilor din răsărit, un veritabil păienjeniș de ape, limpezi și înspumate la munte, cu unda săgetată de păstrăvi și lipani, potolite ca prin farmec la ieșirea în dealuri, soluri variate, potrivite unei game foarte largi de culturi, iată cîteva atribute în plus care caracterizează județul Bistrița-Năsăud, întregindu-i personalitatea de unitate administrativ-economică de perspectivă.

Și peste toate acestea, oamenii minunați ai locurilor, români în majoritate absolută (alături de care mai trăiesc germani și maghiari), cu o bogăție a folclorului și a portului (pe valea Someșului Mare, pe Șieu sau pe „Bîrgaie") greu de egalat, harnici și cumpătați, veseli și scăpărători de inteligență, dîrji și neînfricați în lupta pentru libertate și viață mai bună — ca acel, intrat în legendă, Tănase Todoran, condamnat ca instigator de revoltă la vîrsta de peste 100 de ani.

Frumusețea lor spirituală, conservată peste milenii, reînviind dîrzenia marilor înaintași, este oglindită nu numai

în cîntec şi joc, în port şi obiceiuri, ci şi în arhitectonica măiestrită a caselor şi dependinţelor gospodăreşti, justificîndu-le mîndria de a fi „năsăudeni" sau „bîrgăoani", „şieuani" sau „de pe cîmpie", în orice colţ al judeţului păstrîndu-se, uneori chiar de la sat la sat, un anumit specific al acestei spiritualităţi. Nu e de mirare că aceste meleaguri au dat ţării şi poporului român pe George Coşbuc şi pe Liviu Rebreanu, cu loc de cinste în literatura universală; pe Florian Porcius şi Iuliu Prodan, botanişti de renume european; pe Iacob Mureşanu, Iuliu Moisil, Vasile Naşcu, Şotropa şi atîtea alte figuri de frunte ale literaturii şi ştiinţei româneşti.

Astăzi, cînd aceşti oameni harnici şi mîndri ai plaiurilor bistriţene au devenit, ca şi întregul nostru popor, stăpîni pe destinele lor, au dobîndit şi o conştiinţă nouă, socialistă, în spiritul căreia s-au angajat, într-un adevărat tumult, să ridice meleagurile lor natale la nivelul îndreptăţit de atîtea virtuţi naturale şi umane cu care este înzestrat judeţul Bistriţa-Năsăud.

Ansamblul mediului geografic a oferit acestor meleaguri condiţii prielnice dezvoltării demografice din vremurile cele mai îndepărtate ale istoriei. Dacă masivele muntoase din nord şi din est, înalte şi fragmentate, au antrenat mai puţin formarea unor aşezări umane, în schimb dealurile, văile şi depresiunile din jur au angajat din totdeauna un asemenea proces social-istoric. Cercetările istorico-arheologice sînt grăitoare în această privinţă.

Actuala formă şi întindere a judeţului Bistriţa-Năsăud este rezultatul comuniunii unor vechi teritorii care, în diferite etape ale istoriei noastre, „s-au mai întîlnit" într-un fel sau altul; este vorba de fostele districte — ulterior, plăşi şi raioane — ale Bistriţei şi Năsăudului, Reteagului şi Becleanului.

Sub raport istoric, mai stabile s-au dovedit în timp limitele dinspre nord şi sud-est ale judeţului, mascate fiind de culmile Brezei, Ţibleşului şi Rodnei, respectiv, de vecinătatea Bîrgăului, Călimanilor şi cursului superior al Mureşului.

În general, evoluţia actualului judeţ se păstrează în nemijlocită legătură cu bazinul superior al Someşului Mare şi al Bistriţei Aurii, vetrele din totdeauna ale înfiripării colectivi-

tăţilor omeneşti în această zonă. Pînă în 1777, judeţul se prelungea mult spre nord-est, incluzînd şi comunele Coşna şiTeşna.

Cît priveşte oscilaţiile de natură limitrofă ale judeţului, acestea privesc îndeosebi părţile de vest şi sud-vest ale judeţului, cauzate fiind de colonizarea unor elemente alogene: saşi, pe văile Bistriţei, şi parţial maghiari, pe valea Someşului Mare, între Dej şi Beclan.

Cea mai veche graniţă care a traversat partea de vest şi de sud-vest a teritoriului de astăzi al judeţului Bistriţa-Năsăud a fost cea a Daciei romane. Ea este doar o linie ipotetică, studiile ulterioare urmînd a-i preciza existenţa. În perioada care a urmat retragerii autorităţilor romane, inclusiv a migraţiei popoarelor, aici şi-au desfăşurat activitatea vechile formaţiuni politice tribale ale populaţiei daco-romane şi carpo-dacice, apoi slavo-române, iar mai tîrziu româneşti, retrase uneori în văile munţilor, Populaţia băştinaşă, condusă de cnezi şi voievozi locali, care dispar abia pe la sfîrşitul secolului al XVII-lea, era organizată în cunoscutele „ţări" şi mai apoi în „districte" autonome. În 1264 este citată documentar „Terra Naszwod", adică „Ţara Năsăudului", ulterior numită şi „districtus Rodnensis" sau „Vallis Valachalis".

Începînd cu secolul al XII-lea, se organizează în Transilvania noi formaţiuni administrative — comitatele. Din cauza împotrivirii şi a luptei maselor populaţiei locale, dar şi pentru valorificarea resurselor agricole, oficialităţile au colonizat în Transilvania, inclusiv în Bistriţa şi ţinutul din jur, pe la sfîrşitul secolului al XII-lea şi începutul celui următor, grupuri de populaţie germană. Această împrejurare a făcut ca în secolul al XV-lea (pe la 1474) districtul Bistriţei să depindă, pentru un timp, din punct de vedere administrativ, de organizaţiile saşilor de la Sibiu, oraşul Bistriţa devenind astfel capitala regiunii săseşti din nordul Transilvaniei. În secolele următoare, Bistriţa şi Rodna intră în posesiune moldoveană împreună cu văile Rodnei, Ciceului etc. Pe la mijlocul secolului al XIX-lea, Bistriţa constituia unul din cele şase căpitanate ale regiunii administrative Sibiu, în 1854 înfiinţîndu-se prefectura Bistriţei, din care făceau parte 10 preturi: Gurghiu, Reghin, Teaca,

Şieu, Bistriţa, Bîrgău, Beclean, Lechinţa, Rodna şi Năsăud, oraşul Bistriţa fiind reşedinţă.

Satele de pe valea Someşului, respectiv, districtul Rodnei cum s-a mai numit, au fost donate domeniului Bistriţei de către Ioan Huniade în 1453, locuitorii districtului respectiv păstrîndu-şi (teoretic, din păcate) aceleaşi drepturi ca şi orăşenii Bistriţei. Un timp (în secolele XV şi XVI), acest ţinut a devenit posesiune moldoveană, pentru ca din 1762 să iasă de sub stăpînirea Bistriţei, care a continuat să existe ca district aparte. După unele fluctuaţii, acest teritoriu a format unul din cele şapte căpitănate ale ţinutului Reteag, trecînd apoi la prefectura Bistriţei, pentru ca în 1861 să fie înfiinţat districtul Năsăudului. În 1926 s-a creat judeţul Năsăud cu reşedinţa la Bistriţa, avînd 6 plăşi, 3 în bazinul Şieului (Bîrgău, Şieu şi Lechinţa) şi 3 pe valea Someşului (Sîngeorz-Băi, Năsăud şi Mocod).

Partea de vest a judeţului Bistriţa-Năsăud de astăzi, respectiv ţinuturile Beclean şi Reteag, în secolele XV şi XVI au trecut în stăpînirea domnilor moldoveni. Se pare că Reteagul a îndeplinit funcţia de reşedinţă a reprezentanţilor lui Ştefan cel Mare („pîrcălabii" de Ciceu, cămăraşul ş.a.) şi ai urmaşilor săi. Ţinuturile amintite au continuat a fi posesiuni moldovene, cu unele întreruperi, timp de vreo opt decenii (după unii din 1474, după alţii mai tîrziu, pînă pe la 1563, cînd Alexandru Lăpuşneanu ar fi renunţat la ele). Deci, cu o sută şi ceva de ani înaintea lui Mihai Viteazul, un teritoriu aşa de întins, locuit aproape numai de români, a fost unit cu Moldova şi administrat după legile acestei ţări. Frumosul castel de la Ciceu purta pe porţile sale emblema Moldovei; steagurile lui Ştefan cel Mare şi Petru Rareş, care fîlfîiau pe turnuri, arătau că cetatea făcea parte din proprietăţile lor. Este sigur că Petru Rareş deţinea în Transilvania (pe la anul 1529) domeniile Ciceului cu 60 de sate, al Unguraşului cu peste 30 de sate, Bistriţa şi Valea Rodnei cu 23 de sate şi cu minele de aur şi de argint de la Rodna, într-un cuvînt aproape tot nordul Transilvaniei, la care se adăuga Cetatea de Baltă cu domeniul său de pe Tîrnava Mică.

În 1850 ia fiinţă un district al Reteagului cu mai multe căpitanate. În 1926 a luat fiinţă noul judeţ Someş, care a încorporat plăşile Reteag şi Beclean.

Aceasta a fost situaţia diviziunii administrative a regiunii pînă în anul 1950, cînd, prin legea raionării administrativ-economice a teritoriului, au fost create 28 de regiuni, printre care şi regiunea Rodna, alcătuită din 4 raioane: Bistriţa (cu satele de pe valea Şieului), Năsăud (cu satele de pe valea Someşului Mare), Vişeu de Sus (cu satele din bazinul cu acelaşi nume din Maramureş) şi Beclean, avînd reşedinţa la Bistriţa.

Apărut în forma sa actuală o dată cu reorganizarea administrativă a teritoriului României socialiste, judeţul Bistriţa-Năsăud, avînd capitala la Bistriţa şi o întindere de 5 305 km², se numără printre judeţele mijlocii, iar prin numărul populaţiei, cu cei 281 335 de locuitori ai săi (la 1 iulie 1970), intră în categoria judeţelor mici.

Stabilirea actualelor limite ale judeţului Bistriţa-Năsăud nu s-a făcut deci la întîmplare, ci are la bază studii temeinice şi complexe. Am vrea să subliniem justeţea întinderii spre vest a acestor limite, incluzînd aproape în întregimea lor fostele posesiuni ale domnilor moldoveni pe valea Someşului Mare şi a afluienţilor săi, de la Dej şi mai departe, pînă la crestele munţilor care-i formează cumpăna apelor[1].

RELIEFUL

Teritoriul judeţului este alcătuit dintr-un relief variat, străjuit de cîteva culmi montane (Ţibleş, Rodna, Suhard, Bîrgău şi Călimani), ale căror prelungiri însumează 1/3 din suprafaţa sa, pentru ca restul de 2/3 să aparţină reliefului deluros (fig. 1).

Regiunea muntoasă este situată în jumătatea nord-estică a judeţului aparţinînd grupei nordice şi mijlocii a Carpaţilor

[1] Vezi T. Onişor, *Evoluţia teritorială a judeţului Bistriţa-Năsăud*, manuscris, Cluj.

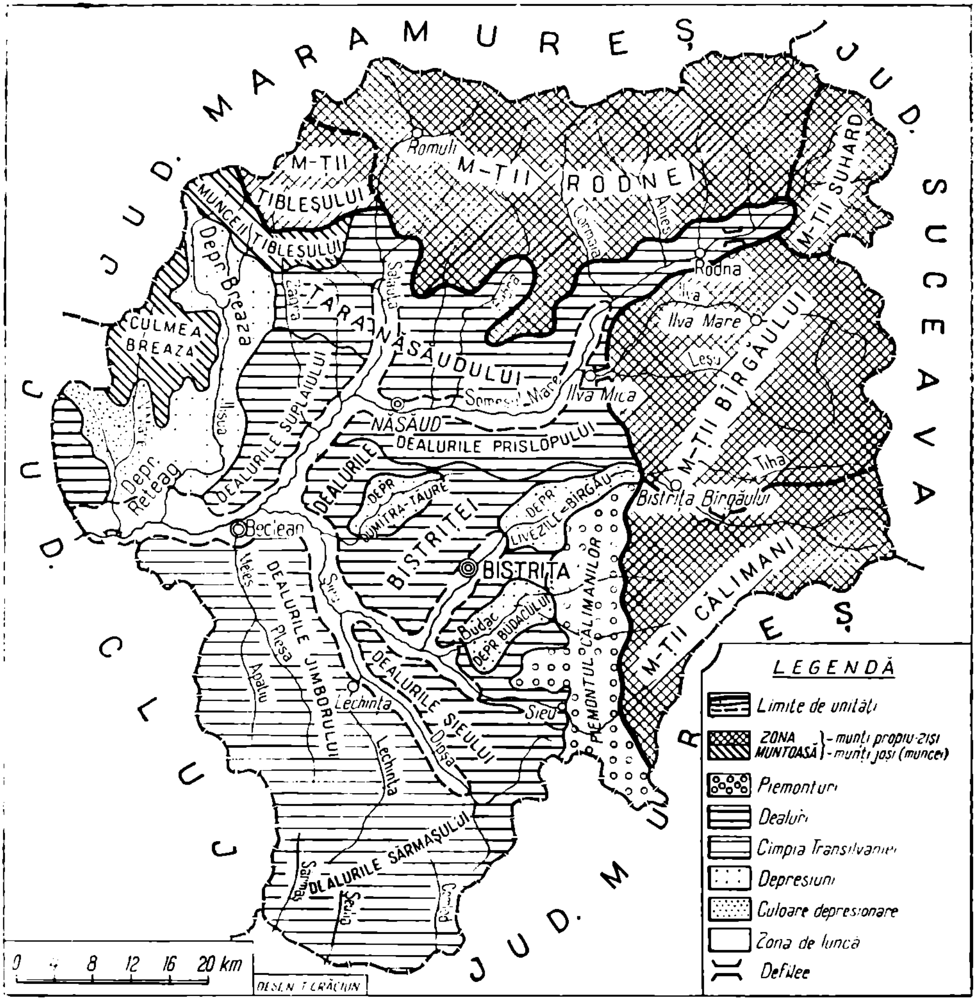


Fig. 1. — Harta unităţilor de relief

Orientali, caracterizată prin masivitate, vegetaţie forestieră şi pajişti alpine, pasuri de culme, reţea hidrografică ramificată etc.

Zona montană, deşi ferestruită de ape, care nu depăşesc însă culmile principale, încadrează judeţul cu un larg semicerc deschis spre sud-vest, incluzînd munţii Ţibleşului, Rodnei, Bîrgăului, Suhardului şi Călimanilor (bineînţeles nu în totalitatea lor, ci cu sectoarele din bazinul Someşului Mare).

În nord-vest, **Munţii Ţibleşului** reprezintă, prin extremitatea estică, ultima subunitate a grupei vulcanice maramureşene, care se opreşte în valea Sălăuţei. Sînt alcătuiţi din andezite, diorite, gabbrouri, de vîrstă neogenă, apărînd, de obicei, sub formă de neck-uri, nu prea înalte (1 250—1 500 m), dominate doar de Măgura Ţibleşului, care urcă brusc la 1 842 m, uşor de distins prin asocierea celor trei vîrfuri îngemănate (Ţibleşul, Arcerul şi Stegiorul) care domină celelalte înălţimi vulcanice (Branul, Hudinul, Măgura).

Spre sud şi sud-est, zona montană se grefează pe tufuri andezitice, gresii şi marne cretacice sau eocene, pe seama cărora au luat naştere suprafeţe de netezire, uneori structurale, şi un relief fragmentat, cunoscut în literatura geografică sub denumirea de „Munceii Ţibleşului”. Compartimentarea puternică a acestui masiv se explică prin prezenţa unei reţele hidrografice bogat ramificate, care gravitează spre sud (Ilişua, Zagra, Idieciul, Bichigiul, Măgura, Fiadul etc.), atrasă fiind de valea tectonică a Someşului Mare.

Masivul Ţibleşului se impune nu numai prin semeţia măgurilor vulcanice, în contrast cu sedimentarul pe care îl străbat, ci şi prin varietatea morfologiei sale, legată de rezistenţa diferită a rocilor şi de factorii modelatori externi. În seria acestora trebuie să-i subliniem pe cei nivali şi periglaciari, care au generat formele piramidale ale piscurilor principale, acumulările masive de grohotişuri la poala lor şi cîteva nişe nivale, considerate de unele cercetări mai vechi ca glaciare. Izolarea masivului înalt de peste 1 800 m, ca şi suprafaţa sa restrînsă n-au oferit însă condiţiile instalării gheţarilor propriu-zişi, iar ceea ce s-a apreciat ca văi glaciare nu constituie decît culoare de avalanşe. Mai puţin frecventat de turişti, datorită depărtării sale de

principalele căi de acees, Ţibleşul prezintă totuşi numeroase obiective de atracţie (peisaj, pescuit sportiv, resurse cinegetice de valoare şi chiar cîteva izvoare carbogazoase), care justifică din plin includerea sa cît mai grabnică în circuitele turistice ale judeţului Bistriţa-Năsăud.

Masivul este bine împădurit, fapt ce a favorizat dezvoltarea centrelor de exploatare şi industrializare a lemnului (Fiad şi Telciu), ca şi deschiderea unor drumuri de exploatare forestieră pînă spre vîrf, care pot fi utilizate şi în scopuri turistice.

Munţii Rodnei constituie cea mai reprezentativă unitate montană din cuprinsul judeţului şi se impun prin masivitatea lor impresionantă, cu o suprafaţă de 1 300 km², cît şi prin viaţa pastorală străveche, legată de bogatele păşuni alpine locale

Constituiţi din şisturi cristaline epizonale şi formaţiuni sedimenare vechi, injectate uneori de gnaisuri, diorite, granite, Munţii Rodnei prezintă un relief puternic fragmentat, forme semeţe, văi adînci, suprafeţe de netezire etajate în trepte, circuri glaciare etc., totul dominat de creasta principală ce leagă între ele cele două vîrfuri de la extremităţi : Ineul şi Pietrosul Mare.

Deşi prezintă numeroase resturi ale glaciaţiunii cuaternare, versantul sudic, inclus în totalitate la judeţul Bistriţa-Năsăud, adăposteşte mult mai puţine forme glaciare în comparaţie cu cel nordic, acestea fiind reprezentate doar prin cîteva circuri suspendate, cu extensiuni reduse, bogate în păşuni : căldarea Bîrsanilor (la izvoarele Anieşului Mare), căldarea Gărgălăului (sub Curmătura Galaţului), căldarea Mihăesei şi căldările de sub vîrful Ţapului şi de la izvorul Cepelor. În majoritatea acestor căldări se adună însemnate cantităţi de zăpadă în timpul iernii, după topire formînd „ochiuri de apă”, temporare sau permanente, cum sînt cele de sub Coronjiş, Galaţ, Ineu etc.

În cuprinsul masivului, sub altitudinea de 1 800 m, se observă frecvente procese periglaciare : grohotişuri, suprafeţe de altiplanaţie, zone de solifluxiune, marghile, nişe de nivaţie etc., formate în cadrul unui domeniu nival, în condiţiile dezgheţurilor diurne repetate, determinate de încălzirea rocilor cris-

taline dezgolite, de tasarea zăpezilor acumulate în zonele adăpostite, cît şi de acţiunea gravitaţiei.

Formaţiunile sedimentare paleogene şi neogene, alcătuite din marne, gresii şi conglomerate, stratificate alternativ, se dispun pe latura sudică şi sud-vestică a masivului cristalin, imprimînd reliefului de pe versantul drept al Someşului Mare o serie de trăsături caracteristice, cum sînt cuestele, suprafeţele structurale, văile aproape paralele, consecvente, relativ strîmte, care se adîncesc etajat (Izvorul Băilor, Anieş, Cormaia, Rebra, Gersa etc.).

Contactul dintre cristalin şi sedimentarul transgresiv a favorizat formarea a numeroase văi subsecvente, înşeuări largi, bazinete şi ulucuri depresionare, în care aşezările omeneşti permanente au găsit condiţii prielnice de dezvoltare (Parva, Gersa, Rebra etc.).

Masivul Ineu (fig. 2) reprezintă compartimentul estic al Munţilor Rodnei, apărînd ca un nod orografic pentru toţi munţii care îl înconjură. Are o formă piramidală, cu altitudinea maximă de 2 279 m şi este vizibil de la mari distanţe (Beclean, Bistriţa), dominînd o suprafaţă aproape plană, desfăşurată între 1 800 şi 2 000 m altitudine, denumită în literatura geografică „Platforma Nedeilor".

Pe versantul sud-estic, prelungit prin Vîrful Roşu (2 115 m), se poate urmări un peisaj glaciar tipic, cu circuri, văi şi lacuri glaciare.

Din vìrful Ineu se desprind următoarele culmi: Piciorul Tomnaticului şi Piciorul Pleşcuţei în nord, Culmea Găgii spre est, Piciorul Ineuţ — Vîrful Roşu spre sud-est, Piciorul Crăciunel spre sud etc. Celălalt masiv, Pietrosul Mare, situat în partea centrală a Munţilor Rodnei, se întinde între Şaua Galaţului şi Tarniţa Bătrînei. Este format din trei culmi principale, care depăşesc 2 000 m. Prima, ramificată spre nord cu vîrful cel mai înalt (Pietrosul Rodnei 2 305 m, pe teritoriul judeţului Maramureş), înconjurat de un relief glaciar tipic, prezintă cel mai frumos şi diversificat peisaj alpin din Masivul Rodnei (creste înguste, căldări glaciare cu lacuri alpine, văi sălbatice cu povîrnişuri abrupte, picioare de munte etc.). A doua ramificaţie spre vest, formată de culmea dintre vîrful Buhăescu Mare

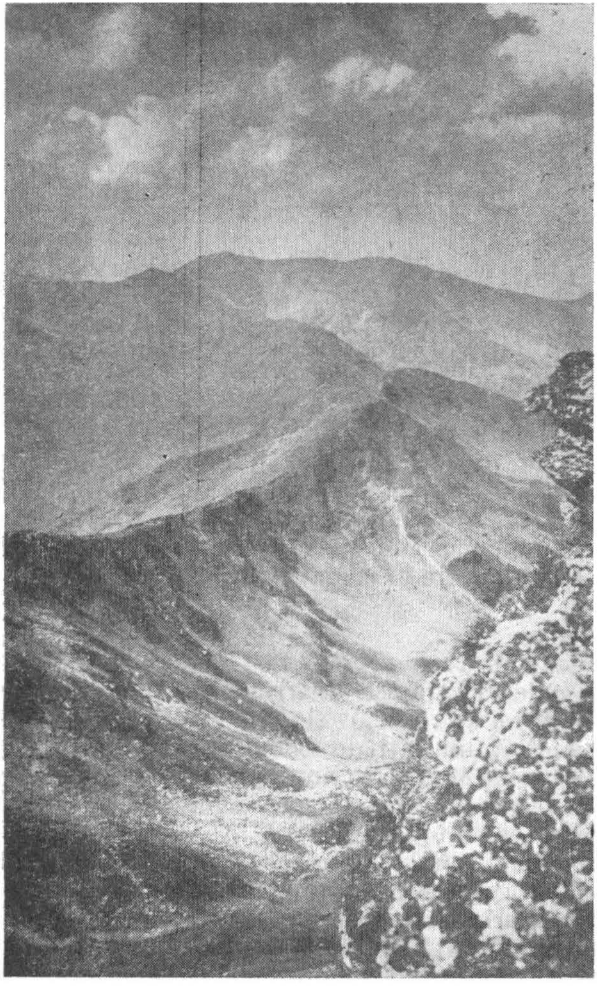


Fig. 2. — Vedere de pe vîrful Ineu spre vîrful Tomnatic (foto Maxim Pop).

(2 066 m) şi Tarniţa Bătrînei (1 713 m), prezintă fenomene glaciare mai puţin caracteristice, pe măsura reducerii masivităţii; în schimb, apare tot mai frecvent vegetaţia subalpină, cu jnepenişuri întinse. Cea de-a treia ramificaţie reprezintă, de altfel, porţiunea centrală a crestei, cu vîrfuri semeţe (Cormaia, Negoiasa, Anieşul Mare, Pietrosul Mic, vîrful Ţapului etc.), căldări adînci cu versanţi prăpăstioşi, conuri de grohotişuri, ochiuri de apă etc., trasînd, pe linia de cumpănă a apelor, limita administrativă faţă de judeţul Maramureş.

Spre sud, plaiurile de sub creasta principală se opresc pe linia de falie Maieru—Parva, fiind ferestruite puternic de afluenţii Rebrei şi Cormaiei, cu văi adînci, puţin prielnice aşezărilor.

Masivul Bătrîna, situat în vestul culmii înalte, este constituit din formaţiuni sedimentare de vîrstă cretacică (senonian) şi prezintă un relief nivelat la înălţimea de 1 600—1 700 m, inclus în aşa-numita „Platforma Bătrînă", reprezentînd al doilea ciclu de nivelare din Munţii Rodnei. Se caracterizează şi prin văi dispuse radiar, în jurul vîrfurilor Muncelu(1 705 m) şi Bătrîna (1 711 m), ramificate, generînd o fragmentare accentuată a reliefului, cu organisme torenţiale frecvente, diferenţiind net această subunitate de zona şisturilor cristaline din masivul înalt.

A treia unitate montană, mai redusă ca suprafaţă, care străjuieşte judeţul spre est, aparţine **Munţilor Bîrgăului**, denumiţi de V. Mihăilescu şi „muncei", datorită altitudinilor mai reduse. Sînt limitaţi de Someşul Mare (între Ilva Mică şi Şanţ) şi Creasta Muncei în nord, pasul Strîmba în vest, valea Bistriţei Ardelene în sud şi valea Dorna în prelungire peste Buba şi Dălbidan în est.

Priviţi în ansamblu, au aspectul unei culmi principale din care coboară spre vest patru creste separate prin văi adînci, cu o reţea de rîuri foarte bogată : Ilva, Leşul şi Tiha (denumită şi valea Străjii). Munţii Bîrgăului se deosebesc de Munţii Rodnei prin peisajul complex, determinat de existenţa vulcanismului subcrustal intercalat în sedimentar, prin masivitatea mai redusă, relief monoton, etajat, cu forme aproape plane, defilee (fig. 3), pasuri şi un grad de umanizare mai accentuat.



Fig. 3. — Defileul Ilvei (foto I. Buta).

Alcătuiţi din roci sedimentare (marne, argile, gresii) şi vulcanice (andezite, andezite bazaltoide etc. sub formă de neck-uri, dyke-uri, lave etc.), în decursul epocilor geologice au suferit neteziri, astfel încît relieful actual prezintă aspectul unui platou uşor ondulat, cu suprafeţe de modelare în trepte descendente spre vest, către Bazinul Transilvaniei.

Relieful peneplenizat al acestor munţi este dominat de numeroase „măguri", cu forme conice sau uşor alungite, care au străpuns cuvertura sedimentară sau au fost scoase la zi prin eroziune superficială. Ca exemple cităm Măgura Cornii (1 457 m), Heniu Mare (1 612 m), Miroslava (1 625 m) în vest şi Cucureasa (1 392 m), Măgura Calului (1 227 m), Cioasa (1 225 m) spre est, cu aspecte de conuri vulcanice, în realitate de origine intrusivă, dezgolite de eroziunea ulterioară.

Formaţiunile eruptive sînt bine împădurite, contrastînd cu cele ale flişului, acoperite cu păşuni şi fînaţe pe care s-au



Fig. 4. — Depresiunea Poiana Ilvei (Foto I. B u t a).

statornicit gospodăriile răsfirate ale „bîrgăoanilor". Prezenţa formaţiunilor vulcanice în această regiune este reflectată în aspectul divergent al reţelei hidrografice actuale, cît şi în modificările suferite de unele rîuri care au traversat alternanţa dintre sedimentar şi eruptiv. Ca exemple, amintim bazinetele dezvoltate în depozitele sedimentare (Şanţ, Rodna, Anieş, Sîngeorz-Băi) la limita dintre Munţii Bîrgăului şi cei ai Rodnei, în amunte de sectoarele de defileu sculptate în sîmburi eruptivi. Aceleaşi bazinete depresionare, condiţionate de aceiaşi factori genetici (eroziunea diferenţială), se remarcă şi în cuprinsul Munţilor Bîrgăului, pe văile Ilvei (Poiana Ilvei, Măgura Ilvei, Ilva Mare), Leşului (Leşu Ilvei), Bistriţei (Colibiţa) (fig. 4 şi 5).

Partea estică a Munţilor Bîrgăului, denumită „Podişul Zîmbroaia", apare ca un platou structural la altitudinea de circa 1 400 m, cu forme aproape plane, rezultate din nivelarea formaţiunilor sedimentare (gresii şi argile), şi face legătura între Munţii Rodnei, Masivul Suhard şi Munţii Călimani.

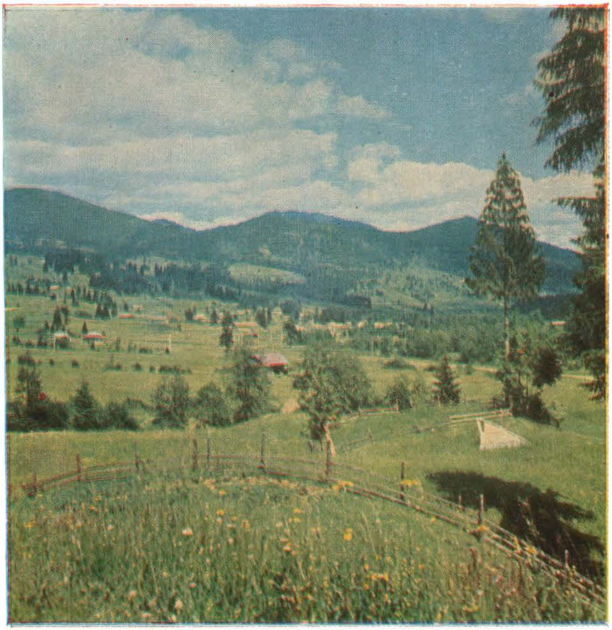


Fig. 5. — Depresiunea Colibița (foto V. Sencu).



Fig. 6. — Pasul Tihuţa (Foto I. Buta).

Văile rîurilor care ferestruiesc puternic acest masiv pe direcţia est—vest au oferit condiţii deosebit de prielnice pentru dezvoltarea căilor de comunicaţie. Astfel, prin nord, pe valea Someşului Mare, şoseaua judeţeană leagă „Ţara Năsăudului", peste pasul Rotunda (1 278 m), cu valea Bistriţei Moldovene şi „Ţara Dornelor"; prin valea Ilvei, peste pasul Grădiniţa (889 m), linia ferată leagă nord-estul Transilvaniei de Moldova; peste pasul Tihuţa (1 227 m, fig. 6), şoseaua naţională leagă valea Bistriţei Ardelene, prin valea Tiha, cu „Ţara Dornelor" etc.

Munţii Călimani reprezintă cel mai înalt masiv vulcanic din ţară, constituind, prin creasta principală, linia de separaţie dintre patru judeţe ce se întîlnesc aici: Suceava, Harghita, Mureş şi Bistriţa-Năsăud.

Spre Podişul Transilvaniei, Munţii Călimani coboară sinuos prin vestul vîrfurilor Pîrjolitura, Ragliţa, Pleşa, Bistra

pînă în valea Bistrei, pe care o urmează pînă la vărsarea acesteia în Mureş.

În interiorul judeţului este inclusă numai partea nord-vestică a Masivului Călimani, limitată în sud de culmea principală care pleacă din Poiana Tomii (1 469 m), peste dealul Cofii, Moldoveanca (1 570 m), Piatra lui Irimie, Bistriciorul (1 190 m), iar de aci, limita judeţului urmăreşte, spre nord, Struniorul, Viişoara şi Buba. Această unitate este fragmentată de rîurile care au pătruns adînc în teritoriul ei; în momentul de faţă se mai păstrează vechile cratere, cu aspect de caldeiră, asupra cărora şi-a lăsat amprentă şi glaciaţiunea cuaternară. Relieful integrat în limitele judeţului s-a modelat pe aglomerate andezitice, dispuse sub forma unor blocuri de 30—40 m înălţime, lave andezitice, tufuri, în straturi paralele, orizontale sau în trepte, toate dovedind erupţii succesive.

Versantul nord-vestic al Călimanilor, deşi mai puţin fragmentat, constituie obîrşia reţelei hidrografice bine organizate, individualizîndu-se cîteva noduri hidrografice din care văile se ramifică radiar. Cel mai tipic este vîrful Buba (1 562 m), de sub care îşi culeg apele Izvorul Lung, valea Dornei şi Izvorul Colbului.

Platoul vulcanic al acestei zone se desfăşoară pe o mare suprafaţă, la altitudini în jur de 1 500 m (Moldoveanca, 1570 m; Dealul Negru, 1 550 m; Dealul Vulturu, 1501 m), care, la contactul cu Podişul Transilvaniei, prezintă o denivelare de 400—500 m faţă de Piemontul Călimanilor.

Masivitatea accentuată şi structura geologică a Munţilor Călimani justifică lipsa pasurilor, acestea fiind substituite doar de poteci care urmăresc văile, acolo unde nu sînt prea sălbatice, sau, mai frecvent, interfluviile, inclusiv creasta principală.

Culmea Breaza poate fi considerată tot ca unitate montană, atît ca altitudine (vîrful Breaza, 975 m), cît şi prin gradul accentuat de împădurire şi energia reliefului (peste 500 m), ceea ce face ca aşezările umane să se oprească sub creasta principală, modeată în conglomerate terţiare. În judeţul Bistriţa-Năsăud se include numai compartimentul răsăritean al culmii şi numai cu flancul său sudic, al cărui abrupt este şi mai bine scos în

evidență prin prezența cîtorva bazinete depresionare de eroziune, cum sînt cele de la Strîmbu, Huta, Breaza (Ambrișiu). Deși împădurită în cea mai mare parte, Culmea Breaza, cu cîteva poiene în zona de creastă, oferă priveliști deosebit de atrăgătoare, atît spre „Țara Lăpușului", din județul Maramureș, cît și spre adevăratul labirint de văi și spinări deluroase, predominate de sîmburele local de eruptiv de la Ciceu; pe unul din promontoriile căruia se mai păstrează pînă astăzi ruinele mîndrei cetății a Ciceului, stăpînită vreme de cîteva veacuri de domnitorii Moldovei.

Dealurile și podișurile ocupă două treimi din teritoriul județului. Structural, sînt complexe: structuri monoclinale, domuri și cute diapire, în majoritatea lor dezvoltate pe cuverturi neozoice formate în fazele de cutare miocene și pliocen-cuaternare, care au afectat și Bazinul Transilvaniei. La bordura sudică a cristalinului Rodnei sînt dispuse formațiuni terțiare, în general monoclinale, în care s-au sculptat, prin intermediul afluenților Someșului Mare, suprafețe structurale și bazinete depresionare (Parva, Gersa, Ilva Mică, Rebra, Feldru etc.).

Prima unitate bine individualizată, sprijinită în nord pe rama muntoasă a cristalinului Rodnei, iar în est pe flișul Munților Bîrgăului, extinsă în sud pînă la Dealurile Bistriței, iar în vest pînă la cele ale Suplaiului, este *Țara Năsăudului*, alcătuită dintr-o asociație complexă de dealuri cu structură monoclinală, faliate, puternic fragmentate, cu relief specific de cueste și suprafețe structurale etajate.

În sudul Platformei Năsăudului s-a delimitat o zonă colinară cunoscută sub denumirea de *Dealurile Bistriței*. Este alcătuită dintr-un complex de culmi longitudinale, fragmentate într-o serie de coline cu altitudini care variază între 400 și 700 m, în cadrul cărora se mai păstrează cîțiva martori de eroziunie dintr-o veche suprafață de nivelare, ca de pildă Dealul Cetății (681 m), situat la nord de Bistrița.

Rîurile au individualizat aici, prin eroziune, trei depresiuni: Dumitra-Tăure, Livezile-Bîrgău și Budacul.

Piemontul Călimanilor acoperă zona periferică vestică a Munților Călimani cu pietrișuri andezitice depuse de apele cu

obîrşia în masivul vulcanic. Se desfăşoară între cursul Bistriţei şi al Şieului, avînd o lăţime de 4—5 km la extremităţi şi 10—12 km în regiunea centrală. În faza actuală, în evoluţia sa, se observă tendinţa de desprindere faţă de rama montată, prin bazinete depresionare de contact (Cuşma, Ardan). De asemenea, reţeaua hidrografică l-a fragmentat destul de intens, eroziunea îndepărtînd în bună parte cuvertura iniţială de pietrişuri care, local, s-a păstrat doar sub forma unor inversiuni de relief, care domină unele interfluvii (Dealul Cetăţii, de pildă).

Dealurile Şieului se ridică între valea Şieului şi cea a Dipşei, culminînd cu 691 m în vîrful Păltiniş. Sînt alcătuite din conglomerate tortoniene, cutate, străpunse uneori de sîmburi diapiri, fapt care i-a determinat pe unii geologi să le considere în întregime ca o zonă diapiră. V. Gîrbacea (1960) explică altitudinea şi aspectul reliefului printr-un ax anticlinal în care sarea a participat la cutare ca oricare alt strat. Două înşeuări transversale, cu aluviuni fluviatile (Herina şi Posmuş), reprezintă vechile trasee ale văilor coborîte din Călimani care, într-o fază anterioară formării Şieului, se dirijau — peste culmea Păltinişului — către Cîmpia Transilvaniei.

Mult timp, majoritatea cercetătorilor au admis limita de est a Cîmpiei Transilvaniei pe cursul Şieului, înglobînd în „cîmpie" şi Dealurile Şieului. Altitudinea mai mare, cu circa 200 m, tectonica, lipsa alunecărilor, pantele mai accentuate, învelişul vegetal mai compact etc. deosebesc această regiune de Cîmpia Transilvaniei, a cărei limită urmăreşte cele două văi cu direcţia inversă — Dipşa şi Luţul, care flanchează în vest culmea Păltinişului.

Cîmpia Transilvaniei este denumită astfel mai mult datorită funcţiei agricole, căci sub aspectul reliefului corespunde unei zone deluroase, cu altitudinea mijlocie, în jur de 500 m, formată din culmi ondulate, dezvoltate pe depozite neogene, uneori cu structuri de domuri, frecvente fenomene diapire şi intense procese de versanţi.

Judeţul Bistriţa-Năsăud înglobează în limitele sale partea nord-estică a acestei unităţi, denumită „Cîmpia de coline înalte a Transilvaniei", limitată de culoarul Someşului la nord, cum-

pânza de ape Someş—Mureş în sud, interfluviul Şieu—Teaca şi valea Dipşei în est. Se evidenţiază prin înălţimi cuprinse între 500 şi 600 m, alcătuite din formaţiuni miocene (tortonian şi sarmaţian) de facies neritic litoral (marne, argile albăstrii cu intercalaţii de gipsuri) şi un facies marnos-argilos cu intercalaţii de gresii şi nisipuri cu urme de gaz metan.

În această regiune, văile sînt largi, fără terase, cu aspect de culoare, cu versanţii degradaţi, iar albiile majore puternic aluvionate şi în majoritate înmlăştinite (Dipşa, Lechinţa, Beudiul, Apatiu etc.).

În cadrul părţii nordice a Cîmpiei Transilvaniei s-au separat patru subunităţi dintre care, în cadrul judeţului, intră Dealurile Jimborului şi, parţial, Dealurile Unguraşului.

Dealurile Jimborului sînt limitate de rîul Dipşa în est, rîul Beudiu în vest, Someşul Mare în nord şi Dealurile Sărmaşului în sud. Se caracterizează prin altitudini de 500—560 m, o energie a reliefului sub 200 m, pante reduse, interfluvii largi, cu frecvente şi intense degradări de teren.

Dealurile Unguraşului pătrund în partea sud-vestică a judeţului, fiind caracterizate prin înălţimi de peste 600 m, energia reliefului de 300—320 m, fragmentare relativ redusă şi pante pronunţate.

Partea de nord-vest a judeţului apare ca o treaptă coborîtă, scufundată faţă de regiunile montane, acoperită de formaţiuni sedimentare cu o uşoară înclinare spre culoarul Someşului, aparţinînd **Podişului Someşan.**

Al. Savu (1963)[2] include această regiune în zona depresiunilor periferice de contact, separînd trei subunităţi: Dealurile Suplaiului, Depresiunea Breaza şi Depresiunea Reteag.

Dealurile Suplaiului, constituite din alternanţa orizonturilor dure de tufuri cu formaţiuni miocene friabile (conglomerate, marne, argile, nisipuri), generează un relief intens fragmentat, brăzdat de văi cu defilee, în amontul cărora s-au dezvoltat bazinete depresionare.

Depresiunea Breaza, sculptată în cursul superior al rîului Ilişua, poate fi asemănată cu un inel de legătură între „Ţara

---

[2] *Podişul Someşan — studiu geomorfologic*, teză de doctorat.

Năsăudului" și Depresiunea Lăpușului. Este constituită din formațiuni miocene și oligocene, din care apar trei șiruri de cueste, brăzdate de afluenții obsecvenți ai rîului Căprioara, care subminează necontenit versantul monoclin, deplasîndu-se treptat spre sud.

Culoarul Someșului Mare este denumit astfel datorită lărgirii treptate a văii, începînd de la Mocod pînă la ieșirea din județ, cu extensiune maximă în zonele de vărsare a afluenților mai importanți, pînă la aspectul de bazinete depresionare. La vărsarea Șieului, valea depășește 3,5 km, avînd o luncă fertilă dar frecvent inundată. Mai în avale, la confluența cu Valea Mare, s-a dezvoltat *Depresiunea Reteagului*, căptușită cu formațiuni sedimentare recente, dispuse în general sub forma unor conuri de dejecție peste depozitele de terasă, trădate în majoritatea cazurilor de forma lor caracteristică. În general, literatura geografică semnalează fie trei, fie cinci sau chiar șapte terase pe culoarul Someșului, mai ales în avale de confluența cu valea Sălăuței, încadrate, ca altitudine, între 3—5 m (terasa de luncă) și 90—110 m (terasa cea mai înaltă), dominată—local— și de un nivel de 140 m. Eșalonarea teraselor pe toată lungimea cursului văii pledează și pentru vechimea Someșului Mare pe traseul actual, cel puțin de la începutul cuaternarului.

Lunca, ultima și cea mai joasă treaptă de relief, însoțește aproape tot cursul Someșului Mare și a afluenților principali, reprezentînd circa 3% din suprafața județului.

În lungul cursului principal al Someșului Mare, lunca se identifică începînd din raza comunei Șanț, dezvoltarea ei fiind favorizată de gîtuirea rîului la traversarea sîmburelui de amfibolite, ce apare în avale ; lățimea de pe acest sector nu depășește însă 300 m.

În avale de Rodna, lunca prezintă ușoare lărgiri pînă la confluența cu Rebra (300—400 m), punct după care extensiunea sa este foarte variabilă, în special în zonele de confluență, unde poate depăși 800—900 m (Sălăuța, Zagra).

Între Nimigea de Jos și Braniștea, lunca prezintă o extensiune variabilă, crescînd pînă la 1—2 km și chiar depășind această valoare, la confluența Șieului și în avale de Reteag.

Pe afluenți, lunca mai uniform dezvoltată apare pe Sălăuța, între Telciu și Salva, pe Șieu, în avale de Domnești, pe Bistrița, de la Prundu Bîrgăului etc.

În general, lunca este puternic aluvionată, foarte fertilă, cu nivel freatic ridicat, cu grosimi ale aluviunilor ce depășesc adesea 5—6 m, în special în bazinetele depresionare și în zonele de confluență.

Datorită frecventelor inundări, lunca servește doar ca teren pentru culturi agricole și pășuni, așezările omenești, cu rare excepții, evitînd-o.

RESURSELE SUBSOLULUI

Ca urmare a varietății și complexității formațiunilor geologice și a unităților de relief, subsolul județului se remarcă printr-o gamă destul de largă de resurse se minereuri utile, mai ales neferoase, materiale de construcții, ape minerale, sare, lista acestora fiind completată prin descoperirea mai recentă a unor rezerve de gaz metan, petrol și șisturi bituminoase, cele mai multe în cantități exploatabile. Bogățiile aparțin atît zonei montane, alcătuite din formațiuni cristaline, vulcanice și sedimentare, cît și celei deluroase, grefate exclusiv pe sedimentar.

Surse de energie au fost puse în evidență prin prospecțiunile geologice efectuate în ultimii ani, identificîndu-se rezerve de gaz metan în perimetrul localităților Matei, Enciu, Stupini, Urmeniș, Silivașu de Cîmpie, Strugureni, Monor etc.; depozite de cărbuni apar la Budacu de Jos, Galații Bistriței etc.

Zăcămintele neferoase sînt de origine hidrotermală, ca rezultat al erupțiilor terțiare de pe linia de falie care mărginește Munții Rodnei în sud. Minereurile se găsesc sub formă de mine-

ralizări complexe, cu predominarea plumbului, zincului și piritelor, cantonate sub formă de cuiburi în șisturile cristaline (polimetalele) și calcarele cristaline (pirita). Mineralizările au forma unor corpuri neregulate (groase de 10 m, largi de 60 m și înalte de 300 m). Mineralele componente sînt pirita, pirotina, blenda, galena, marcasita și în cantități mai mici aurul și argintul, iar ca minerale de gangă amintim cuarțul, calcita, aragonitul, dolomitul etc.

În urma prospecțiunilor geologice, vechiului perimetru minier cunoscut și exploatat de foarte multă vreme, lărgit astăzi, i s-au adăugat noi cîmpuri de mineralizări situate pe versantul sudic al Munților Rodnei.

Intrarea în exploatare, în viitorul apropiat, a acestor cîmpuri va asigura o dezvoltare necunoscută pînă acum de această ramură, în cadrul județului.

Zăcămintele nemetalifere sînt legate de formațiunile eruptive terțiare, sau de depozitele sedimentare, dar și de masa cristalină. Mai cunoscute sînt zăcămintele de caolin, pegmatit cu feldspat, mică și cuarț, șisturi grafitoase etc.

Caolinul, rezultat al metamorfismului hidrotermal, a fost identificat în sectorul Parva — Cormaia. Zăcămîntul are forma unui dyke (V. B r a n a, 1967) și o orientare nord-vest, pe o lungime de 500 m. Iviri de roci caolinoase au fost semnalate și pe valea Cormăița, ca și în perimetrul localității Sîngeorz-Băi.

Pegmatitul cu feldspat, cuarț și mică, identificat în bazinul văii Rebra și în perimetrul localității Maieru, oferă posibilități de exploatare avantajoasă.

Grafitul, din complexul de șisturi cristaline epizonale, se găsește în perimetrul localităților Anieș și Maieru. Zăcămîntul este lenticular, cu lungimi care variază între cîțiva metri și cîteva zeci de metri, cu un conținut de 4—6%carbon.

Pămînturile colorate (lutișoare) sînt argile foarte fine, sau bentonite, în masa cărora s-au încorporat diferiți pigmenți minerali naturali, cei mai frecvenți fiind : limonitul, hematitul și oxizii de mangan. Au o largă întrebuințare în fabricarea vopselelor de apă sau de ulei. Cele mai importante puncte din județ cu astfel de lutișoare sînt : Sîngeorz-Băi, pămînturi slab

albăstrui în dealul Cormăiţa şi valea Pleşilor; Anieş şi Telciu — pămînturi roşii şi, respectiv, roşii intens; Năsăud — albastru; Poiana Ilvei — roşcat; Nimigea de Sus — ocru; Parva — ocru; Rodna — argilă galbenă; Chiochiş şi Apatiu — argile roşcate şi vinete; Chiuza — argilă neagră; Bistriţa — argilă albastră; Valea Vinului — ocru.

Zăcămintele de roci utile şi materiale de construcţie sînt de natură eruptivă (andezite, dacite), metamorfică (marmure) şi sedimentare (tufurile vulcanice şi calcaroase, argilele etc.).

Dacitul şi andezitul se găsesc în rezerve importante în perimetrul localităţilor Zagra, Suplai, Anieş, Sîngeorz-Băi, Poiana Ilvei, Măgura Ilvei etc., sub forma dacitelor cu amfiboli, andezitelor cu biotit, andezitelor bazaltice cu piroxen.

Marmura, de diferite nuanţe (albă, roză, vineţie etc.), aflorează în perimetrul localităţilor Anieş, Parva, Maieru, Sîngeorz-Băi. Rezervele sînt de ordinul sutelor de mii de metri cubi. Calitatea superioară şi poziţia în zone uşor accesibile mijloacelor de transport fac rentabilă exploatarea ei. Marmura este dispusă în pachete groase de 3—6 m, prinse între şisturile cristaline.

Apele minerale constituie o importantă bogăţie a judeţului, prin numărul mare de izvoare cu mineralizaţii diferite, valorificate doar parţial. Ele sînt legate fie de fenomenele postvulcanice, fie de prezenţa masivelor de sare. Principalele puncte în care sînt cunoscute izvoare cu ape minerale sînt: Lunca Ilvei, Şendroaia, Rodna, Tîrlişua, Maieru, Poiana Ilvei, Şanţ, Anieş, Sîngeorz-Băi, Valea Vinului, Ilva Mare, Suplai, Colibiţa, Măgura Ilvei, Romuli, Pintic, Figa, Mintiu, Tăure, Chiuza de Jos, Cepari, Dumitra, Beclean, Tîrlişua etc.

Alături de izvoarele minerale de la Sîngeorz-Băi, merită a intra în atenţia organelor locale cele de la Anieş, Ilva Mare, Lunca Ilvei, Parva, Rodna, Colibiţa, Valea Vinului.

În concluzie, se poate spune că, pentru dezvoltarea economică a judeţului, o importanţă deosebită o prezintă industria extractivă a minereurilor neferoase, nemetalifere şi a rocilor utile, valorificarea izvoarelor minerale şi exploatarea în viitor a gazului metan.

CLIMA

Prin poziţia geografică şi matematică, judeţul Bistriţa-Năsăud se încadrează în sectorul cu climă continentală moderată, supus deseori advecţiei aerului polar maritim, cu o activitate frontală frecventă.

Iarna predomină invaziile de aer de natură polar-maritimă sau maritimă-arctică din nord-vest, iar vara cele de aer cald, temperat maritim, din sud-vest. Ca urmare a influenţei predominant vestice, amplitudinile termice diurne şi anuale sînt mai mici decît în estul ţării, la aceeaşi latitudine.

Faţă de aceste caracteristici generale, există numeroase deosebiri teritoriale, condiţionate de încadrarea unor zone în diferite unităţi fizico-geografice, cît şi de particularităţile suprafeţei subiacente.

Cea mai mare parte a judeţului este situată în ţinutul climatului de dealuri, mărginit la nord-est de ţinutul cu climă de munte al Carpaţilor Orientali.

Clima zonei deluroase din jumătatea sud-vestică a judeţului se caracterizează printr-un continentalism ceva mai pronunţat decît cel al regiunilor vecine, cu slabe diferenţieri înte vest şi est, în special în ceea ce priveşte regimul termic.

Temperatura medie anuală coboară sub 0° în regiunile montane, la peste 1 900 m, şi se ridică la peste 8,5° C în zona din sud-vestul judeţului.

Mersul anual al temperaturilor aerului este tipic continental, cu o maximă în luna iulie şi o minimă în ianuarie.

Valorile extreme absolute, care de asemenea dau indicii asupra gradului de continentalism, prezintă şi ele deosebiri: maxima absolută a fost semnalată la 16. VIII. 1962 la Bistriţa (37,6° C), iar minima absolută (—33° C) la Teaca, în 1954.

În timpul iernilor cu regim anticiclonal se creează inversiuni de temperatură, astfel că deasupra versanţilor şi regiunilor

înalte ale reliefului aerul este mai cald decît în văi sau depresiuni, unde se acumulează aerul rece. Ca urmare a acestor inversiuni termice, sînt frecvente — mai ales în văi — ceaţa, bruma şi norii stratiformi.

Sectorul cu climă de munte, propriu jumătăţii nord-estice a judeţului, se caracterizează prin condiţii favorabile dezvoltării pădurilor, cu excepţii legate de fragmentarea reliefului, adîncimea văilor, expunerea versantelor faţă de radiaţia solară şi de circulaţia atmosferică predominant vestică.

Zona muntoasă, care se ridică sub forma unei potcoave în estul judeţului, expusă circulaţiei vestice, primeşte precipitaţii ale căror cantităţi depăşesc 1 000 mm, iar gradul de nebulozitate creşte la peste 6 zecimi.

Regimul temperaturilor este caracteristic prin diferenţieri substanţiale ale gradienţilor pe verticală, condiţionate de creşterea altitudinilor. Situaţia menţionată se reflectă în valorile amplitudinilor diurne şi anuale, care scad o dată cu creşterea altitudinii.

Regimul temperaturii aerului. Pentru caracterizarea temperaturilor medii ale aerului s-au utilizat datele din 12 puncte de observaţii; 9 dintre ele sînt situate în limitele judeţului, două în zonele învecinate, iar ultima în vîrful Omu, din Bucegi (tabelul nr. 1), cu ajutorul lor întocmindu-se harta temperaturilor medii ale aerului (fig. 7).

Repartiţia temperaturilor medii anuale ale aerului prezintă particularităţi deosebite, valorile acestora fiind cuprinse între —1°C, corespunzătoare altitudinii de peste 2 100 m din Munţii Rodnei, 0°C în Munţii Călimani şi peste 8°C în zona colinară a judeţului.

Valori mai ridicate (6—8,4°C) se observă în regiunea sud-vestică, suprapunîndu-se „Ţării Năsăudului" (6—8°C), Dealurilor Bistriţei (7—8°C), Dealurilor Suplaiului şi ale Jimborului (8—8,4°C). În rest, temperaturile scad treptat spre zonele montane.

Diferenţierile valorice se datoresc expoziţiei versantelor, gradului de acoperire cu vegetaţie, cît şi masivităţii reliefului, care, prin altitudinea sa apreciabilă (peste 1 800—2 000 m),

Tabelul nr. 1

Valorile medii multianuale ale temperaturilor aerului (1896 – 1955) După datele I.M.C.

Nr. crt.	Stația	Altitudinea (m)	Temperatura (°C)
1	Beclean	263	8,1
2	Bistrița	358	8,2
3	Colibița	793	4,2
4	Ilva Mare	780	5,7
5	Poiana Ilvei	490	4,8
6	Prundu Bîrgăului	465	6,0
7	Rodna	539	5,8
8	Telciu	391	6,1
9	Tihuța	897	3,5
	Stații de corelare extrajudețene		
10	Dej	246	8,3
11	Țaga	350	8,5
12	Vf. Omu	2 507	—2,6

determină o zonalitate verticală suficient de concludentă a temperaturilor medii ale aerului.

Gradientul termic general este aproape de 1°C la peste 100 m, cu ușoare abateri în zona alpină, la peste 2 000 m, unde valorile lui pot depăși 1,2°C la 100 m.

În ceea ce privește temperaturile extreme, s-a constatat că izotermele lunii celei mai reci (ianuarie) sînt cuprinse între —8°C în zona înaltă a Munților Rodnei și —3,5°C în culoarul Someșului (avale de Beclean), izoterma de —4°C suprapunîndu-se, cu aproximație, izohipsei de 400 m.

Izotermele lunii celei mai calde (iulie) prezintă valori cuprinse între 19,3°C (Bistrița, 19,1°) în sud-vestul județului (Depresiunea Reteag, Dealurile Ungurașului, Dealurile Jimborului) și 7°C în zonele înalte, la peste 2 000 m.

Ca o consecință a acestor diferențe, amplitudinile medii anuale în regiunile montane sînt mici (16—17°), pentru ca în sud-vestul județului să depășească 24°C.

Datele medii de apariție și dispariție a valorilor diurne sub 0°C oscilează în jurul zilei de 1 octombrie în zonele montane (Rodna și Călimani) și dispar în jurul datei de 1 aprilie, rezul-

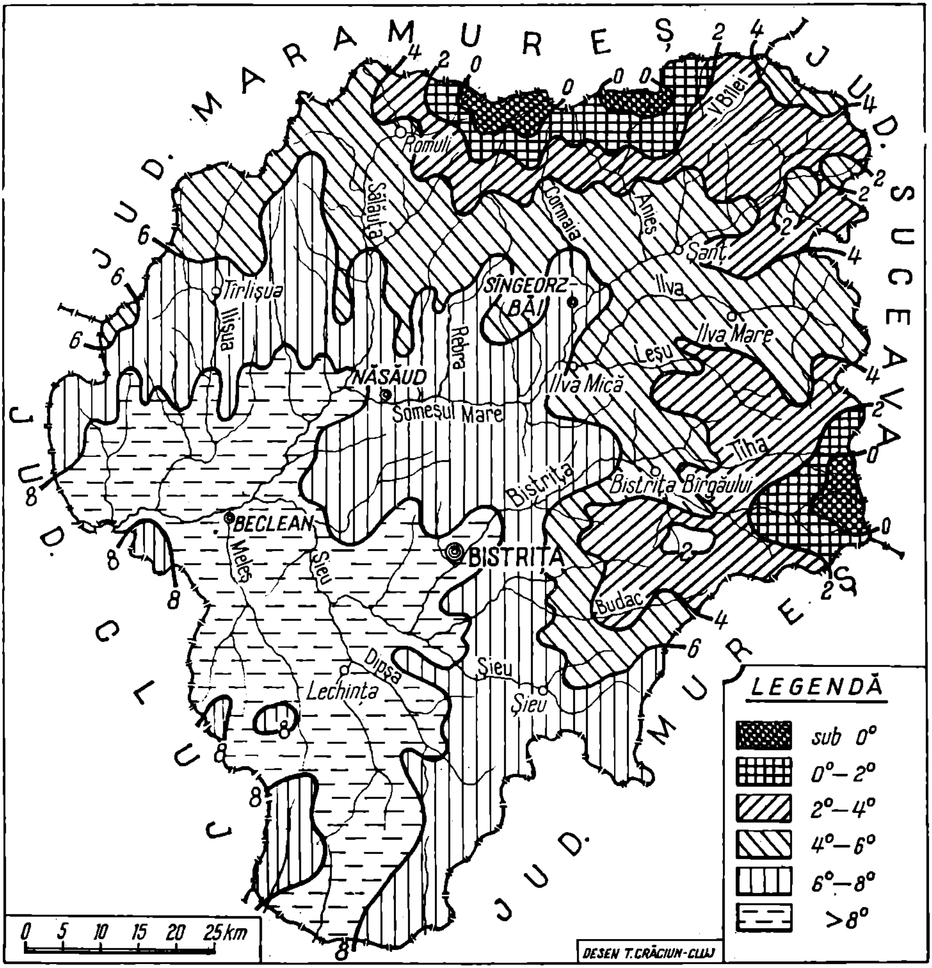


Fig. 7. — Harta temperaturilor medii ale aerului.

tînd o durată cu temperaturi negative ale aerului de 120—160 zile. În zona colinară, data medie de apariţie a temperaturilor negative oscilează în jurul zilei de 10 noiembrie, iar de dispariţie, în intervalul 10—15 martie, rezultînd astfel, în medie, 110—120 de zile cu astfel de temperaturi.

În contrast cu numărul zilelor friguroase, numărul celor călduroase, cu valori ce depăşesc 30°C, este de 0—7 în regiunile montane şi de 10—25 în zonele depresionare, din sud-vestul judeţului.

Frecvenţa numărului mediu de zile de vară în cuprinsul judeţului este de 50—80, iar a celor de iarnă, de la 90 la 130.

Vîntul. În general, judeţul Bistriţa-Năsăud este afectat de vînturile din sectorul vestic (caracteristice fiind invaziile aerului rece, din partea posterioară a ciclonilor), cu schimbări evidente ale direcţiei predominante de la vară la iarnă, cu intensificări mai mari pe culmile orientate vest—est, cît şi în sectoarele rectilinii ale culoarelor Someşului Mare, Şieului, Bistriţei etc. De asemenea, pe văile paralele cu direcţia vîntului predominant, se dezvoltă puseuri cu direcţii diferite şi variabile.

Pe versantele masivelor muntoase (Rodna, Bîrgău, Călimani etc.) sînt frecvente brizele de munte şi de vale. În schimb, pe văile adăpostite şi în special pe cele adînci, cu orientare nord—sud, şi în bazinetele depresionare intramontane predomină calmul în cea mai mare parte a anului.

Viteza vîntului, dependentă de mărimea gradientului baric orizontal, se accentuează iarna, cînd contrastele de presiune şi temperatură sînt superioare celor din restul anului.

Viteza medie a vîntului a fost apreciată la 3,1 m/s, cu predominanţă vest-nord-vest, intensităţile cele mai mari fiind înregistrate în lunile aprilie-iunie (în luna mai calmul atinge media minimă anuală 18,7%), iar cele mai reduse, în lunile noiembrie-decembrie, cînd calmul atinge 46,5%.

Nebulozitatea. Analiza repartiţiei valorilor anuale ale nebulozităţii medii a pus în evidenţă corelaţia acestora cu altitudinea, cît şi o uşoară diferenţiere dinspre vest spre est, dictată mai mult de etajarea reliefului.

În regiunea joasă a judeţului (zonele depresionare şi deluroase — dealurile Năsăudului, Bistriţei, Jimborului, Ungu-

rașului etc.), cea mai mare nebulozitate atinge 5,5—6,0 zecimi, valori care cresc o dată cu altitudinea, depășind 7,0 zecimi la peste 1 800 m în Munții Rodnei și în Călimani. Valorile ridicate se datoresc ascensiunii dinamice a aerului umed pe pantele cu expunere vestică, sub influența maselor de aer dinspre Oceanul Atlantic.

Luna ianuarie, în general, se caracterizează prin nebulozitatea medie mai ridicată (peste 7 zecimi) în culoarul Someșului Mare, avale de Nimigea de Jos, și pe Șieu, avale de Șintereag, datorită frecventelor inversiuni termice însoțite de formarea norilor stratiformi și a ceții. În schimb, în regiunea montană înaltă, nebulozitatea scade sub 6 zecimi, datorită stabilității și a cantonării aerului rece în zonele joase.

Luna iulie se caracterizează prin diferențieri mai mari ale nebulozității față de ianuarie. Teritorial, valorile variază între 4,5 zecimi (culoarul Someșului și zona de confluență a Șieului) și peste 7 zecimi pe culmea Masivului Rodnei unde, vara, atît procesele advective, cît și cele de convecție termică sînt frecvente și intense. În văile și depresiunile intramontane, descendența aerului provoacă destrămarea norilor și reducerea nebulozității cu 1—3 zecimi față de zonele montane alăturate.

Maxima nebulozității medii se observă în luna decembrie, cînd fronturile trec foarte frecvent peste cea mai mare parte a teritoriului țării.

Valoarea minimă a nebulozității a fost observată în lunile august-septembrie, ca urmare a influenței timpului anticiclonic care se desfășoară peste nord-vestul țării.

În ceea ce privește frecvența nebulozității medii, teritoriul județului se încadrează în izoliniile de 120 de zile cu cer senin în vest, față de 80 de zile cu cer senin în est, respectiv 130 de zile cu cer acoperit în vest și peste 180 de zile cu cer acoperit în nord-est.

Precipitațiile atmosferice. Pentru teritoriul județului, regimul precipitațiilor medii s-a stabilit pe baza datelor înregistrate la 19 posturi pluviometrice din interior și 6 situate în puncte caracteristice din afara limitei administrative, pentru perioada 1896—1915, 1921—1955, ale căror valori sînt prezentate în tabelul nr. 2.

Tabelul nr. 2

Valorile medii multianuale ale precipitațiilor

Nr. crt.	Postul pluviometric	Altitudine (m)	Precipitații (mm)	Nr. crt.	Postul pluviometric	Altitudine (m)	Precipitații (mm)
1	Anieș	450	859	13	Romuli	531	875
2	Beclean	263	715	14	Sîngeorz-Băi	370	802
3	Bistrița	358	680	15	Sîngeorzu Nou	316	670
4	Chiochiș	369	647	16	Teaca	340	635
5	Colibița	793	789	17	Telciu	391	849
6	Ilva Mare	780	728	18	Tihuța	897	888
7	Lechința	317	640	19	Valea Vinului	600	987
8	Năsăud	331	772	20	Cabana Puzdra *	1 565	1 120
9	Poiana Ilvei	490	672	21	Dej*	246	657
10	Prundu Bîrgăului	465	778	22	Ocna Dej *	329	632
11	Rebrișoara	340	785	23	Reghin *	394	655
12	Rodna	539	918	24	Sărmășel *	336	555
				25	Țaga *	350	618

* Stații din afara județului.

Cu ajutorul valorilor de mai sus s-a întocmit corelația dintre precipitații și altitudine, cît și harta distribuției lor teritoriale (fig. 8), din care rezultă valori ridicate pentru regiunile înalte, corespunzătoare ramei montane din nordul, nord-estul și estul județului (1 200 mm în Munții Țibleșului, peste 1 400 mm în Munții Rodnei, peste 1 000 mm în Munții Suhardului și ai Bîrgăului și peste 1 200 mm în Munții Călimani). Datorită expunerii vestice a masivelor, pe pantele lor, procesele frontale advective favorizează dezvoltarea norilor și căderea unor însemnate cantități de precipitații, în timp relativ scurt.

Dacă în regiunile cu peste 800 m altitudine, valorile precipitațiilor sînt ridicate, în zona de dealuri ele se reduc treptat spre sud-vest, pînă sub 650 mm (Teaca, 635 mm).

În cuprinsul județului există și situații particulare locale, cînd valoarea precipitațiilor este mai redusă comparativ cu regiunile înconjurătoare (văile Ilișua, Sălăuța, Rebra etc.), explicate prin orientarea văilor (nord-sud) față de circulația vestică dominantă și prin existența fenomenelor foenale.

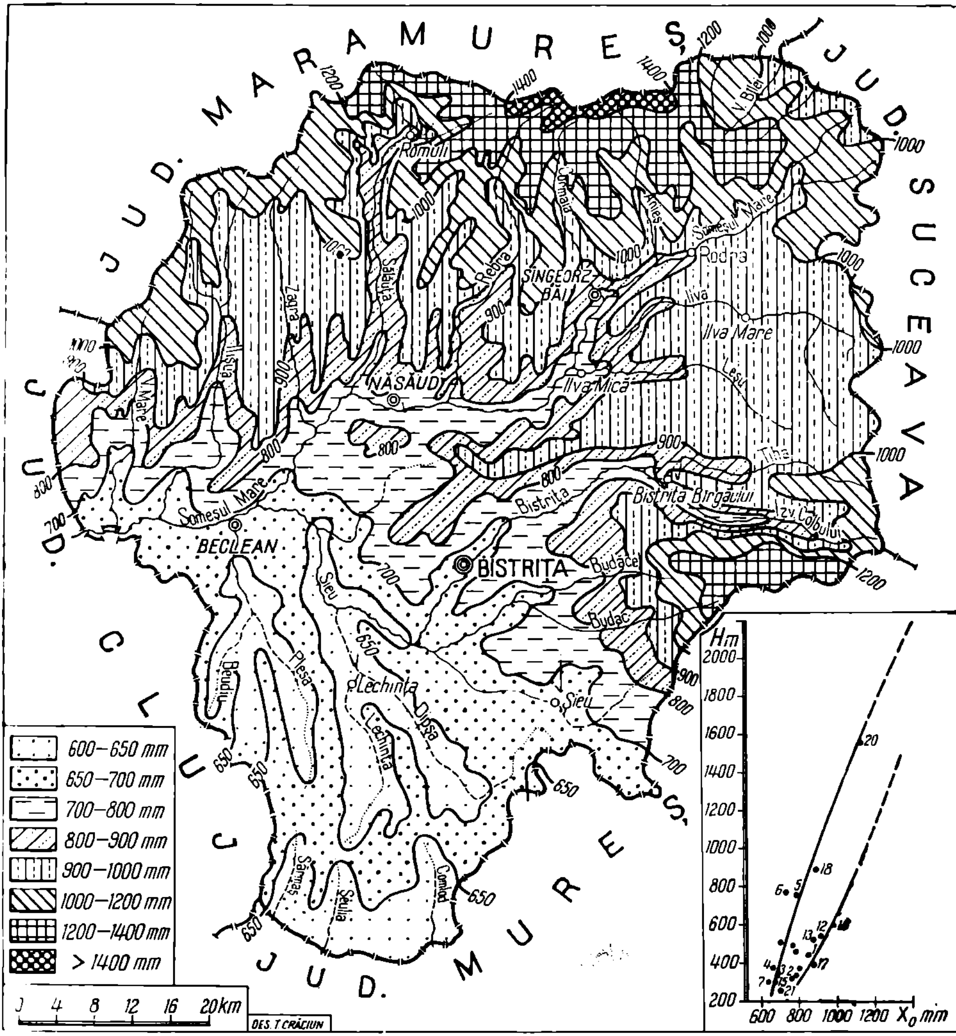


Fig. 8. — Harta percipitaţiilor medii multianuale

Repartiția cantităților de precipitații medii anuale înregistrează diferențieri însemnate: în semestrul cald (1 aprilie -30 septembrie), deasupra masivelor înalte Rodna și Călimani cad peste 700 mm; partea centrală a județului este cuprinsă între izohietele de 450 și 550 mm, iar zona sud-vestică (Dealurile Jimborului și ale Ungurașului) primește sub 400 mm. În semestrul rece (1 octombrie — 31 martie) cad în general cantități mai reduse de precipitații în zonele de deal și podiș, datorită predominanței regimului anticiclonic, care nu generează precipitații de convecție termică decît într-o măsură neînsemnată; în schimb, în zonele montane, valorile se apropie de cele din sezonul cald (500—650 mm). Zona de „cîmpie" din sudul Someșului Mare, avale de Beclean, și din sud-vestul Șieului primește sub 250 mm apă, ceea ce reprezintă circa 35% din valoarea medie anuală.

O altă consecință a regimului variabil al circulției generale a atmosferei și a radiației solare este și diferențierea pe anotimpuri a precipitațiilor. Iarna, spre exemplu, jumătatea sud-vestică a județului primește peste 15% din cantitatea medie anuală, pe cînd cealaltă jumătate, 12—15%. În schimb, în regiunile înalte cad ninsori abundente, echivalente cu 300 mm apă în Munții Rodnei și în jur de 200 mm în Călimani. Primăvara, cantitatea precipitațiilor este mai mare decît iarna. Zona de „cîmpie" se remarcă prin valori sub 25% din media anuală, iar restul primește 25—28%.

Cea mai mare cantitate de precipitații cade vara (37—43%), crescînd din vest spre est, o dată cu creșterea altitudinii reliefului. Valorile ridicate au explicația atît în activitatea frontală, cît și în convecția termică, procese importante în producerea precipitațiilor.

În comparație cu vara, toamna precipitațiile sînt mai sărace (19—21%), din cauza frecvenței mai mari a regimului anticiclonic și a slăbirii convecției, concomitent cu scăderea temperaturii aerului.

Luna cu cantitatea cea mai redusă de precipitații este ianuarie pentru zonele montane (80—100 mm) și februarie pentru zona de dealuri și „cîmpie", valoarea lor medie nedepășind 20 mm.

Luna cea mai ploioasă, iunie, înregistrează valori cuprinse între 88,6 mm la Teaca și peste 130 mm în zonele montane,

ca o consecință a dezvoltării dorsalei anticiclonului azoric, care favorizează formarea norilor și căderea unor însemnate cantități de precipitații pe partea sa anterioară.

Iată cîteva exemple ale extremei maxime de precipitații din cuprinsul județului.

Tabelul nr. 3

Nr. crt.	Localitatea	Precipitații maxime în 24 de ore (mm)	Data
1	Lechința	125,3	21.V.1953
2	Prundu Bîrgăului	110,0	10.VII.1913
3	Ragla	92,4	12.VI.1970
4	Teaca	78,1	13.V.1970
5	Bistrița	75,9	11.VII.1938
6	Rodna	70,0	10.VII.1938

Precipitațiile sub formă de zăpadă cad în perioada rece a anului, prima zi cu strat de zăpadă fiind 8 noiembrie pentru regiunile înalte ale Munților Rodnei și 6—8 decembrie pentru partea sud-vestică a județului (date medii multianuale).

Ca date medii extreme s-au stabilit 13—15 martie pentru partea sud-vestică și 25 aprilie pentru zonele montane, unde această dată poate fi frecvent depășită.

Numărul zilelor cu strat de zăpadă este, de asemenea, variabil de la sud-vest (55) la nord-est (peste 100), respectiv în zonele montane.

HIDROGRAFIA

Rețeaua hidrografică. Bogată și bine reprezentată, rețeaua hidrografică este tributară cîtorva rîuri principale (Someșul Mare, Ilva, Bistrița) cu obîrșia în zona umidității bogate.

Someşul Mare, principalul colector, se formează în zona de legătură a Munţilor Rodnei cu cei ai Suhardului, din confluenţa văii Zmăului cu Izvorul Pălţinişului. După ce străbate formaţiunile sedimentaro-vulcanice ale Munţilor Bîrgăului, pe care îi separă de Masivul Rodnei, şi cele oligocene, fragmentate adînc de numeroşi afluenţi, curge prin valea care constituie limita nordică a Cîmpiei Transilvaniei (în avale de vărsarea Şieului).

Afluenţii mai însemnaţi — Izvorul Băilor, Anieş, Cormaia, şi Rebra — îşi adună apele de sub culmea sudică a Munţilor Rodnei; Sălăuţa de sub vîrful Ştefăniţei; Zagra, Ilişua şi Valea Mare de sub Ţibleş; Ilva cu Leşul Ilvei din Munţii Bîrgăului; Şieul, Budacul şi Bistriţa din Călimani, iar Dipşa şi Meleşul din Cîmpia Transilvaniei.

În general, apele se caracterizează printr-un regim de scurgere permanent, pentru majoritatea rîurilor principale şi afluenţii din zona muntoasă, datorită situării lor în zona umidităţii bogate, cît şi capacităţii ridicate de înmagazinare şi cedare a apei de către depozitele detritice din zonele montane şi piemontane.

Tabelul nr. 4

Caracteristicile scurgerii medii

Nr. crt.	Rîul	Postul	F (km²)	H med. (m)	Q_3 (m/s)	Q med. (l/s/km²)	Y med. (mm)
1	Someşul Mare	Rodna	288	1 127	4,99	17,3	543
2	,,	Nepos	1 148	935	15,90	13,8	436
3	,,	Beclean	4 731	710	43,90	10,0	316
4	Anieş	Anieş	132	1 200	3,04	23,0	725
5	Ilva	Poiana Ilvei	221	869	2,50	11,3	356
6	Rebra	Rebrişoara	203	975	3,83	18,8	594
7	Şieu	Şintereag	1 809	607	13,40	7,40	233
8	Bistriţa	Bistriţa	614	627	7,28	11,80	372
9	Dipşa	Chiraleş	441	425	1,27	2,88	91
10	Meleş	Rusu de Jos	279	416	0,79	2,83	81
12	Ilişua	Cristeştii Ciceului	352	528	3,30	9,35	295

Urmărind repartiţia teritorială a scurgerii medii (fig. 9), se observă valori ridicate în zona centrală a Masivului Rodnei (1 000—1 150 mm), la izvoarele Anieşului şi Rebrei, în regiunea înaltă a Călimanilor (peste 900 mm) şi la extremitatea estică a Ţibleşului (în jur de 800 mm).

Pe mai bine de jumătate din suprafaţa judeţului, scurgerea medie are valori sub 500 mm, datorită zonelor de deal şi podiş cu precipitaţii anuale sub 900 mm şi evapotranspiraţia care adesea depăşeşte 400 mm.

Regiunea centrală a judeţului se caracterizează printr-un strat al scurgerii cuprinse între 100 şi 300 mm, corespunzînd dealurilor Bistriţei şi Năsăudului, cu altitudini dominante de 500—700 m.

Partea sud-estică a judeţului, cuprinzînd în mare măsură zonele colinare ale Cîmpiei Transilvaniei, deţine reduse rezerve locale de apă, valorile scurgerii variind între 50 şi 130 mm.

S o m e ş u l M a r e, pe parcursul celor 110 km lungime, creşte ca debit de la 0,6 m^3/s în zona de izvoare, la 4,99 m^3/s la Rodna, 15,9 m^3/s la Nepos, 43,9 m^3/s la Beclean, iar la ieşirea din judeţ totalizează un debit mediu de 48,5 m^3/s, echivalent cu un volum mediu multianual de 1,531 miliarde m^3.

Caracterul semipermanent şi intermitent al rîurilor din jumătatea sudică a judeţului se datoreşte precipitaţiilor reduse, evapotranspiraţiei accentuate şi aportului subteran redus.

Dintre rîurile semipermanente menţionăm : Şieul pînă la Şieuţ, Dipşa pînă la Chiraleş, Meleşul pînă la Rusu de Jos, Valea Sărată pînă la Şintereag, precum şi o serie de afluenţi mici ai Şieului şi unele zone ale izvoarelor Luduşului, Comlodului şi Luţului.

Densitatea reţelei hidrografice. Valorile cele mai ridicate, de 1,2 km/km^2, se întîlnesc în zonele muntoase din nord-est, iar cele mai reduse, de 0,35 km/km^2, în regiunea dealurilor din sud, pe interfluviul dintre valea Dipşei şi cea a Luduşului.

Regiunea de creastă a Munţilor Rodnei prezintă valori cuprinse între 0,3 şi 0,6 km/km^2 (izvoarele Lalei, Anieşul Mare şi Anieşul Mic, Izvorul Băilor etc.), datorită acumulărilor mari de grohotişuri, pe seama cărora reţeaua superficială este slab organizată; în favoarea scurgerii subterane se mai adaugă

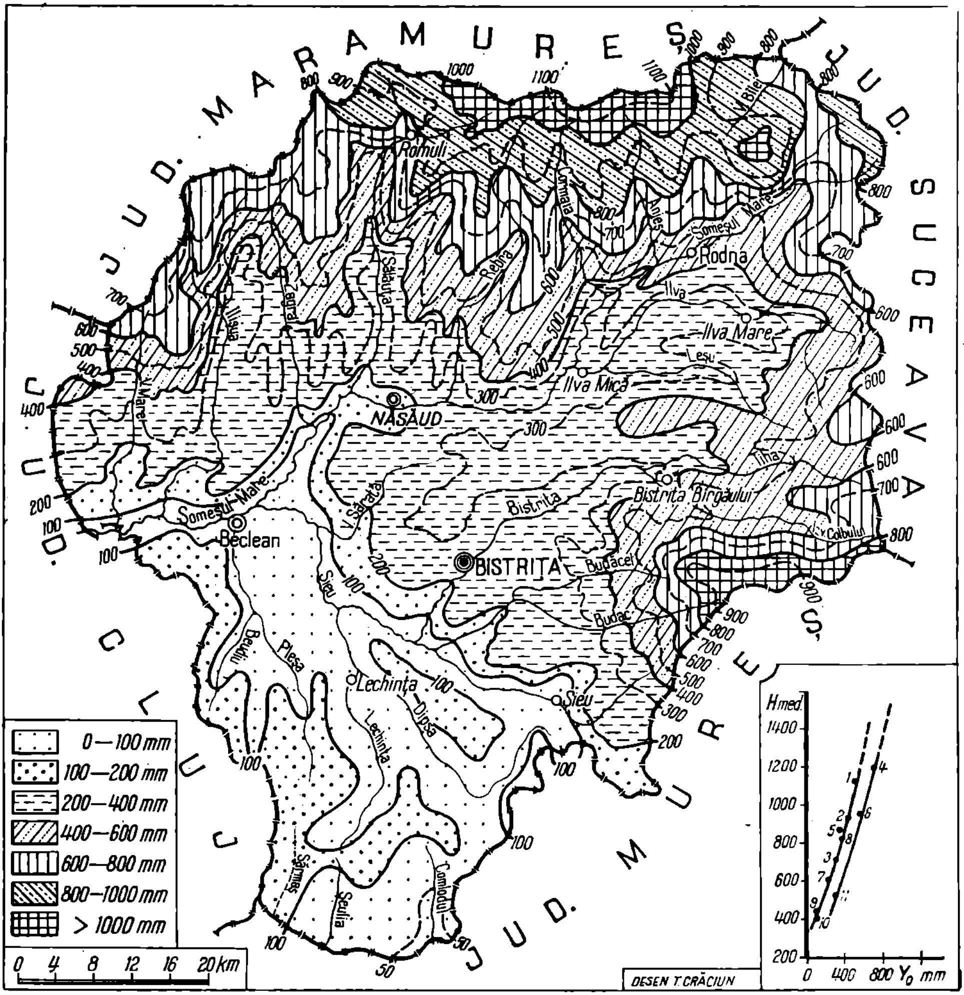


Fig. 9. — Harta scurgerii medii.

perioada lungă de îngheț (5—6 luni) și, în mai mică măsură, conformația generală a reliefului, cu unele suprafețe relativ plane, puțin favorabile organizării arterelor fluviatile superficiale.

În schimb, la trecerea de la zona subalpină la cea cu păduri, densitatea crește (0,7—0,9 km/km^2), datorită organizării unei rețele ramificate de rîuri, alimentate din grohotișurile de pantă cu posibilități de reținere a apei în perioadele ploioase sau de topire a zăpezii și de cedare în perioadele secetoase. Aici se întîlnesc bogate izvoare, cu debite ridicate, puțin variabile, care alimentează principalele cursuri de pe dreapta Someșului Mare: Preluca, Cobășel, Izvorul Băilor, Anieș, Cormaia și Rebra.

În Munții Bîrgăului și ai Călimanilor se remarcă, de asemenea, valori ridicate (0,8—0,9 km/km^2), favorizate de condițiile climatice și morfologice.

Zona sudică a județului, integrată în bună parte în Cîmpia Transilvaniei, cu precipitații sub 650 mm anual, cu un relief monoton, constituit din interfluvii prelungi și văi mature, grefate pe formațiuni marno-argiloase miocene, prezintă o densitate de circa 0,55 km/km^2, cu excepția interfluviilor Meleș — Dipșa și Luduș—Comlod, unde nu depășește 0,35 km/km^2, cu ușoare creșteri spre zona Dealurilor Bistriței.

Scurgerea medie a rîurilor prezintă diferențieri substanțiale în cuprinsul bazinelor hidrografice ale județului.

Ca surse de alimentare a rîurilor, se remarcă o predominanță din ploi și zăpadă, aportul apelor subterane fiind moderat. Separînd cele două componente ale scurgerii, din ploi și zăpadă, s-a observat o zonalitate verticală puțin diferențiată, cu două tipuri caracteristice : pluvio-moderat și pluvio-nival, cu preponderența ploilor; precipitațiile sub formă de zăpadă depășesc 50% numai în bazinetele situate la altitudinile de peste 1 600 m, din Munții Rodnei și Munții Călimani.

Alimentarea subterană a rîurilor, în comparație cu cea superficială, se diferențiază de la caz la caz, între limitele de 23 și 31%, predominînd aportul apelor freatice din șesurile aluvionare și terase.

Caracterizarea scurgerii medii s-a făcut pe baza datelor provenite de la 11 posturi hidrometrice (perioada 1951—1965) înscrise în tabelul nr. 4.

Un aport însemnat de apă îl aduc afluenţii direcţi : Izvorul Băilor 1,23 m³/s, Anieşul 3,14 m³/s, Cormaia 2,12 m³/s, Sălăuţa 5,45 m³/s, Ilişua 3,30 m³/s etc., majoritatea cu obîrşia în zona montană din nordul judeţului.

Afluenţii de stînga ai Someşului Mare drenează o suprafaţă de peste 3 000 km², ponderea în ceea ce priveşte debitul mediu revenindu-i Ilvei (3,90 m³/s). Rîul Şieu, prin intermediul Şieuţului, Budacului şi Bistriţei, dezvoltate pe versantul vestic şi în zona piemontană a Călimanilor, aduce şi el un substanţial spor de apă (Budacu 1,90 m³/s, Bistriţa 7,35 m³/s), faţă de valea Dipşei (1,30 m³/s), cu obîrşia şi bazinul în Cîmpia Transilvaniei. Împreună cu restul afluenţilor de mică importanţă, Şieul totalizează la vărsare în Someşul Mare 15,60 m³/s.

Meleşul, ultimul afluent mai important al Someşului Mare, pe stînga, deşi cu suprafaţa bazinului de 313,3 km², în condiţiile umidităţii reduse ale Cîmpiei Transilvaniei, are un debit mediu de numai 0,84 m³/s.

Scurgerea sezonieră. În majoritatea cazurilor, rîurile bistriţene prezintă caracteristici comune în ceea ce priveşte repartiţia sezonieră a scurgerii, la toate predominînd scurgerea de primăvară — consecinţa topirii zăpezii, însoţită de ploi relativ abundente.

I a r n a, datorită temperaturilor scăzute, rîurile sînt alimentate exclusiv din ape subterane; precipitaţiile căzute sub formă solidă se acumulează în cea mai mare parte, asigurînd alimentarea rîurilor prin topire, la începutul perioadei calde a anului. Zona montană asigură rîurilor o scurgere variind între 15 şi 23% din cea anuală, justificată prin aportul subteran, cît şi prin încălzirile ocazionale bruşte, care provoacă topiri parţiale, generînd chiar viituri. În restul teritoriului, cu excepţia versantului stîng al Şieului, scurgerea de iarnă reprezintă 20—25% din cea anuală.

P r i m ă v a r a, scurgerea sezonieră prezintă cea mai mică variaţie teritorială dar, în schimb, valorile anuale cele mai ridicate (40—50%), datorită topirii zăpezii acumulate iarna,

ploilor abundente care cad în acest sezon (Bistrița 188,2 mm), solului parțial înghețat, care nu permite infiltrarea, cît și evapotranspirației reduse.

În zona centrală și sud-vestică, topirea zăpezii este semnalată în unii ani la sfîrșitul lunii februarie, suprapunerea ocazională a ploilor determinînd valori ridicate ale scurgerii, care provoacă deseori revărsări (Dipșa, Șieu, Meleș, Ilișua etc.).

În zonele montane, unde topirea este întîrziată și prelungită adesea pînă în luna mai, valorile mai ridicate ale scurgerii apar abia la sfîrșitul acestui sezon (Someșul Mare, Rebra).

Cele mai reduse valori ale scurgerii de primăvară sînt semnalate în bazinele din regiunile montane (Izvorul Băilor, Anieș, Cormaia), datorită adîncimii văilor și expunerii unor versante, care permit topirea zăpezii acumulate în timpul iernii abia către începutul verii.

V a r a, scurgerea sezonieră nu depășește jumătate din valorile procentuale ale celei de primăvară. În regiunile montane Țibleș, Rodna, Călimani, unde alimentarea în această perioadă se face din ploi, ape subterane și resturile de zăpadă netopită (în văile adînci, în nișele de nivație din zona alpină), scurgerea atinge 20—25%, crescînd o dată cu altitudinea medie, pînă la 32—34% pe versantul vestic al Munților Bîrgăului și pe cel nordic al Călimanilor.

În zona centrală a bazinului, apele subterane constituie principala sursă de alimentare din timpul verii; deși ploile sînt uneori abundente, datorită pierderilor prin evapotranspirație, aportul lor este insensibil. Ponderea la scurgerea de vară revine lunii iunie, cea mai ploioasă din tot timpul anului.

T o a m n a, scăderea cantității precipitațiilor și epuizarea, în mare măsură, a rezervelor subterane sînt cauzele principale care determină scurgerea cea mai redusă din timpul anului (8—16% din scurgerea anuală). Zona montană prezintă valori de peste 15%, justificate prin scăderea temperaturilor și totodată a evapotranspirației, în favoarea acumulării umidității în sol. Rîurile din sud-vestul județului se caracterizează prin scurgerea cea mai scăzută (8—9% din media anuală), observată pe Dipșa la Chiraleș, și pe Meleș, la postul hidrometric Rusu de Jos.

Scurgerea minimă se înregistrează în perioada de vară și iarnă, aproape în întregul județ, consecință a alimentării rîurilor dominant din ape subterane, iarna, cît și frecvenței reduse a precipitațiilor în condițiile unei evapotranspirații ridicate și a epuizării resurselor subterane, vara.

Scurgerea minimă de vară se produce în lunile iunie-august. Proporția scurgerii din perioada amintită se diferențiază teritorial. Astfel, în zonele montane din nord, nord-est și est, unde rîurile se alimentează din depozite deluviale, grohotișuri și scoarța de alterare, valorile scurgerii minime depind de condițiile climatice. Munții Rodnei, spre exemplu, caracterizați printr-o umiditate bogată și o drenare intensă, înregistrează scurgerea minimă cea mai ridicată (6—8,5 l/s/km², respectiv 48—68 mm), corespunzătoare bazinelor Izvorul Băilor, Anieș, Cormaia și Rebra. În munții Suhard, Bîrgău și Călimani scurgerea minimă de vară reprezintă valori cuprinse între 2 și 4 l/s/km² (16—32 mm), în care se resimt alimentarea subterană semipermanentă și pierderile din rețeaua de rîuri în depozitele fluviatile.

Partea sub-vestică a județului, încadrată în zona drenării adînci a rezervoarelor de ape subterane, cu valori reduse ale precipitațiilor și sporite ale evaporabilității, se caracterizează printr-o scurgere minimă foarte scăzută, oscilînd între 0,01 și 0,5 l/s/km² (0,04—4 mm), fapt care provoacă în anii secetoși secarea unor rîuri (Dipșa pînă la Chiraleș, Lechința, Pleșa, Apatiul, Beudiul etc., în luna iulie 1952).

Uneori, în lungul rîurilor cu obîrșia în Cîmpia Transilvaniei au fost semnalate sectoare lipsite de apă, intercalate între altele cu scurgere, fenomen provocat vara artificial, prin retenții locale pentru diferite necesități sau de scurgerea prin stratul de aluviuni a căror grosime atinge 2 m (Șieul amunte de Domnești, valea Pleșca, Beudiul, Apatiul etc.). Alteori, deși vara cad cantități însemnate de precipitații (150—200 mm), caracterul lor de aversă, care provoacă scurgeri de durată redusă, adesea soldate cu inundații, nu contribuie la refacerea rezervelor epuizate.

Valorile cele mai scăzute ale scurgerii minime au fost însă semnalate în sezonul rece cînd, pe lîngă scăderea aportului

apelor subterane, mai intervine înghețul care se instaurează rapid, iar în cazul debitelor scăzute reduce substanțial scurgerea.

Deşi valorile scurgerii minime de iarnă sînt mai scăzute comparativ cu cele din iunie-august, fenomenul secării prin îngheț total a avut o frecvență mai mică, fiind semnalat în iernile 1953 și 1964 pe cursurile Meleşului, Dipşei şi pe afluenții acestora.

Dacă, vara, epuizarea rezervelor de apă subterană favorizează intermitența rîurilor din sud-vest încă din zona de obîrşie, iarna s-a observat frecvent permanența scurgerii în această zonă. În schimb, reducerea sau secarea prin îngheț au apărut pe cursul mijlociu sau inferior, o dată cu micşorarea pantei profilului longitudinal.

Scurgerea minimă nu este sincronă în întreg teritoriul județului, putînd apare diferențiat. Spre exemplu, ca ani cu valori mai scăzute se citează 1943 şi 1954 pentru Someşul Mare şi afluenții principali și 1959 şi 1964 pentru rîurile cu obîrşia în Cîmpia Transilvaniei.

Din analiza materialelor hidrometrice disponibile s-a ajuns la concluzia că *debitele maxime* din cuprinsul județului au proveniență diferită: din ploi în perioada iunie-noiembrie, din topirea zăpezii în decembrie-mai, în perioada rece a anului, cînd, o dată cu ploile se produce şi topirea intensă a zăpezii acumulate iarna, generînd perioada apelor mari de primăvară, cu frecvența cea mai mare şi volumul cel mai ridicat.

Ape foarte mari de primăvară s-au înregistrat în anii 1888, aprilie 1913 (spre exemplu, cota maximă la Beclean a fost de 450 cm — 257,25 m alt. absolută, la Sărățel 395 cm—315,61 m alt. absolută, Bistrița 410 cm — 351,75 m alt. absolută), februarie 1958, sub nivelul precedentei, aprilie 1964 etc.

În iarna anului 1931—1932, bogată în precipitații solide (la care s-au adăugat ploile abundente din 2—7 aprilie), s-au produs, între 4 şi 7 aprilie 1932, debite de 360 m^3/s la Nepos, pe Someşul Mare, 190 m^3/s pe rîul Bistrița şi circa 900 m^3/s la ieşirea Someşului Mare din județ.

Scurgerea mare din 16—19 februarie 1958 a fost provocată de precipitațiile abundente, căzute peste zăpada existentă, în condițiile solului înghețat, generînd debite însemnate pe So-

meşul Mare (Rodna 145 m³/s, Nepos 422 m³/s, Beclean 1 439 m³/s), pe Bistriţa (Bistriţa 268 m³/s) şi pe Ilişua (Cristeştii Ciceului 94,9 m³/s).

Între 29 martie şi 4 aprilie 1964 s-a produs o altă scurgere maximă deosebită, cauzată de aceiaşi factori genetici, debitele rămînînd sub valorile celei din 1958 (Nepos 291 m³/s, Beclean 1 150 m³/s, Şintereag 241 m³/s etc.).

Între marile viituri din sezonul cald, în intervalul 1919—1970, cu provenienţă din ploi, se remarcă cele din 8—11 iulie 1933 şi 12—14 mai 1970.

Viitura din anul 1933 a fost generată de ploi cu caracter local, începînd din 3 iulie, cu intensificări între 7 şi 10 iulie, cînd s-au depăşit, pe cea mai mare parte a judeţului, 40—50 mm. Pe lîngă ploile din acel interval, luna iunie, care a fost şi ea în general ploioasă, a provocat saturarea solului şi astfel a generat scurgerea superficială abundentă, care s-a transmis în decada I-a a lunii următoare.

Viitura din mai 1970, cea mai mare din acest gen din cuprinsul judeţului, a fost provocată de ploile abundente torenţiale, generalizate în Transilvania şi Maramureş. Printre cauzele acestei viituri catastrofale amintim excesul apei din sol, datorită precipitaţiilor abundente din perioada premergătoare (Bistriţa 1.I. — 30. IV. — 313 mm); ca valoare a fost dublă faţă de media multianuală.

Debitele maxime înregistrate în zilele de 12—13 mai 1970 au fost de 825 m³/s la Nepos, de 388 m³/s la Salva, de 619 m³/s la Bistriţa, de 1 130 m³/s la Şintereag, de 2 200 m³/s la Beclean etc., apele revărsîndu-se peste maluri şi inundînd întinse suprafeţe agricole (circa 25 000 ha), aşezări omeneşti şi căi de comunicaţie.

Cu această ocazie, în cuprinsul judeţului au fost afectate 119 localităţi, avariate căi de comunicaţie, linii electrice, telefonice, pagubele totale ridicîndu-se la circa 100 milioane lei.

Fenomenele de iarnă se manifestă prin gheaţă la malul rîului, năboi şi pod de gheaţă. Primul fenomen de îngheţ care apare la 4—7 zile de la trecerea temperaturilor medii zilnice sub 0°C este g h e a ţ a l a m a l. Timpuriu, acest fenomen apare între 5 şi 20 noiembrie, la începutul intervalului în zonele

montane şi mai tîrziu în sud-vest. Apare mai frecvent în perioada 25—30 noiembrie în nord-est şi 20—25 decembrie în sud-vest, distingîndu-se o zonalitate verticală dependentă de condiţiile climatice şi de relief.

Năboiul (strat subţire, discontinuu, de gheaţă buretoasă) înregistrează o frecvenţă de 1—3 zile la Rodna, Bistriţa Bîrgăului şi 5—25 de zile la Nepos, Bistriţa, Beclean.

Cursul turbulent al rîurilor, în condiţiile procesului continuu de răcire a aerului, favorizează formarea sloiurilor plutitoare, în general între 15 noiembrie şi 10 decembrie, exceptînd unele rîuri al căror debit redus (Dipşa, Meleş) favorizează trecerea la pod de gheaţă, fără alte fenomene intermediare.

Formarea podului de gheaţă timpuriu are loc între 20 noiembrie şi 10 decembrie. Data medie de formare este cuprinsă între 11 decembrie şi 1 ianuarie. Astfel, între 11 şi 20 decembrie se instalează pe rîurile din sud-vestul judeţului, pînă la valea Ilvei; între 21 şi 25 decembrie, pe rîurile de munte de pe versantele cu expunere nordică, între 26 decembrie şi 1 ianuarie pe rîurile de munte de pe latura nordică a judeţului (Izvorul Băilor, Anieş, Cormaia, Rebra superioară etc.).

În unii ani, podul de gheaţă are o durată mare (Rebrişoara 111 zile, Salva 106 zile în iarna 1953/1954, Bistriţa Bîrgăului — 94 de zile, Sărăţel 98 de zile, Şintereag 90 de zile, Beclean pe Someş 83 de zile în iarna 1963/1964).

Durata medie a podului de gheaţă este cuprinsă între 20 şi 52 de zile, fiind condiţionată de prelungirea temperaturilor scăzute, dar şi de debitul cursurilor respective (Rebrişoara 45 de zile, Salva 52 de zile, Chiraleş 20 de zile etc.).

Procesul de descompunere a fenomenelor de îngheţ pe rîuri începe la 4—9 zile după trecerea temperaturii medii zilnice peste 0°C.

Dispariţia fenomenelor de iarnă se produce în jurul datei de 1 martie în sud-vest, la izvoarele Meleşului, între 10 şi 15 martie în zona centrală şi mai tîrziu de 20 martie în zonele montane (o mai tîrzie dispariţie a fenomenelor de iarnă se înregistrează în Munţii Călimani la altitudini mai mari de 1 200 m, datorită văilor adînci, bazinelor puternic împădurite, pe versantul nordic, unde încălzirea este întîrziată).

4 — c. 213

Cantitatea de aluviuni transportată de rîuri (turbiditatea) prezintă valori foarte diferite pe rîurile din judeţ. Astfel,valorile cele mai reduse (sub 100 g/m³) sînt semnalate pe rîurile versantului sudic al munţilor Ţibleş şi Rodna, la peste 1 500 m altitudine, justificată prin constituţia litologică a acestor masive, gradul accentuat de acoperire cu pajişti alpine, păduri amestecate şi de conifere, care protejează solurile împotriva eroziunii.

Pe o suprafaţă restrînsă, valoarea turbidităţii rîurilor este de 100—300 g/m³, explicabilă prin existenţa unor roci rezistente, covor vegetal compact, cît şi scurgerea lichidă ridicată. Aceste valori sînt cunoscute pe versantul nordic al Călimanilor, în Munţii Bîrgăului, cît şi pe o fîşie de pe versantul sudic al Munţilor Rodnei.

Turbiditatea medie, cu valori cuprinse între 300 şi 500 g/m³, este semnalată pe rîurile de pe versantele zonelor montane (700—1 400 m), pe interfluviile largi ale Cîmpiei Transilvaniei, ca şi în zonele depresionare Bîrgău, Ilva, Budac, acoperite cu depozite sedimentare friabile, permeabile, cu mare capacitate de infiltrare, cu culturi agricole, fîneţe sau păduri amestecate cu foioase ; de asemenea şi pe versantul nordic al Călimanilor.

Valori ridicate ale turbidităţii (500—1 000 g/m³) au fost identificate pe afluenţii Someşului Mare (Ilva, Gersa, Sălăuţa, Şieul cu Bistriţa) care traversează formaţiunile miocene uşor erodabile, în condiţiile unor pante accentuate, lipsite de covor vegetal omogen.

Scurgerea specifică a aluviunilor (t/ha/an) este foarte diferenţiată : 0,5 t/ha/an în sud-vestul judeţului, datorită friabilităţii rocilor, coeficientului de împădurire redus (Dipşa la Chiraleş 6,99%, Meleş la Rusu de Jos 18,5%, Şieulla Sărăţel 13,4%), versantelor înclinate etc.

Valori sub 0,5 t/ha/an sînt semnalate în regiunile montane, la peste 1 200 m altitudine, pe versantul sudic al munţilor Rodnei, Ţibleş, pe versantul vestic al Bîrgăului.

Ca rezultat al proceselor generale de eroziune, rîurile transportă, în medie, o imensă cantitate de aluviuni : Someşul Mare prin secţiunea Nepos circa 153 000 t anual, Bistriţa 79 000 t , Someşul Mare la ieşirea din judeţ circa 900 000 t.

Valorile de mai sus pot fi reduse simţitor prin lucrări agrotehnice, asolamente, împăduriri, consolidări de albii etc.

Din punct de vedere *hidrochimic*, rîurile de pe teritoriul judeţului Bistriţa-Năsăud se încadrează în clasa apelor bicarbonate şi mixtă.

— Clasa apelor bicarbonate, grupa calciului cu mineralizare redusă, la rîurile din regiunile montane cu roci cristaline şi vulcanice, unde apele sînt slab mineralizate (sub 200 mg/l) datorită solubilităţii reduse a rocilor. Pe măsură ce rîurile pătrund în formaţiunile sedimentare, mineralizarea creşte(200—500 mg/l). În această clasă au fost incluse rîurile afluente de pe versantul drept al Someşului Mare, precum şi cele ale văii Ilva şi Bistriţa superioară.

— Clasa apelor clorurate, grupa mixtă, cu preponderenţa natriului şi mineralizare mijlocie, înglobează apele din bazinul Şieului (cu excepţia Bistriţei şi Budacului) care străbat zona diapiră, unde adeseori sarea şi izvoarele sărate apar la zi în albia rîurilor sau pe versante (Domneşti pe Şieu, Sărăţel, Sărata, Pinticu, Slătiniţa, Tăure etc.).

În această clasă a fost inclus şi cursul principal al Someşului Mare, avale de Nimigea de Jos, unde prezenţa clorurii de sodiu se face tot mai mult simţită.

În clasa mixtă, grupa natriului, cu mineralizare mijlocie (200—500 mg/l) se încadrează Someşul Mare, între confluenţa cu Şieul şi localitatea Braniştea, sector în care se resimte influenţa formaţiunilor salifere din împrejurimi, cît şi a apelor bicarbonate din amunte.

În clasa mixtă, grupa mixtă, cu predominarea bicarbonaţilor şi mineralizare sub 200 mg/l intră rîurile Bistriţa mijlocie, Budacul cu afluenţii săi şi izvoarele Şieului, care-şi adună apele din formaţiunile piemontane ale Călimanilor.

Dezvoltarea industriei şi agirculturii, creşterea populaţiei urbane în anii construcţie isocialismului necesită, pe lîngă materii prime, un consum sporit de apă potabilă, industrială şi pentru irigaţii.

Rîurile din judeţ dispun de un volum apreciabil de apă de bună calitate, care ar putea satisface necesităţile, dacă nu ar fi impurificate. Sursele de impurificare sînt în general apele

reziduale fecaloid-menajere şi industriale deversate (neepurate sau insuficient epurate) din diferite localităţi sau intreprinderi.

Dintre cele mai importante surse de impurificare a apelor amintim : Exploatarea minieră Valea Vinului, Fabrica de hîrtie din Prundu Bîrgăului, Topitoria de in şi cînepă din Beclean, numai parţial epurate, deversate în rîuri.

Rezervele de apă. Prin cadrul său natural, judeţul Bistriţa-Năsăud deţine un volum de apă mediu multianual de 1,8 miliarde m^3. Faţă de multiplele posibilităţi de valorificare a resurselor de apă, pînă în prezent se foloseşte abia un volum de circa 15 milioane m^3/an, din care 5 milioane m^3 apă potabilă, iar restul de 10 milioane m^3 apă industrială, mai puţin pentru irigaţii.

O parte însemnată din volumul disponibil de apă este de bună calitate, fără posibilităţi de poluare sau impurificare, provenienţa ei fiind din zonele montane.

Volumul specific pe judeţ, repartizat pe cap de locuitor, este de 6 653 m^3 (de 3 ori mai mare faţă de volumul pe ţară —2 070 m^3), însă distribuţia teritorială este foarte inegală. Pe comune, spre exemplu, volumul specific este foarte ridicat pentru cele situate în zonele montane (Telciu 81 600m^3/loc., Şanţ 55 707 m^3/loc., Romuli 38 100 m^3/loc., Rodna 33 100 m^3/loc.), faţă de cele din sud-vestul judeţului (Miceştii de Cîmpie 1 305 m^3/loc., Milaş 1 472 m^3/loc., Chiochiş 1 530 m^3/loc.) unde, pentru acoperirea necesităţilor, se impune redistribuirea rezervelor autohtone şi aducţiunea din rîurile limitrofe : Someşul Mare, Şieu, Mureş etc.

Potenţialul energetic. Majoritatea rîurilor montane şi submontane, cu scurgere ridicată, pante accentuate şi constituţie litologică adecvată, oferă posibilităţi multiple de valorificare a resurselor de apă. În acest sens amintim existenţa a numeroase condiţii de creare a unor acumulări utilizabile pentru producerea de energie electrică, regularizarea debitelor, preîntîmpinarea viiturilor, alimentarea cu apă a populaţiei, industriei şi agriculturii.

Potenţialul energetic calculat numai pentru afluenţii Someşului Mare depăşeşte 76 000 kW, valoare care poate fi sporită apreciabil prin acumulări, devieri de cursuri, aducţiuni din bazinele învecinate etc.

Tabelul nr. 5

Potenţialul energetic brut al afluenţilor principali ai Someşului Mare

Nr. crt.	Denumirea rîului	Suprafaţa bazinală (km²)	Lungimea curs (km)	Potenţialul teoretic brut	
				unitar (kW)	liniar (kW/km)
1	Izvorul Băilor	65,0	14,0	3 114	1 293
2	ললieş	138,8	20,3	4 557	1 698
3	Cormaia	103,0	20,7	5 681	1 699
4	Rebra	409,8	40,7	6 450	1 490
5	Leşul	140,0	27,0	3 147	798
6	Ilva	203,1	47,3	11 796	2 406
7	Sălăuţa	416,5	38,9	6 532	1 447
8	Ţibleşul	103,0	34,0	2 755	672
9	Ilişua	354,3	46,5	681	113
10	Valea Mare	150,0	31,7	696	112
11	Tiha	140,0	19,9	2 869	749
12	Bistriţa	662,0	65,4	19 648	3 445
13	Budacul	245,0	40,2	5 435	1 046
14	Şieu	1 834,2	70,1	7 682	625

Cursul principal al Someşului Mare, cu un debit mediu multianual relativ ridicat, prezintă şi el un potenţial energetic valoros, amenajabil — pe alocuri — în condiţii avantajoase. Calculat pe sectoare prezintă următoarele valori (tabelul nr. 6):

Tabelul nr. 6

Nr. crt.	Denumirea sectorului	Lungimea sectorului	Potenţialul teoretic	
			brut (kW)	liniar (kW/km)
1	Izvor—Rodna	23,8	38 051	1 598
2	Rodna—confl. cu Ilva	20,6	56 854	3 761
3	Confl. Ilva—confl. Şieu	45,8	72 160	4 382
4	Confl. Şieu—Braniştea	21,4	35 599	3 645

Potenţialul energetic teoretic deşi ridicat nu în toate cazurile se pretează la amenajări. Alegîndu-se însă sectoare caracteristice, puterea menţionată poate fi mărită substanţial. În plus, acumulările posibile pe Someşul Mare (amunte de comuna

Şanţ, avale de confluenţa Cormaia, avale Nimigea de Jos etc.) şi afluenţii cu un volum util de peste 350 milioane m³ ar contribui, pe lîngă regularizarea debitelor, la atenuarea undelor de viitură chiar de proporţia celei din 12—14 mai 1970, care la ieşirea din judeţ a fost apreciată la circa 400 milioane m³.

Apa potabilă este slab valorificată faţă de volumul pe care-l poate asigura. Cu excepţia oraşului Bistriţa, care parţial mai este alimentat din sursele subterane ale izvoarelor captate în zona piemontană a Munţilor Călimani (Cuşma), cu un debit de circa 15/l/s, cu mult mai mari posibilităţi, apa potabilă este captată din luncile rîurilor, datorită cărui fapt, pe lîngă instalaţiile costisitoare de captare, mai necesită şi purificare.

Prin sistem centralizat se alimentează în prezent cu apă potabilă oraşele Bistriţa, Năsăud şi Sîngeorz-Băi, cu un volum anual de 3 120 000 m³; lungimea totală a reţelei a fost în anul 1970 de 52 km.

Apele subterane. Complexitatea condiţiilor geologice, litologice şi de relief din cuprinsul judeţului a oferit posibilităţi de formare, dezvoltare şi cantonare a unor acumulări de ape subterane cu mare însemnătate economică.

Apele freatice. Dezvoltate deasupra straturilor impermeabile, apele freatice au un caracter permanent şi o variabilitate dependentă de factorii climatici. Sînt cunoscute în sedimentele teraselor rîurilor, în conurile de dejecţie şi în şesurile aluvionare de luncă, la adîncimi variabile între 1 şi 20 m. Datorită adîncimii nu prea mari, au fost interceptate cu uşurinţă prin puţuri, constituind astfel sursa principală de alimentare a aşezărilor.

În zona montană, în funcţie de condiţiile litologice ale rocilor magazin, s-au diferenţiat ape freatice în rocile cristaline, eruptive, calcaroase şi în vechile depozite sedimentare.

În masivul cristalin al Rodnei, apele freatice apar la zi, sub forma unor izvoare, la baza grohotişurilor, scoarţelor de alterare şi a solurilor, avînd debite variabile, dependente de regimul precipitaţiilor. Sînt slab mineralizate (50—150 mg/l) şi aparţin clasei apelor bicarbonatate, grupa calciului.

Rocile eruptive din masivele Ţibleş, Bîrgău, Călimani cantonează adesea, în fisuri şi în scoarţa de alterare, ape freatice

mineralizate (1 000—5 000 mg/l) carbogazoase, feruginoase, legate de acţiunea mofetică asupra apelor vadoase (de infiltraţie), cum sînt cele de la Tîrlişua, Telciu, Parva, Valea Vinului, Colibiţa, Suplai etc.

Depozitele calcaroase, deşi puţin extinse pe versantul sudic al Munţilor Rodnei şi sub formă de petice în Munţii Bîrgăului, cantonează apă în golurile şi diaclazele acestor roci, generînd izvoare cu variabilitate mare (dependentă de aportul precipitaţiilor), cum sînt cele din bazinele superioare ale Rebrei, Gersei, Telcişorului, Strîmbei, unde acţiunea apei asupra calcarelor eocene a generat interesate fenomene carstice (Peştera Tăuşoarelor, Peştera lui Maglei, Jgheabul lui Zalion etc.).

Formaţiunile sedimentare vechi ale Munţilor Bîrgăului acumulează, în stratul deluvial nisipos, un volum apreciabil de ape subterane, dînd naştere la numeroase izvoare de apă potabilă, cu mineralizare moderată (200—500 mg/l) şi debit relativ ridicat.

Dealurile cu structură monoclinală, care se întind pe versantul drept al Someşului Mare, între cristalin şi culoarul văii, cantonează ape subterane cu duritate şi mineralizare ridicată (2 000—5 000 mg/l), determinate de prezenţa carbonaţilor şi sulfaţilor de calciu în argilele, nisipurile, gresiile şi pietrişurile conglomeratice de vîrstă eocen-oligocenă.

Zona dealurilor cu structură cutată din sudul Someşului Mare, inclusiv porţiunea din Cîmpia Transilvaniei integrată în limitele judeţului, constituită din marne, argile, tufuri, gresii grosiere calcaroase de vîrstă neogenă, au ape puternic mineralizate, cu duritate mare, deseori clorurate, nepotabile. Depozitele tortoniene conţin orizonturi de ape sulfato-calcice şi clorosodice legate de diapirismul dezvoltat pe stînga Someşului Mare, între Beclean şi Braniştea, ca şi în jumătatea sud-vestică a bazinului Şieu, unde apar la zi izvoare sărate (Beclean, Figa, Chiuza, Cociu, Tăure, Slătiniţa, Sărata, Sărăţel, Domneşti, Ocniţa, Pinticu etc.).

În depozitele teraselor aluvionare şi în luncile rîurilor Someşul Mare, Şieu, Bistriţa, Sălăuţa etc. s-au dezvoltat straturi

freatice bogate, majoritatea cu apă de calitate satisfăcătoare, utilizabilă în alimentări cu apă (Bistriţa, Năsăud).

Terasele şi luncile din cursul superior al rîurilor din regiunile montane, deşi puţin extinse, cantonează importante cantităţi de ape potabile, de bună calitate (rîul Bistriţa amunte de Prundu Bîrgăului, Ilva, Someşul Mare amunte de Ilva Mică, Cormaia, Rebra etc.).

În zona de dealuri, luncile şi terasele cantonează ape freatice legate de natura rocilor din substrat(depozite miocene); în consecinţă, ele au o mineralizare ridicată, ceea ce nu permite utilizarea decît în cazuri de strictă necesitate.

În legătură cu fenomenele diapire cu frecvente iviri de sare (avale de Domneşti pe Şieu, Viişoara pe Bistriţa, Teaca pe Dipşa, Tăure pe versantul stîng al Someşului Mare, Chiuza lîngă Beclean), apele freatice sînt deseori clorurate cu mineralizare ridicată, fapt ce le imprimă calităţi inferioare.

Apele de adîncime. Dacă există numeroase informaţii privitoare la apele freatice, lipsa unor foraje de adîncime n-a permis evaluarea rezervelor apelor de adîncime.

Regiunea montană a şisturilor cristaline şi a rocilor erup tive se caracterizează prin slaba reprezentare a apelor subterane sau prin lipsa acestora.

Apariţia unor izvoare mofetice, carbogazoase, minerale, la bordura masivelor eruptive, poate fi numai parţial atribuită apelor de adîncime, restul infiltraţiei apelor superficiale (Colibiţa, Piatra Fîntînele) fiind legate de aureola mofetică a eruptivului Călimanilor, care circulă prin andezitele amfibolitice sau bazaltoide din regiune.

Depozitele sedimentare de vîrstă oligocenă conţin ape subterane nepotabile, datorită mineralizării şi durităţii ridicate.

Apele de adîncime din zona cutelor diapire, extensiunea maximă fiind în partea sud-vestică a judeţului, se caracterizează prin mineralizare ridicată, cu predominanţa clorurilor, datorită cărora nu prezintă importanţă economică şi terapeutică.

APELE MINERALE ŞI CLIMA FACTORI NATURALI DE TRATAMENT*

Complexitatea formelor de relief, litologia şi tectonica teritoriului judeţului, circulaţia apelor vadoase etc. au favorizat apariţia a numeroase izvoare cu ape mineralizate de diferite categorii (fig. 10) care, alături de condiţiile climatice din zonele montane (alpine şi subalpine), reprezintă factori naturali de tratament deosebit de valoroşi.

Apele minerale sînt legate de formaţiunile cristaline, de activitatea vulcanică terţiară, de zăcămintele de sare ale tortonianului inferior, cît şi de valorificarea largă a formaţiunilor paleogene.

După caracteristicile lor, apele minerale ale judeţului pot fi incluse în patru grupe (carbogazoase, bicarbonatate, feruginoase şi clorurate) şi în una pînă la trei subgrupe.

Apele minerale *carbogazoase* apar la bordura sudică a Munţilor Rodnei, în localitatea Rodna (fîntîna Brazi şi fîntîna Filipoiu); sînt de origine vadoasă şi s-au format prin infiltrarea apelor superficiale în formaţiunile eruptive terţiare. În circulaţia lor, fiind însoţite de bioxidul de carbon, au capacitate sporită de dizolvare a sărurilor minerale cu care vin în contact, influenţînd astfel compoziţia chimică generală a celor ieşite la suprafaţă. Mineralizarea depăşeşte 2 200 mg/l, conţinutul de bioxid de carbon 1 500 mg/l, iar radioactivitatea atinge în jur de 2,53 UM/l.

Izvorul din Valea Frumoasă are apă carbogazoasă feruginoasă, puternic acidulată (pH 5,7), iar mineralizarea. depăşeşe 2 650 mg/l.

Apele minerale carbogazoase amintite din cele două izvoare au un debit de peste 2 500 l/24 de ore, find folosite ca apă de masă, iar terapeutic s-ar putea utiliza în afecţiuni gastro-intestinale, ca apă diuretică etc.

Apele minerale *bicarbonatate* sînt legate genetic de marea varietate a rocilor paleogene, a sill-urilor, curgerilor de lavă şi de

*Redactat în colaborare cu E. Morariu.

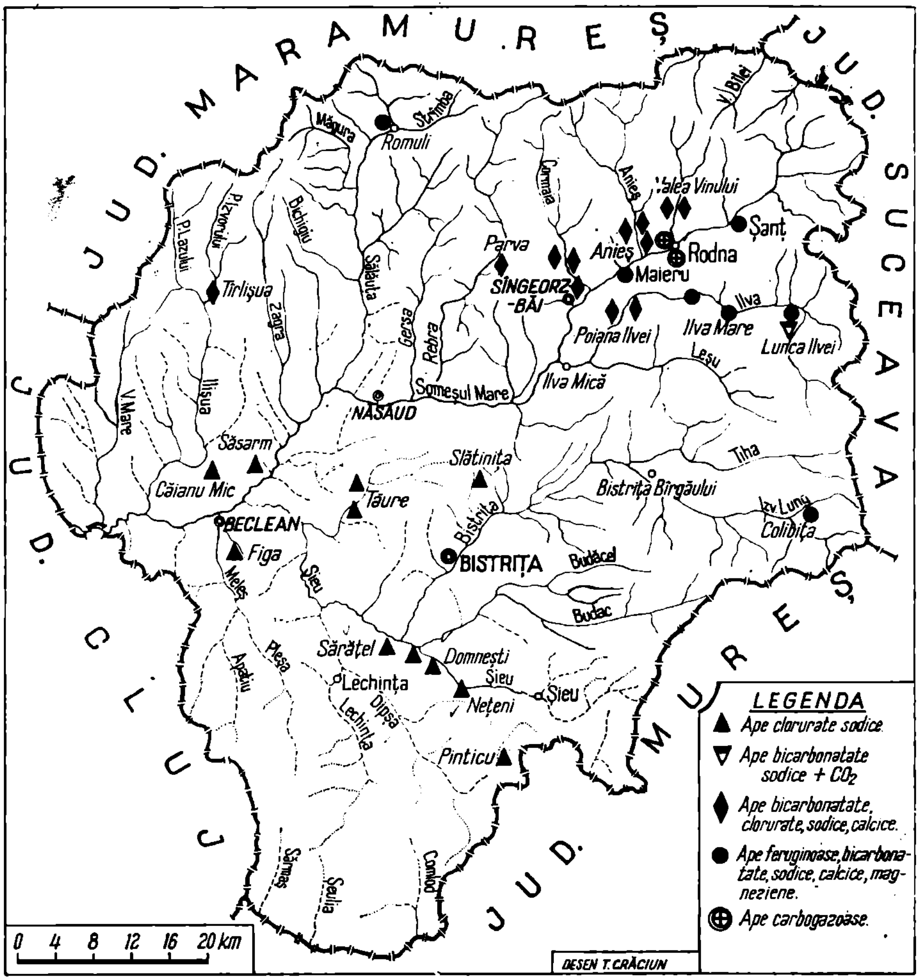


Fig. 10. — Harta repartiţiei apelor minerale.

vechile aparate vulcanice din Munţii Bîrgăului, unde predomină ca număr şi complexitate. În cadrul acestei grupe au fost diferenţiate trei subgrupe:

— Ape minerale bicarbonatate sodice cu conţinut mare de bioxid de carbon (1 700 — 1 900 mg/l); au mineralizare ridicată (4 500 — 5 500 mg/l), alcaline (Şendroaia — Izvorul Zîmbru cu debit de 3 000 l/24 de ore, Lunca Ilvei — Izvorul Măricuţ cu debit redus).

— Ape minerale bicarbonatate sodice calcice magneziene cu bioxid de carbon; apar din formaţiunile oligocene, au debit substanţial (1 500 — 3 500 l/24 de ore), fiind cunoscute în următoarele localităţi: Anieş (izvorul Hojda), Lunca Ilvei (izvorul Matei), Maieru (izvorul din valea Caba), Poiana Ilvei (izvorul de pe deal şi izvorul de lîngă calea ferată), Şanţ (izvorul Dîmbu Borcutului şi izvorul din pîrîul Cîrţibav). Mineralizarea lor este cuprinsă între 3 300 mg/l (izvorul din Cîrţibav) şi 5 511 mg/l (izvorul de la Maieru). Radioactivitatea acestor izvoare este scăzută, nedepăşind 1,55 UM/l (izvorul Hojda-Anieş).

— Ape minerale bicarbonatate clorurate sodice, calcice, magneziene cu bioxid de carbon; sînt legate de formaţiunile eocene şi erupţiile noi din Munţii Bîrgăului, cît şi de cele oligocene din sudul Munţilor Rodnei: Anieş (izvorul din şosea, cu debit de peste 7 000 l/24 de ore), Ilva Mare (izvorul Chiriloi, cu debit mare, mineralizare peste 7 000 mg/l, radioactivitate 3,3 UM/l, Lunca Ilvei (izvorul Bolovanu, debit mare, mineralizare peste 1 500 mg/l, alcalin –pH 8,1, radioactivitate de 2,4 UM/l), Parva(izvorul „Carpatia”, debit 7 000 l/24 de ore, mineralizare peste 7 500 mg/l, apă acidulată, radioactivitate ridicată — 8,4 UM/l), Tîrşlişua (izvorul din Pîrîul Băilor, mineralizare ridicată, apă alcalină, debit redus), Valea Vinului (izvorul „Culturii”, cu debit ridicat, mineralizare ridicată, radioactivitatea 2,6 UM/l), Sîngeorz-Băi (apa „Hebe”, izvoarele 1, 3, 4, 5, 6 şi sonda nouă, debit total circa 140 000 l/24 de ore, mineralizare ridicată – 11 000 mg/l izvorul 1; 9 900 mg/l sonda nouă. Radioactivitatea acestor izvoare este foarte variată, oscilînd între 1,1 UM/l la izvorul 1 şi 38,3 UM/l la izvorul 5).

Apele minerale bicarbonatate, luate în ansamblu, sînt utilizabile în afecţiuni gastro-intestinale, hepatobiliare, diabet etc., diferenţiat pe izvoare şi caracteristici fizico-chimice.

Apele minerale *feruginoase* sînt legate de acţiunea mofetică asupra apelor vadoase, cît şi de dizolvarea sărurilor de fier provenite din oxidarea piritelor. În cadrul acestei grupe se pot diferenţia ape minerale feruginoase cu conţinut mijlociu de bioxid de carbon; feruginoase biocarbonatate calcice, magneziene şi feruginoase bicarbonatate sodice calcice magneziene.

Izvoare cu ape minerale feruginoase şi conţinut mijlociu în bioxid de carbon sînt cunoscute la Lunca Ilvei (izvorul de pe Dealul Borcutului, izvorul Melean şi izvorul din Dealul Sîrbilor); au mineralizare redusă (1 500—2 300 mg/l, sînt alcaline, conţin 1 300—1 500 mg/l CO_2.

Ape minerale feruginoase bicarbonatate sodice, calcice magneziene apar la Lunca Ilvei (izvoarele Cepeni, Recele şi în Dealul Sîrbilor, au debite mari, mineralizare ridicată, sînt alcaline şi radioactive), Măgura Ilvei (izvorul din Dealul Secăturii, datorită debitului mic, este lipsit de importanţă), Ilva Mare (izvorul din Dealul Neculai are debit care depăşeşte 2 500 l/24 ore, radioactivitatea 3,3 UM/l, iar mineralizarea peste 7 400 mg/l), Romuli (izvorul din pădure şi izvorul din zăvoaie; au fiecare debit de peste 3 000 l/24 ore, mineralizare ridicată — 4 800—5 300 mg/l, sînt alcaline), valea Anieşului (izvorul de la Piatra Boului; are debit circa 1 100 l/24 ore, conţinut ridicat de fier, alcalin; izvorul Tîrşă, alimentat probabil din ape de adîncime, dă zilnic un debit de peste 10 000 l, are apă alcalină — pH = 7,6, mineralizare circa 4 500 mg/l, iar conţinutul de bioxid de carbon se ridică la circa 1 600 mg/l).

Apele minerale feruginoase — complexe pot fi folosite în cură internă, cît mai ales externă, sub formă de băi carbogazoase, iar deferizate ar putea constitui ape bune de masă.

Apele minerale *clorurate sodice*, legate genetic de circulaţia apelor vadoase prin formaţiunile din zona diapiră, apar în diferite puncte, avînd o mineralizare foarte diferenţiată: Figa 263 g/l, Pinticu 243 g/l, Săsarm 265 g/l, Slătiniţa, Sărăţel, Sărata, Domneşti, Tăure etc.

Deşi pot fi utilizate cu succes în cură externă, sub formă de băi reci sau calde în afecţiunile aparatului locomotor, în tratamentul unor maladii ale sistemului nervos periferic, în afecţiuni ginecologice, dermatoze etc., ele se folosesc doar în scopuri gospodăreşti, pe plan local.

Al doilea factor de tratament, care este prea puţin valorificat în judeţ, este clima. În zona montană şi submontană se întîlnesc nuanţe de climă stimulantă şi sedativă, în care ar putea să fie amenajate localităţi de odihnă şi tabere sau colonii pentru şcolari şi tineret. Pînă în prezent nu sînt folosite în acest scop decît Valea Vinului, localitate cu mică capacitate de cuprindere şi cu slabe perspective de dezvoltare în viitor, avînd în vedere îngustimea văii în care este plasată şi pantele abrupte care o înconjură. De asemenea, Colibiţa, situată într-o vale mai largă, scutită de curenţi de aer, oferind posibilităţi pentru excursii pînă în Obcinele Bucovinei, este prea puţin dezvoltată ca staţiune climatică. În viitor merită să se acorde o mai mare atenţie acestei minunate localităţi din judeţ. La fel, pentru perspective de viitor, socotim că trebuie să se dea o atenţie crescîndă comunei Lunca Ilvei, fiind una din localităţile cu climat agreabil şi uşor accesibilă şi posedînd un mare număr de izvoare minerale de mare valoare terapeutică. Ar mai merita să fie luate în considerare şi sprijinite pentru dezvoltare Parva, atît ca staţiune climatică, cît şi balneară, ţinînd seama de valoroasele ape minerale de care dispune, precum şi Leşul Ilvei care, prin poziţia sa în zona foarte împădurită, ce se întinde din valea Ilvei pînă în valea Bîrgăului, ar putea să fie folosită ca staţiune pur climatică şi turistică.

Apele minerale carbogazoase din zona submontană, „borcuturile'', sînt folosite aproape exclusiv în cura de băut şi doar la Valea Vinului se mai practică şi astăzi băi carbogazoase.

Borcuturile din judeţul Bistriţa-Năsăud au, prin compoziţia lor chimică, calităţi terapeutice de aceeaşi valoare ca şi apele minerale similare şi cu mare renume din Cehoslovacia şi Franţa.

Valorificarea pe scară largă a apelor terapeutice din staţiunea Sîngeorz-Băi s-a făcut abia în anii construcţiei socialiste, prin transformarea staţiunii în sanatoriu de interes republican,

cu funcţionalitate permanentă. În acest sanatoriu îşi refac sănătatea, anual, mii de bolnavi şi suferinzi digestivi. Prin noile construcţii sanatoriale moderne, staţiunea se va impune nu numai pe plan naţional, ci şi pe plan internaţional.

Este necesar să se dezvolte cît mai mult localităţile Lunca Ilvei, Colibiţa, Leşu Ilvei şi eventual Valea Mare, ca staţiuni de odihnă şi puncte turistice.

SOLURILE, VEGETAŢIA, FAUNA ŞI MONUMENTELE NATURII*

Solurile. Pe teritoriul judeţului se întîlnesc soluri zonale şi azonale, ca rezultat al zonalităţii geografice altitudinale şi condiţiilor locale litologice şi de umiditate.

Solurile zonale, răspîndite în arcul montan, sînt cunoscute prin solurile humicosilicatice de pajişti alpine şi tranziţie spre solurile humicoferiiluviale, dispuse sub forma unor petice în jurul vîrfurilor Ineu, Puzdra, Rebra etc. Ele s-au format pe şisturi cristaline bogate în cuarţ, ceea ce constituie un schelet cu mare capacitate de reţinere a apei care, în perioadele reci, contribuie la formarea muşuroaielor înierbate.

La limita superioară a acestora apar solurile humicoferiiluviale şi podzolice, bine dezvoltate pe interfluviile înalte dintre rîurile Anieş, Cormaia, Rebra, cît şi pe culmea principală dintre Ineu şi Muncelu (Rodna), caracteristice prin permeabilitate redusă.

Solurile brune acide şi cele podzolice brune ocupă suprafeţe mai întinse în Călimani, Bîrgău, Rodna şi Ţibleş. Limita inferioară a acestora este cu aproximaţie izohipsa de 1 100 m. Sînt bine reprezentate în bazinele superioare ale Ilvei, Anieşului, Rebrei şi Gersei, fiind caracteristice zonelor accidentate cu pante mari, unde spălarea a îndepărtat stratul superficial rezultat din

---

*Subcapitolele *Fauna* şi *Monumentele naturii* au fost redactate în colaborare cu Al. Filipaşcu.

alterarea și dezagregarea rocilor. Pe aceste soluri s-a dezvoltat o vegetație spontană alcătuită din molid, mai rar fag, în amestec, jnepenișuri și o floră de pășuni alpine.

Solurile silvestre brune-gălbui și solurile brune acide ocupă o suprafață de forma unei fîșii, avînd ca limită superioară izohipsa de 1 100 m, iar cea inferioară o linie ce trece la est de Cușma, Ilva Mică, la sud de Parva și Telciu. Se caracterizează printr-o ușoară acumulare de argile, care contribuie la reducerea permeabilității și la creșterea evaporabilității.

Solurile silvestre podzolice brune și brune-gălbui ocupă cea mai mare parte din suprafața versantului drept al Someșului Mare. Sînt puțin permeabile, au capacitate redusă de reținere a apei ; dar cu toate acestea, au favorizat dezvoltarea pădurilor în zona de dealuri.

Solurile silvestre brune și brune-gălbui sînt binere prezentate în zonele depresionare Bistrița – Dumitra – Tăure, pe versantul stîng al Someșului Mare, între Ilva Mică și Salva, în bazinele superioare ale Dipșei și Meleșului etc. S-au format pe substratul sedimentar constituit din argile, gresii, marne și tufuri vulcanice. Sînt slab permeabile, iar în lipsa covorului vegetal favorizează scurgerea rapidă pe pante, dezvoltarea șiroirilor și degradarea terenurilor.

Solurile silvestre podzolice ocupă areale mai reduse în bazinul Șieuțului, Depresiunea Reteag și pe versantul stîng al Someșului Mare, între Nimigea de Jos și Braniștea. S-au format pe roci sedimentare afînate și permit o bună circulație a apei, generînd un regim hidric transpercolativ.

Din categoria *solurilor azonale*, în sudul județului se întîlnesc regosolurile erodate, cu răspîndire mai mare în bazinele Dipșa, Meleș și sub forma unor fîșii cu extensiune redusă în lungul cursurilor Rebra, Salva și Ilișua. Materialul parental al acestor soluri este constituit din depozite deluviale cu aspect loessoid, predominant argilos. Pe pantele prelungi se întîlnesc cernoziomuri puternic levigate, cu regim hidric variabil, care pot crea un strat suprafreatic, temporar, în perioada umedă a anului, favorizînd dezvoltarea lăcoviștilor.

Solurile aluviale sînt larg răspîndite în luncile rîurilor Someșului Mare, începînd de la Anieș, Bistrița avale de Bistrița

Bîrgăului, Şieu avale de Domneşti etc. Datorită permeabilităţii ridicate, au mare capacitate de înmagazinare a apei, generînd straturi suprafreatice a căror grosime depăşeşte 2 m, constituind sursa de alimentare cu apă potabilă a aşezărilor situate în această zonă.

Alături de solurile aluviale, pe rîurile cu obîrşia în Cîmpia Transilvaniei (Meleş, Dipşa şi unii afluenţi ai Şieului) există soluri mlăştinoase, puţin permeabile, care provoacă stagnarea apei la suprafaţă, formarea sărăturilor, lăcoviştilor şi mlaştinilor.

Vegetaţia. Judeţul Bistriţa-Năsăud, fiind situat într-o zonă cu un relief predominant deluros-muntos, este acoperit cu o vegetaţie etajată, foarte eterogenă, dependentă de altitudine, soluri, temperatură, umiditate etc. În cuprinsul său se întîlneşte, începînd cu formaţiunile colinare, aproape toată gama floristică, pînă la cea alpină.

Privită dinspre regiunile montane spre zonele dealurilor coliniare ale Cîmpiei Transilvaniei, vegetaţia prezintă următoarea etajare (fig. 11):

La peste 1 800 m altitudine, culmile, văile şi versantele sînt acoperite cu tufărişuri de jnepiniş, care fac trecerea între plantele lemnoase de altitudine şi conifere (molidul).

Pajiştile alpine superioare sînt alcătuite din diverse ierburi alpine şi tufărişuri de smirdar (*Rhododendron kotschyi*), care în lunile iunie şi iulie sînt în plină înflorire, acoperind aproape integral unele masive (Vf. Roşu de sub Ineu), afini (*Vaccinium myrtilus*, *Vaccinium vitis idea*) etc., întîlnite pe culmile înalte ale munţilor Rodnei şi Călimani.

În zonele calcaroase din Munţii Rodnei creşte podoaba munţilor „floarea de colţ" sau „steluţa" (*Leontopodium alpinum*), declarată monument al naturii şi ocrotită, în vederea preîntîmpinării dispariţiei de pe aceste meleaguri.

Un interes botanic deosebit îl prezintă *Lychnis nivalis*, *Saussurea porcii* şi *Heracleum carpaticum*, endemisme proprii acestui masiv. Printre alte endemisme carpatice adăpostite de povîrnişurile acestor munţi se pot aminti *Melandrium zawadskii*, *Campanula carpatica* (clopoţei de munte), *Centaurea*

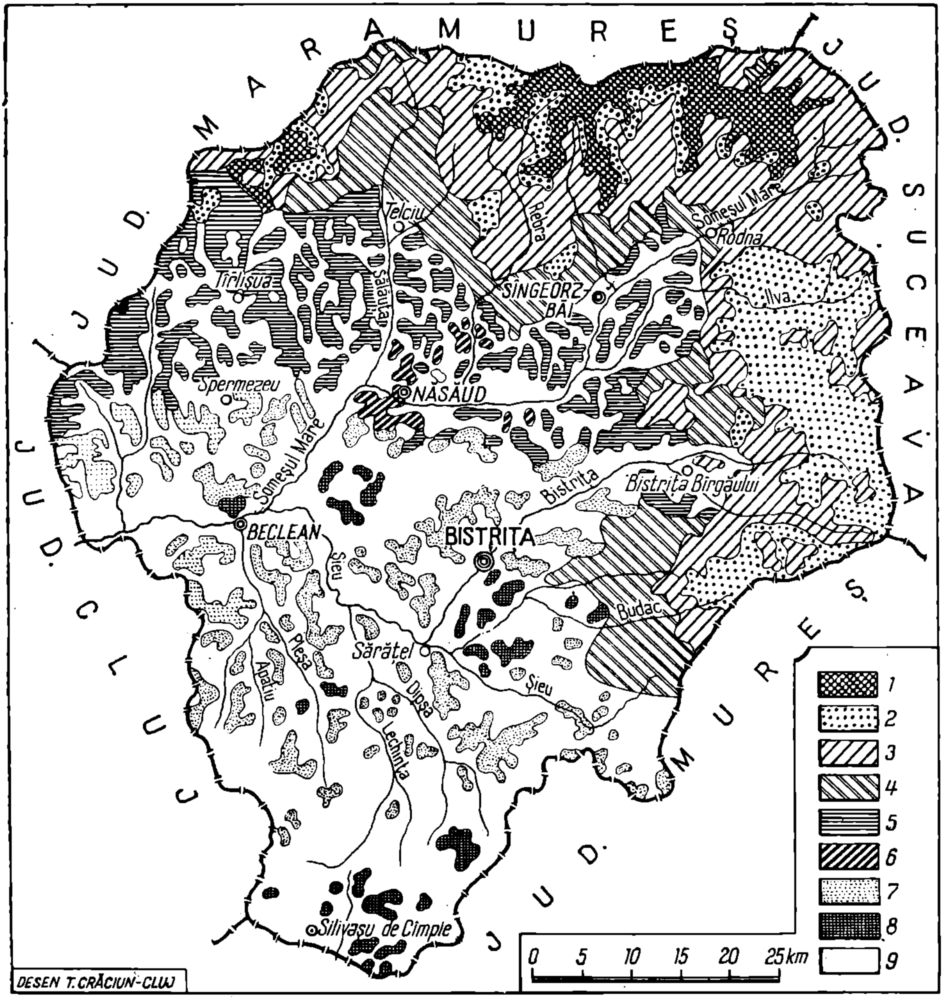


Fig. 11. — Harta geobotanică.

1, Pajiști și tufărișuri alpine superioare și inferioare; *2*, păduri de molid și pajiști montane secundare pe locul acestor păduri; *3*, păduri amestecate de fag, molid și brad și pajiști montane secundare pe locul acestor păduri; *4*, păduri de fag montane secundare pe locul acestor păduri; *5*, păduri de fag de dealuri și podișuri; *6*, păduri de fag și gorun pe dealuri și podișuri; *7*, păduri de gorun pe dealuri și podișuri; *8*, păduri de stejar pedunculat pe dealuri, podișuri și „cîmpii"; *9*, terenuri agricole și pajiști secundare pe dealuri, podișuri și „cîmpii".

carpatica (ţintaură), *Anthemis carpatica*, *Senecio carpaticus* (spălăcioasă) şi *Festuca porcii*. În Munţii Călimani, pe Piatra Cuşmii, se află unica staţiune din ţara noastră în care vegetează *Linnaea borealis*.

Ca rarităţi, menţionăm în Muntele Saca existenţa unor suprafeţe reduse de narcise montane (*Narcissus stellaris*), iar în împrejurimile lacului Lala Mare zîmbrul (*Pinus cembra*), rest al vegetaţiei cuaternare, abundent pe aceste meleaguri în trecut.

Pajiştile montane inferioare ocupă 400 km², fiind răspîndite în toate masivele. Sînt populate cu iarba vîntului (*Agrostis tenuis*), pieptănăriţe, păiuş (*Festuca* sp.), ierburi de fîneţe presărate cu tufărişuri etc.

Sub altitudinea de 1 700—1 800 m este întîlnită zona pădurilor, reprezentată prin pădurile de molid (*Picea excelsa*), care coboară pînă la 1 300 m, ocupînd peste 600 km² din cuprinsul judeţului, aproape uniform distribuite pe versantele masivelor muntoase.

Sub etajul coniferelor se desfăşoară zona fagului (*Fagus silvatica*), care coboară pe văile puţin însorite adesea pînă la altitudinea de 500 m. Acest etaj acoperă rama montană interioară sub forma unei fîşii dispuse în semicerc, uneori întreruptă, începînd de pe Munceii Ţibleşului pînă la Călimani.

Etajul stejarului urmează în partea inferioară celui al fagului, de care adesea este greu de delimitat, fiind răspîndit fragmentar pe aproape tot întinsul judeţului. Suprafaţa şi răspîndirea actuală a pădurilor este destul de redusă, cu deosebire în Cîmpia Transilvaniei, unde defrişările, aproape generalizate, sînt şi cele mai vechi (de cîteva secole).

Datorită intervenţiei omului, prin despădurire s-a înlesnit ca elementele de silvostepă să pătrundă şi să se statornicească tot mai în adîncimea etajului forestier al stejărişului sau chiar al făgetului.

Terenurile agricole se întind la baza etajului forstier; deseori însă se ridică, în cadrul acestuia, chiar pînă la 900 m altitudine; sînt mai răspîndite în sud-vestul judeţului, în zonele depresionare, de-a lungul cursurilor de apă, în luncă şi pe terase.

Fauna. Varietatea formelor de relief şi condiţiile de mediu, păstrate, în mare parte, sub aspectul lor originar, primitiv, condiţionează prezenţa faunei bogate şi variate, care caracterizează astăzi judeţul. Deşi nu toate animalele cunoscute în trecutul nu prea îndepărtat s-au păstrat în componenţa acestei faune specifice, speciile stinse sub presiunea omului şi cunoscute strămoşilor noştri au avut, tocmai în judeţul Bistriţa-Năsăud, unul dintre ultimele lor refugii, oaze de supravieţuire mai îndelungată decît în alte părţi. Astfel, în complexele păduroase — adevărate jungle carpatine —, în văile şi la poalele Munţilor Călimani, ale Munţilor Bîrgăului sau Rodnei s-au menţinut nuclee de zimbri (*Bison bonasus*) pînă la sfîrşitul secolului al XVIII-lea (ultimul exemplar sigur — o femelă — doborît pe dealul Plai în 1762), împreună cu măgari şi cai sălbatici de pădure şi, mai sus, în zona păşunilor subalpine şi a crestelor înalte, au vieţuit pînă la mijlocul secolului trecut marmota (*Marmota marmota*) şi potîrnichea albă (*Lagopus mutus*), elemente tipice ale faunei alpine. Pe lîngă amintirea unor vînători „zimbrari" din alte vremi, ne-au rămas numeroase mărturii ale faunei dispărute, în graiul şi toponomia locală. Se cunosc asemenea amintiri asupra animalelor de odinioară în denumiri de pîraie, vîrfuri, dealuri etc., ca Dosul şi Faţa Zimbroaiei, Vîrful Zimbrului, Zîmbriţa ş.a.; de la măgarul sălbatic (*Equus hemionus*) s-a păstrat numele de Colunu (vechiul apelativ specific al speciei), iar de la elan — cervideu uriaş, specific zonelor de taiga — numirile toponimice Plotunu sau Platonu, deoarece era numit de localnici „plotun". Mai recunoaştem astfel în numirile, ca Vîrful Boului, Ineu, Turiţa, Tureac ş.a., amintirea celuilalt bovid sălbatic stins prin secolul al XV-lea şi al XVI-lea, bourul (*Bos prigenius*), iar în cunoscutul pas Măgura Calului nu este exclusă amintirea calului sălbatic, stins şi el în secolul trecut, în ciuda încercărilor speciei de a se refugia şi adapta în oazele păduroase şi cu poieni din această parte a ţării.

Fauna mare actuală, bine reprezentată în judeţ, a rămas totuşi destul de complexă şi se caracterizează prin specii de primă importanţă faunistică şi cinegetică. Este astfel bine cunoscut ursul carpatin (*Ursus arctos*), care găseşte în munţii judeţului un adevărat optim biologic şi nu este surprinzător că

vînătorile cele mai vestite de urşi din ţară — organizate în limita ştiinţifică a extracţiei vînătoreşti — se desfăşoară în pădurile din zona localităţilor Cuşma şi Dorolea, cu rezultate ce depăşesc aşteptările : cîteva zeci de urşi la o asemenea vînătoare. Explicaţia constă în abundenţa hranei de toamnă în pădurile amintite, unde se realizează mari concentrări de urşi în fiecare an. Cerbul carpatin (*Cervus elaphus montanus* —Botezat 1903) este o altă podoabă a codrilor judeţului, fiind renumite terenurile de muget din regiunea Colibiţa, de pe Heniu sau de la izvoarele Anieşului şi ale Someşului Mare. Efectivul cerbilor fiind în creştere, pe plan cinegetic s-au realizat frumoase trofee medaliate cu aur şi admirate în cadrul expoziţiilor de vînătoare internaţionale.

Mistreţul (*Sus scrofa*) şi căpriorul (*Capreolus capreolus*) alcătuiesc, la rîndul lor, bogăţia cinegetică a pădurilor, nu numai la munte, ci şi în zona colinară ; căpriorul, datorită protecţiei din ultimele decenii, este frecvent chiar şi în ţinuturile de cîmpie din sud-vestul judeţului.

Dintre răpitoarele asociate semnalăm rîsul (*Lynx lynx*), într-un efectiv destul de stabil, lupul (*Canis lupus*) şi vulpea (*Canis vulpes*), ca şi jderul (*Martes martes*) cu blana preţioasă, răspîndit în mai toate pădurile de conifere.

Cocoşul de munte (*Tetrao urogallus*) se menţine şi el la un nivel acceptabil în zona munţilor înalţi, fiind bine cunoscute bătăile de cocoşi de pe Heniu, de pe Dălbidan, Strunior sau Duca — din Călimani, sau acelea din Munţii Rodnei. O altă specie relictă a coniferelor din zona montană, caracterizată printr-un statut mai critic, este cocoşul de mesteacăn (*Lyrurus tetrix*), declarat monument al naturii, datorită rarităţii sale. Judeţul Bistriţa-Năsăud, prin cele cîteva staţiuni din Călimani sau Munţii Rodnei, este unul dintre cele trei judeţe care păstrează specia în fauna ornitologică a ţării.

Vorbind despre fauna ornitologică, este cazul să amintim migraţiile marcate ale vînatului aripat de baltă (raţe, gîşte, cocori), care se desfăşoară anual în lungul rîurilor Bistriţa şi Someşul Mare, păsările trecînd în mod spectaculos peste trecătorile munţilor, fie la Rotunda, fie peste Măgura Calului, spre Ţinutul Dornelor. Rîul Şieu este cunoscut şi el ca traseu de migra-

ție pentru ardeide (stîrci, berze); dintre acestea, barza neagră (*Ciconia nigra*) poate fi considerată una dintre raritățile care îmbogățesc avifauna județului. Situația păsărilor răpitoare este mai puțin bună, ele suferind aceeași prigoană în tot cuprinsul țării, pînă cînd, și nu demult, s-au luat o serie de măsuri de ocrotire. Cu toate acestea, Munții Rodnei și Munții Călimani, chiar dacă au pierdut acel cavaler carpatin neasemuit de frumos care a fost zăganul (*Cypäetus barbatus*) și care în anul 1866 mai clocea la izvoarele Bilei în Munții Rodnei și chiar dacă vulturii pleșuvi se pare că au dispărut cu totul, mai dețin încă o populație destul de reprezentativă de acvile și pajuri (*Aquila chrysäetus* și *A. heliaca*), precum și numeroase alte specii, cum ar fi șorecarii, șerparii, ereții și neamul variat al bufnițelor.

În terenurile de șes mai ales, acolo unde iepurele (*Lepus europaeus*) constituie una dintre bogățiile cinegetice, unde foiesc mustelidele și neamul și mai variat al rozătoarelor mărunte, de la șoarece (*Mus* sp.) și hîrciog (*Cricetus cricetus*) la șobolan, se întîlnesc frecvent potîrnichea (*Perdix perdix*) și prepelița (*Coturnix coturnix*), iar mai recent, ca urmare a colonizării, fazanul (*Phasianus colochicus*), specie valoroasă faunistic și mai ales cinegetic.

Fauna herpetologică este și ea variată, în unele bălți mai rezistînd broasca țestoasă de baltă (*Emys orbicularis*), iar pe pantele însorite ale munților fiind cunoscută și...temută, vipera (*Vipera berus*) sau, cum o numesc localnicii, „năpîrca".

Fauna ihtiologică este și ea demnă de menționat, fie că ne referim la cursurile inferioare ale Someșului Mare și Șieului, care abundă în scobar (*Chondostroma*), mreană (*Barbus barbus*), clean (*Leucicus cephalus*) și uriașul peștilor, somnul (*Silurus glanis*), fie că ne gîndim la izvoarele limpezi din munte unde se găsesc stațiuni bine populate cu lipan (*Thymallus thymallus*), unde sînt numeroși păstrăvi (*Salmo trutta*), pe lîngă boișteni (*Phoxinus phoxinus*) și alte specii mărunte.

Ar mai fi de trecut în revistă fauna inferioară a insectelor variate și numeroase, de la șes pînă la munte. Dar ne mărginim a sublinia bogăția în albine a județului, fiind totodată și una dintre regiunile țării unde s-a dezvoltat încă din vremi imemorabile stupăritul și, mai interesant, „bărcuitul" sau descoperirea

şi exploatarea albinelor sălbatice, obicei popular de puternică şi interesantă tradiţie.

Înainte de a încheia prezentarea faunei judeţului Bistriţa-Năsăud, este locul să amintim că, numai cu puţin după primul război mondial, ca urmare a braconajului şi a vînătorii exagerate, au fost exterminate ultimele capre negre (*Rupicapra carpatica*) din Munţii Rodnei, nucleu izolat, dar de o faimoasă valoare biologică, atît pe plan biologic propriu-zis, cît şi pe cel cinegetic, cucerind numeroase locuri fruntaşe în confruntările de trofee de la Viena (1910), Leipzig (1930) etc. Abia în ultimul deceniu s-a reînceput activitatea de colonizare a speciei în Munţii Rodnei, pornind de la masivul Pietrosul Maramureşului. Acţiunea a reuşit pe deplin şi la ora actuală nucleul recolonizat acolo, care se apropie de 20 de exemplare, va reocupa, cu siguranţă, vechile teritorii alpine şi subalpine, specifice acestei antilope care face faimă Carpaţilor noştri.

Acţiunile de ocrotire a faunei în cuprinsul judeţului nu sînt deci neglijabile şi tocmai datorită lor se poate explica de ce fauna se menţine bogată numeric şi variată specific, aşa cum s-a arătat mai sus. În primul rînd, protecţia cinegetică a faunei de vînat a fost aceea care a contribuit la procesul de refacere şi răspîndire a numeroase specii (ursul, cerbul, căprioara etc.), extracţia lor vînătorească fiind realizată în mod orientat şi, la unele, în baza unor autorizaţii speciale de recoltare. Activitatea unor păstrăvării a contribuit foarte mult la reîmprospătarea faunei piscicole a rîurilor de munte şi la lărgirea bazei pescuitului sportiv. De curînd, funcţionează şi în judeţul Bistriţa-Năsăud un Consiliu judeţean pentru ocrotirea naturii, care are în vedere, ca prime sarcini, asigurarea de rezervaţii montane reprezentative pentru unele specii periclitate, cum ar fi capra neagră (în plină reinstalare) sau cocoşul de mesteacăn, speciile de păsări răpitoare, de păsări folositoare agriculturii şi silviculturii etc.

Monumentele naturii. Din punctul de vedere al comorilor naturale, atît faună şi floră, cît şi peisaj natural, sau complexe cenotice remarcabile, judeţul Bistriţa-Năsăud se prezintă ca unul dintre cele mai interesante şi preţioase colţuri de ţară. În mod anacronic însă, activitatea de punere în valoare prin ocrotire şi de

protecţie a tuturor acestor frumuseţi şi bogăţii se află abia la începuturile ei. Astfel, din preocupările de odinioară în cadrul fostei regiuni Cluj, judeţul Bistriţa-Năsăud a moştenit numai două obiective strict ocrotite, dintre cele mai însemnate, peştera de la Izvorul Tăuşoarelor şi molidul candelabru de la Tihuţa („regele brazilor"). Numai acestea au la ora actuală un statut legiferat al protecţiei lor speciale şi s-au întreprins operaţiuni concrete de protecţie sau facilitare a vizitării lor.

Peştera de la Izvorul Tăuşoarelor se află cuprinsă într-unul din sporadicele depozite de calcare din munţii nordici ai ţării, la nord de valea Someşului Mare, sub vîrful Bîrlea din Munţii Rodnei. Sistemul complex al diaclazelor în care s-a format peştera îi asigură nu numai o lungime de 5 km, prin care sînt drenate apele pîrîului Izvorul Tăuşoarelor în cursul lor epigeu în subteran, ci şi o adîncime de — 350 m, ceea ce îi conferă locul întîi pe ţară. Peştera se impune ca monument natural nu numai prin sistemul său hidrografic foarte interesant, ci şi prin procesele de colmatare care urcă depozitele aluvionare impresionante într-o stratificare ce atinge pînă la 10 m înălţime. Desigur că, pe plan ştiinţific, se pun probleme de paleoclimatologie dintre cele mai interesante, ca şi probleme de cristalografie subterană privind atît natura bituminoasă a calcarului eocen în care peştera este săpată, cît şi sistemele masive de anthodite de gips, cu înfăţişare de crizanteme cristaline şi lungimi de pînă la 15 m.

Peştera este dotată cu scări de acces şi un paznic salariat special, în calitate de ghid şi de supraveghetor permanent al acestui monument natural deosebit. Zona din jurul intrării în peşteră este un teritoriu de protecţie acoperit de pădure, ceea ce asigură menţinerea factorilor climatici din interior.

Molidul candelabru sau popular „regele brazilor" (fig. 12) se află într-o poiană, în imediata apropiere a şoselei care trece peste Măgura Calului dinspre Bistriţa spre Vatra Dornei, în raza cătunului Tihuţa. Respectat încă din vechime de către localnici, acest molid se prezintă ca o ciudăţenie naturală, nu numai prin aspectul său conic, piramidal, ci şi prin dezvoltarea ramificării care nu se face dichotomic, ci într-o înghesuială multiplu orientată. Sub acest aspect de tufă uriaşă, molidul de la Tihuţa este

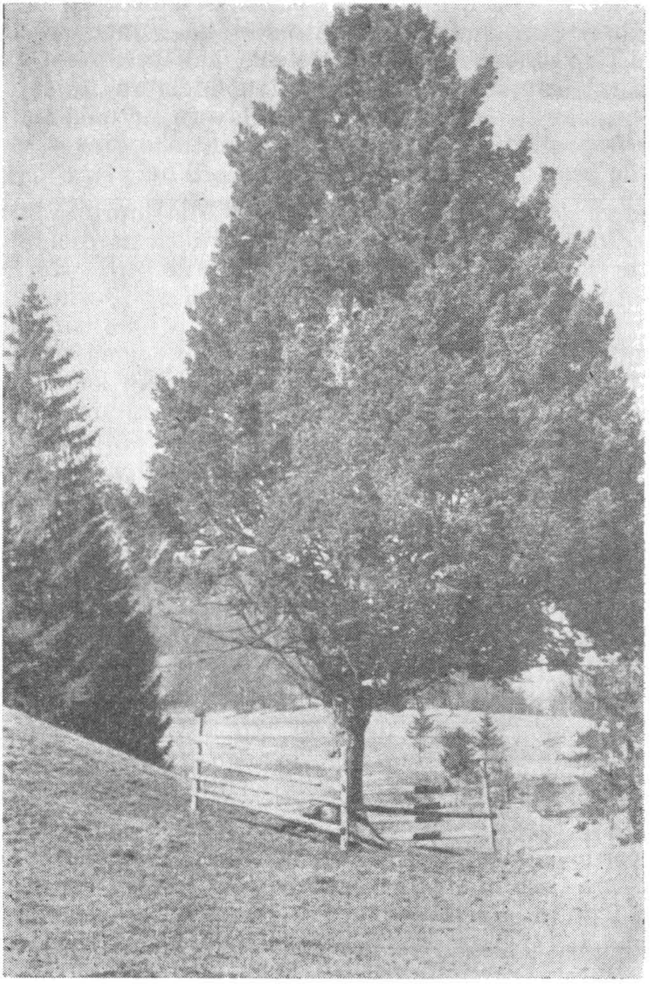


Fig. 12. — Molidul cantelabru (foto I. B u t a).

considerat un monstru vegetal unic, caz teratologic în lumea arborilor.

Dar existența colțurilor de natură autentică și a altor asemenea monumente în județul Bistrița-Năsăud nu se rezumă numai la atîta. Este momentul ca și aici Consiliul județean pentru ocrotirea naturii să treacă la ocrotirea și la legiferarea ocrotirii acestor bogății de mare importanță științifică și de vădit interes general. Astfel, se impune ocrotirea zonei cuprinsă între Vîrfu Roșu — Munții Găgii și Preluci și pasul Rotunda din Munții Rodnei, acolo unde, în limita regiunii subalpine, se menține încă monumentul naturii cocoșul de mesteacăn (*Lyrurus tetrix*), pe cale de dispariție. Tot acolo se găsește una din cele cîteva stațiuni de *Pinus cembra*, zîmbru, din Munții Rodnei, apoi o serie de formațiuni montane vegetale și o serie de specii animale ocrotite sau de interes științific. Această rezervație s-ar afla în imediata continuare a celei de pe valea Lalei — Bila, a cărei protecție a fost asigurată de județul Suceava încă din anul 1971.

Tot pentru ocrotirea cocoșului de mesteacăn, a unor formațiuni geologice și a unor interesante asociații vegetale se impune o rezervație montano-alpină și în Muntele Bătrîna din Munții Rodnei, și anume în zona Bujdeie — Tarnița Mihăiesii.

În Munții Călimani sînt recomandabile spre ocrotire porțiuni de jnepenișuri întinse din zona crestelor, stîncăriile de pe valea Colibiței ș.a. O rezervație în Masivul Corongișului (Munții Rodnei) ar asigura viitorul floarei de colț (*Leontopodium alpinum*), monument al naturii. Apoi sînt o serie întreagă de arbori izolați, adevărați uriași vegetali, o serie de locuri în care vegetează bibilica sau laleaua pestriță (*Fritillaria meleagris*) sau bulbucii de munte (*Trollius europaeus*), plante rare și ocrotite în principiu pe întreg teritoriul patriei noastre.

Din lumea animală trebuie să se bucure de o protecție totală orice specie de răpitoare aripată, de zi sau de noapte, în primul rînd acvilele și celelalte răpitoare aripate de talie mai mare. Se impune protecția deosebită a cuiburilor de barză neagră (*Ciconia nigra*), ca și ale acvilei de stîncă (*Aquila chrysaetos*). Și în acest județ, ca în toate județele de munte, trebuie sistată împușcarea sau prinderea abuzivă a rîsului (*Lynx lynx*), monument al naturii cu statut legiferat, raritate a lumii animale carpa-

tine. Cazurile speciale în care s-ar cere rărirea efectivului său pe alocuri trebuie să fie constatate de către specialişti biologi şi avizate în prealabil de către Comisia pentru ocrotirea monumentelor naturii.

POPULAŢIA ŞI AŞEZĂRILE

Populaţia

Cu cei 281 335 de locuitori (1 iulie 1970), ceea ce reprezintă circa 1,4% din totalul populaţiei ţării, judeţul Bistriţa-Năsăud se situează între judeţele mici, sub aspect numeric.

Dinamica populaţiei este rezultanta atît a fenomenelor naturale (natalitatea şi mortalitatea), cît şi a altor fenomene, ca emigrarea şi imigrarea. Din anul 1930 pînă în anul 1966, populaţia judeţului creşte în medie cu 1 011 locuitori pe an. În perioada anilor 1966—1967, datorită sporului natural scăzut şi plecării definitive unui număr însemnat de locuitori spre alte judeţe, se înregistrează o scădere a numărului populaţiei cu circa 9 600 de locuitori. Faţă de această situaţie, în perioada actuală, populaţia creşte din nou cu circa 2 000 de locuitori pe an, datorită îmbunătăţirii sporului natural (ca urmare a măsurilor luate în acest sens), creării unor obiective industriale, cît şi volumului însemnat de construcţii capabile să reţină un număr tot mai mare de locuitori, ce se orientau pînă nu demult spre judeţele industriale ale ţării. Cu toate acestea, sursa principală de creştere a populaţiei în cadrul judeţului continuă să rămînă sporul natural.

Evoluţia numerică a populaţiei judeţului Bistriţa-Năsăud arată, comparativ cu recensămintele din anii 1930, 1956, 1966 şi evaluările pe anul 1970, diferenţieri teritoriale însemnate între

creșterea numerică a orașelor și a unor comune și creșterea mai redusă, uneori chiar o scădere a numărului populației, în majoritatea satelor și comunelor, mai ales în perioada anilor 1956—1966.

Creșterea medie a populației în perioada anilor 1930—1970 (fig. 13) diferențiază zona colinară a Cîmpiei Transilvaniei, ce înregistrează o scădere a populației, față de restul teritoriului județului.

Densitatea. Are un rol important în desfășurarea unor serii de activități economice. Ca o reflectare a creșterii încete a populației județului și dinamica densității înregistrează aceeași creștere lentă. Astfel, de la 42,1 loc./km² în anul 1930 se ajunge la 52,7loc./km² în anul 1970 (sub media pe țară de 87,5 loc./km²). Condițiile naturale, dar mai ales cele social-economice, influențează repartiția densității populației. Creșterea lentă a populației județului a determinat ca repartiția densității la nivel de comună să nu înregistreze deosebiri evidente, rămînînd, în majoritatea cazurilor, constantă sau cu mici deosebiri între anii 1930, 1956, 1966 și 1970. Spre exemplificare, amintim că densitatea comunei Mărișelu, în anul 1930, era de 53 loc./km², iar în anul 1970 de 58 loc./km², Nușeni 51 loc./km², respectiv 52 loc./km². Creșteri mai importante se întîlnesc la nivelul orașelor și al unor comune pe al căror teritoriu se găsesc obiective industriale, ca de exemplu Prundu Bîrgăului, Braniștea, Ilva Mică, Măgura Ilvei etc. Cele mai mici densități se înregistrează în cadrul comunelor montane cu teritorii foarte extinse (Șanț cu 13 loc./km² și Romuli cu 10 loc./km²). În ceea ce privește repartiția populației, este de semnalat intensa populare a principalelor văi din zona montană, unde așezările, în majoritatea cazurilor, sînt axate de-a lungul acestora și au un număr ridicat de locuitori, față de restul zonei montane, puțin populate. În schimb, în regiunea deluroasă repartiția populației este mai uniformă, remarcîndu-se și aici concentrări mai mari pe principalele artere de circulație care urmăresc, în general, tot cursurile de apă.

Cît privește densitatea medie a populației, în cadrul județului se disting trei zone (fig. 14) :

— zona cu densități sub media județului, care cuprinde părțile nordică și estică și corespunde regiunii montane, iar izolat apare și în Dealurile Bistriței (Dumitra 38 loc./km²)

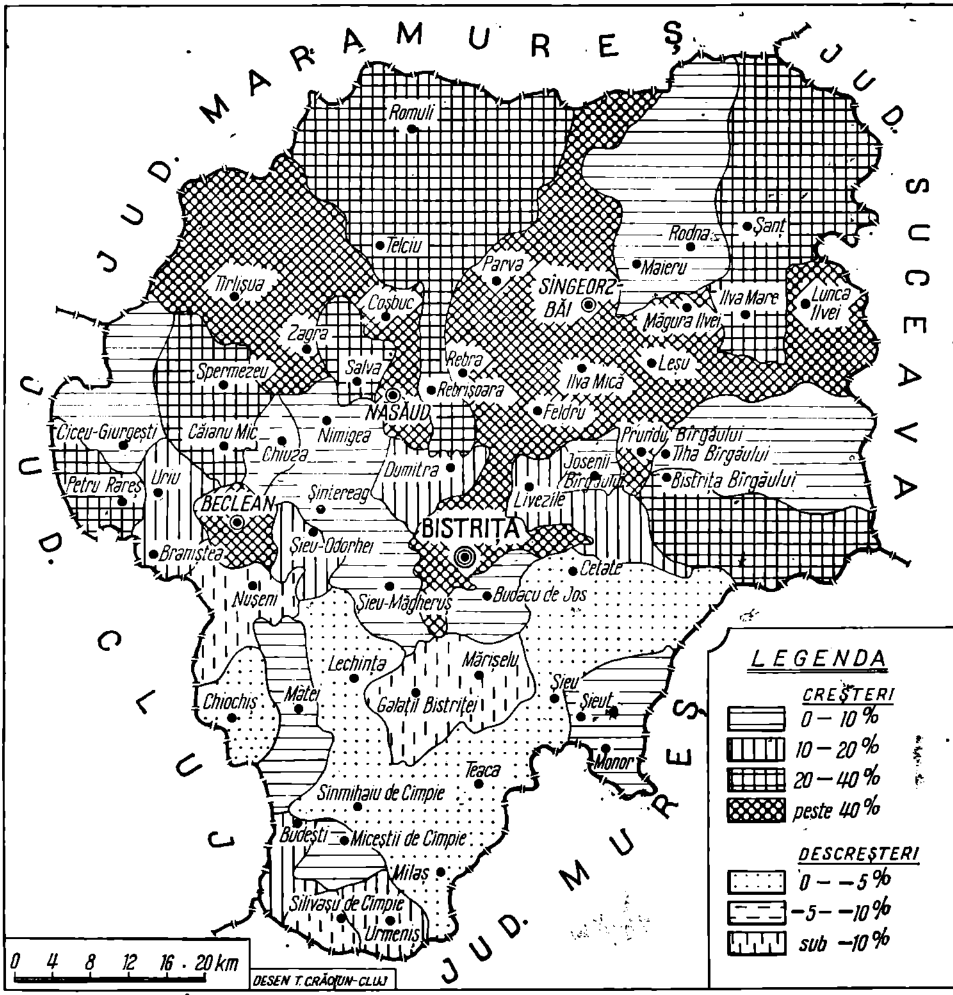


Fig. 13. — Harta dinamicii populației pe comune între anii 1930 și 1970.

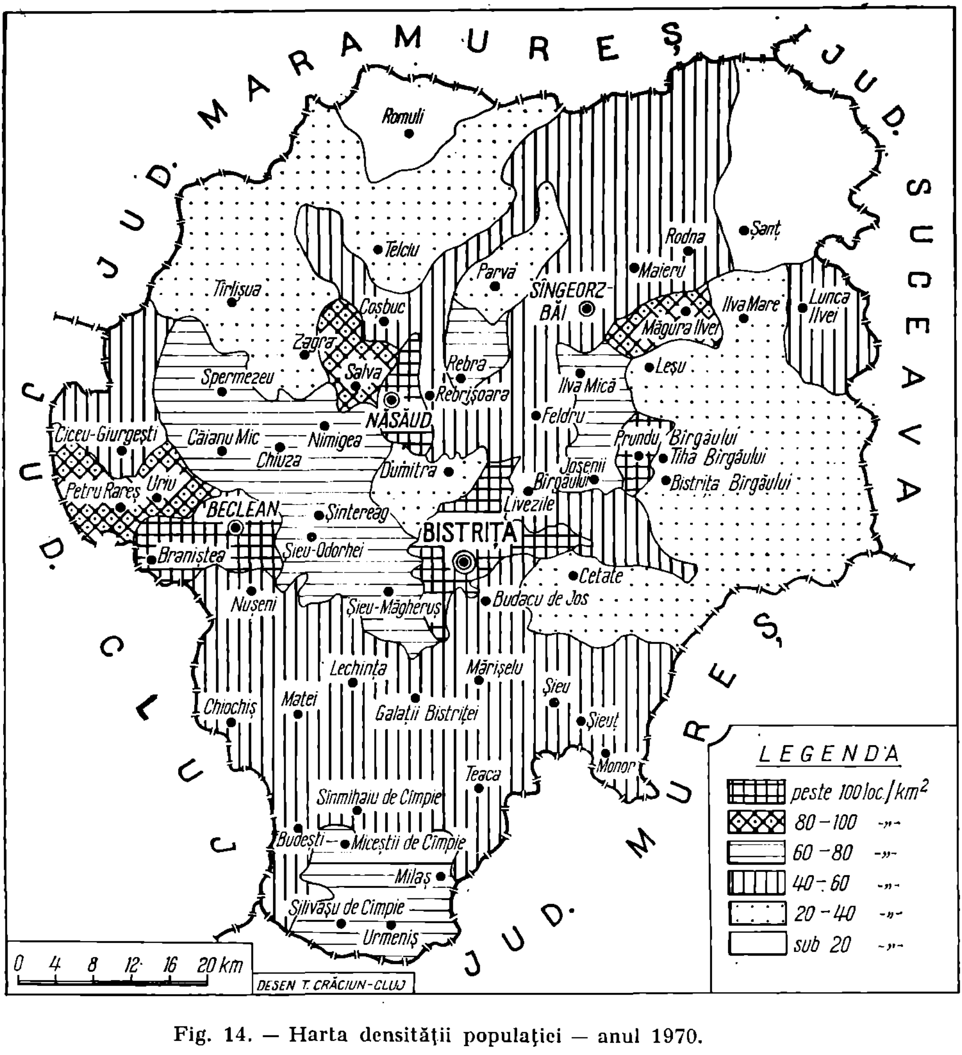


Fig. 14. — Harta densităţii populaţiei — anul 1970.

şi în Piemontul Călmanului (Livezile 41 loc./km^2, Cetate 30 loc./km^2);

— zona cu densităţi în jurul mediei pe judeţ, corespunzînd părţilor sudice şi sud-vestice ale acestuia: dealurile Ungurașului, Jimborului şi Şieului (Nuşeni 52 loc./km^2, Chiochiş 56 loc./km^2, Budeşti 53 loc./km^2, Monor 54 loc./km^2 etc.);

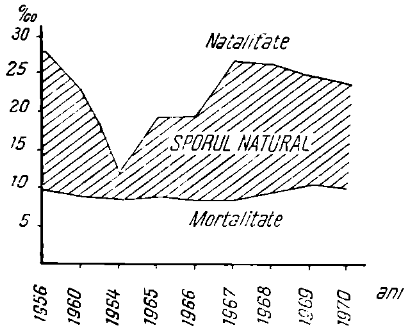
— zona cu densităţi care depăşesc media pe judeţ şi include comunele axate de-a lungul văii Someşului Mare, din zona depresionară a Reteagului şi din lungul Şieului (Braniştea, Petru Rareş, Uriu, Şintereag şi Nimigea de Jos). În mod cu totul izolat, densităţi mari apar în zona montană şi submontană (Depresinea Livezile — Bîrgău), datorită condiţiilor naturale mai favorabile, dar mai ales prezenţei unor unităţi industriale de prelucrarea lemnului. Este cazul comunelor Prundu Bîrgăului cu 131 loc./km^2, Măgura Ilvei cu 88 loc./km^2, Josenii Bîrgăului cu 70 loc./km^2 şi Ilva Mică cu 74 loc./km^2.

Sporul natural. Ca raport dintre natalitate şi mortalitate, sporul natural determină în cuprinsul judeţului Bistriţa-Năsăud o anumită dinamică a numărului populaţiei.

Natalitatea este în continuă creştere, mai ales după 1967, ajungînd ca în anul 1970 să atingă peste 24,5‰. Pe medii, este mai scăzută în cel urban, fiind sub media pe judeţ (Năsăud 24,3‰, Bistriţa 21‰, Beclean 17,4‰), excepţie făcînd Sîngeorz-Băi, cu un indice al natalităţii de 27‰. În mediul rural, din zona montană şi submontană, se înregistrează cele mai ridicate valori, care depăşesc mult media pe judeţ (Lunca Ilvei 33,7‰, Leşu 33,6‰, Dumitra 33,4‰, Ilva Mare 33,3‰, Romuli 33,2‰, Maieru 33,1‰ etc.).

Mortalitatea s-a păstrat aproximativ în jurul valorii de 10‰, indicele acesteia variind în limite foarte largi; cel mai mic indice, înregistrat în anul 1970, a fost 5,5‰ la Telciu, 6,1‰ la Salva 6,6‰ la Maieru, iar cel mai ridicat s-a înregistrat la Şieu-Măgheruş 15,7‰, Budeşti 14,8‰, Teaca 14,3‰. Printre factorii care explică valoarea mai ridicată a indicelui de mortalitate în comunele din zona colinară a judeţului menţionăm: dispersia accentuată a aşezărilor, în special în dealurile Unguraşului, Jimborului şi ale Şieului, care nu permite orga-

Fig. 15. — Sporul natural.



nizarea rețelei sanitare în bune condiții, și emigrarea spre orașele județului sau a altor județe, cu urmări mai puțin favorabile asupra structurii pe vîrste (în sensul că proporția bătrînilor și a copiilor, la care se înregistrează și cel mai mare indice al mortalității, ajunge să dețină o pondere importantă în comparație cu orașul).

Sporul natural, ca urmare a îmbunătățirii rețelei sanitare și a măsurilor luate de partid și guvern pentru redresarea natalității, este în continuă creștere (fig. 15), ajungînd în anul 1970 la 14,4‰.

Nupțialitatea, fenomen demografic ce influențează natalitatea, cu un indice de 7,0‰ (în anul 1970) se apropie de media pe țară (7,2‰), în timp ce divorțurile sînt în continuă scădere, ajungînd în același an la 0,09 ‰.

Mișcarea migratorie. Slaba dezvoltare a industriei, care nu putea folosi decît o mică parte a resurselor forței de muncă, a făcut ca acest fenomen să cunoască, în general, o singură direcție, spre zonele industriale ale țării. Exploatarea lemnului și construirea numeroaselor drumuri forestiere constituiau singurele sectoare care atrăgeau forța de muncă sezonieră și din alte zone geografice ale țării, în special muncitori forestieri din Oaș, Maramureș, Munții Apuseni, zona Obcinelor și zona subcarpatică.

În general, sporul migratoriu este pozitiv în mediul urban şi negativ la nivelul satelor, atingînd în anul 1969 plus 58, respectiv, minus 2 023 de locuitori. Cele mai masive migraţii se înregistrează în zona deluroasă a judeţului, în special în satele şi comunele depărtate de căile de comunicaţii (Budeşti — 54, Miceştii de Cîmpie — 79, Petru Rareş — 70, Teaca — 90, Urmeniş — 66, Lechinţa — 55).

Ritmul mai intens de dezvoltare a industriei în ultimii ani, existenţa unor terenuri care necesită un număr relativ redus de zile de muncă (exemplu păşunile şi fîneţele naturale), stadiul actual de mecanizare a agriculturii, precum şi posibilităţile realizării unor venituri băneşti suplimentare sînt factori importanţi care generează deplasările sezoniere ale forţei de muncă. Din populaţia activă a judeţului, circa 5 000 de persoane lucrează în alte judeţe (Cluj, Mureş, Maramureş, Hunedoara, Timiş etc.).

În afara deplasărilor spre alte judeţe, în cadrul judeţului se înregistrează curenţi de deplasare a forţei de muncă spre principalele comune cu obiective industriale sau spre centre I.A.S., ca şi spre oraşe, din satele apropiate sau mai îndepărtate.

Judeţul înregistrează şi sosiri de personal cu pregătire tehnică medie şi superioară, ca şi de muncitori forestieri, în special din judeţele Cluj, Mureş şi Maramureş.

Structura populaţiei pe sexe şi grupe de vîrstă. Din analiza piramidei structurale (fig. 16) şi a datelor care au stat la baza întocmirii ei se desprind următoarele concluzii : femeile deţin 54,6 % din totalul populaţiei, ceea ce reprezintă o pondere destul de ridicată, explicată prin plecarea unui însemnat număr de tineri spre judeţele industriale ale ţării, cît şi prin durata medie de vîrstă mai ridicată la acest sex.

În ceea ce priveşte grupele de vîrstă, situaţia se prezintă astfel : grupa tînără, 0 — 16 ani, deţinea atît în anul 1966, cît şi în anul 1970 circa 34 % ; grupa matură, furnizoare de forţă de muncă (bărbaţii 16 — 60 ani, femeile 16 — 55 ani), deţinea, în aceeaşi perioadă, circa 53 % ; grupa bătrînă, peste 60 de ani, respectiv peste 55 de ani, 12 %. În privinţa ponderii sexelor pe grupe de vîrstă, se observă că în grupele 0 — 4, 5 — 9, 10 — 14 ani bărbaţii

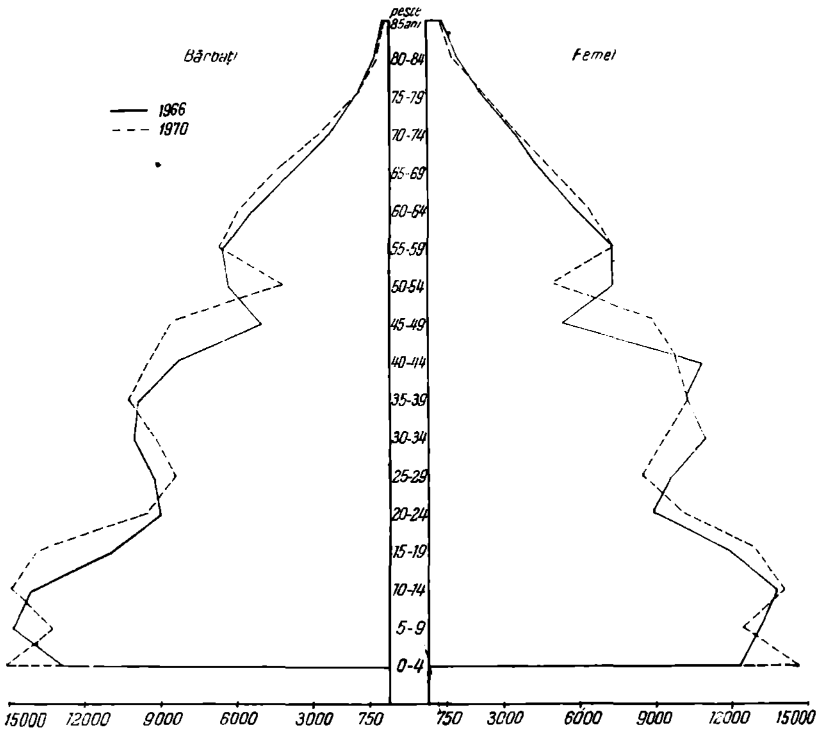


Fig. 16. — Piramida structurală.

dețin peste 50% ; în grupele de peste 15 ani, cu excepția grupei 20—24 ani, ponderea cea mai mare o au femeile.

În privința asigurării pe viitor a economiei județene cu forța de muncă necesară, răspunsul afirmativ se bazează pe faptul că tineretul deține 1/3 din populație.

Populația activă. La recensămîntul din anul 1966, populația activă reprezenta 55% din total, din care peste 75% era ocupată în agricultură, iar restul în industrie, transporturi, construcții și deservire. Față de situația de mai sus, în anii care au urmat

au avut loc transformări, în sensul că ponderea populaţiei ocupate în agricultură a scăzut, iar a celei din industrie, transporturi, construcţii şi deservire a crescut. Din totalul populaţiei active ocupate în agricultură, cooperatorii depăşesc 50 000 de persoane.

Intrarea în producţie a o serie de obiective economice, volumul mare de construcţii, modernizarea drumurilor au determinat creşterea numerică a salariaţilor. Astfel, în anul 1970, numărul acestora a ajuns la 39 786 de persoane, din care muncitorii reprezentau 73,0% (28 973 de persoane). Din totalul salariaţilor, 10 501 erau ocupaţi în industrie, 5 411 în construcţii, 5 572 în agricultură, 3 586 în transporturi, 3 570 în circulaţia mărfurilor, 4 415 în învăţămînt-cultură şi artă, iar restul de 6 731 în alte ramuri de activitate.

Populaţia urbană şi rurală. Cu un procent de 17,2% al populaţiei urbane, judeţul Bistriţa-Năsăud se situează printre judeţele în care procesul de urbanizare a cunoscut o creştere lentă. Noua împărţire administrativ-teritorială a creat premisele creşterii procesului de urbanizare, cu deosebire prin posibilităţile de industrializare. Faţă de anul 1930, cînd populaţia urbană deţinea doar 8,2%, noul indice al acesteia reprezintă o creştere importantă, realizată prin ridicarea a două localităţi — Sîngeorz-Băi şi Beclean — la rangul de oraş şi prin includerea la oraşele judeţului a 14 sate, a căror viaţă economică este strîns legată de cea a oraşelor de care aparţin. Alături de aceşti factori şi sporul natural a avut un rol important în creşterea populaţiei urbane.

Populaţia rurală reprezintă 82,8% din total. Fenomenul de scădere a populaţiei rurale a fost mult mai lent decît în cadrul judeţelor învecinate. Perspectivele de dezvoltare economică a judeţului vor determina creşterea în continuare a populaţiei urbane şi scăderea celei rurale.

Structura naţională. Condiţiile istorice au determinat ca pe aceste meleaguri să trăiască, alături de români, care reprezintă majoritatea absolută (88,2%), şi naţionalităţi conlocuitoare: maghiari (8,3)%, germani (2,5%), alte naţionalităţi (1,2%). Procentul populaţiei maghiare este mai mare în parteat

nordică a Dealurilor Ungurașului, în Depresiunea Reteag și, izolat, în cîteva sate din Cîmpia Transilvaniei. Populația germană deține ponderi mai ridicate în partea centrală a județului, în special în jurul orașului Bistrița.

Conviețuirea românilor cu celelalte naționalități a avut ca rezultat influențe și schimburi etno-culturale reciproce.

Viața materială și spirituală. Strîns legată de dezvoltarea ascendentă a economiei naționale, viața materială și spirituală înregistrează creșteri calitative superioare, avînd ca prim rezultat îmbunătățirea simțitoare a nivelului de trai al populației. Creșterea salariului mediu, de la 822 lei în 1960 la 1 120 lei în anul 1970, a determinat sporirea puterii de cumpărare a populației, fapt ce reiese și din volumul mare de mărfuri vîndute. Astfel, dinamica vînzărilor de mărfuri cu amănuntul prin comerțul socialist a crescut cu 50% față de anul 1965 și cu 134% față de anul 1960. Numai în anul 1970 valoarea vînzărilor de mărfuri cu amănuntul prin comerțul socialist s-a ridicat la peste 837 milioane lei. Pentru buna deservire a populației a crescut numărul unităților comerciale cu amănuntul și de alimentație publică, ajungînd ca la sfîrșitul anului 1970 în cadrul județului să existe 757 de unități.

În orașe, în perioada anilor 1965–1970, au fost construite din fondurile statului peste 1 400 de apartamente (de peste 6 ori mai multe ca în perioada anilor 1961–1965), majoritatea în orașul Bistrița (în cartierele Periferia de Jos și Decebal). Din fondurile cetățenilor au fost construite peste 5 300 de case noi. Apariția, în viitorul apropiat, pe harta județului, a noi obiective industriale va fi însoțită și de numeroasele blocuri de locuințe, case familiale, obiective social-culturale aflate în construcție etc.

O situație cu totul deosebită o întîlnim în mediul rural, unde miile de case construite au schimbat întru totul aspectul satelor, dîndu-le, multora, caracter urban (Rodna, Prundu Bîrgăului, Reteag, Nimigea de Jos, Șintereag, Uriu etc.).

Schimbări importante sînt evidente și în domeniul sănătății. Acest lucru este mai concludent dacă facem referiri la anul 1938, cînd pe teritoriul județului unitățile sanitare aveau doar 87 de paturi, iar unui medic îi reveneau 13 000 de locuitori.

Astăzi, numărul paturilor în unităţile sanitare a ajuns la peste 1 700, iar unui medic îi revin circa 1 000 de locuitori. În anul 1970, reţeaua sanitară cuprindea 8 spitale, 60 de circumscripţii sanitare şi 35 de case de naşteri, în care îşi desfăşurau activitatea 264 de medici şi 995 de cadre medii sanitare. Un rol important în reţeaua sanitară îl are Staţiunea balneoclimaterică Sîngeorz-Băi, a cărei capacitate de cazare şi tratament a crescut an de an.

Pentru satisfacerea nevoilor de odihnă şi tratament s-au construit noi cabane, iar cele vechi au fost amenajate, s-au modernizat şi şi-au mărit capacitatea cele din Sîngeorz-Băi, Colibiţa, Valea Vinului etc.

Etalon incontestabil al gradului de civilizaţie, electrificarea a atins şi ea un nivel vrednic de menţionat. Din totalul satelor, 85% sînt electrificate, urmînd ca această acţiune importantă să fie încheiată în viitorul apropiat.

Judeţul Bistriţa-Năsăud este unul din judeţele ţării cu vechi tradiţii în domeniul învăţămîntului. Astfel, în anul 1776 se înfiinţează şcoala elementară din Năsăud, iar în anii 1786 şi 1863 ia fiinţă gimnaziul năsăudean, pe băncile căruia au învăţat G. Coşbuc, Iacob Mureşanu, Liviu Rebreanu, I.P. Reteganul, Florian Porcius, Iuliu Prodan etc. Cu tot devotamentul corpului profesoral, cu toată dragostea oamenilor pentru carte (înfiinţarea unor şcoli la Leşu — 1810, Măgura Ilvei — 1825, Şanţ, Telciu — 1827 etc. prin contribuţia bănească a localnicilor), situaţia învăţămîntului lăsa mult de dorit.

În epoca actuală, cunoscîndu-se rolul şcolii ca factor important al civilizaţiei şi progresului, s-au luat măsuri pe plan naţional, care creează perspective noi, nebănuite, în şcoala românească. Generalizarea învăţămîntului de 10 ani, diversificarea reţelei de şcoli, asigurarea cu personal de înaltă calificare sînt doar cîteva din problemele care se urmăresc în dezvoltarea învăţămîntului din judeţ.

În ultimii 5 ani, în cadrul judeţului, au fost construite, din fondurile statului şi din mijloace proprii, peste 40 de şcoli cu peste 250 de săli de clasă şi laboratoare.

Pentru o mai bună înţelegere a marilor realizări, vom folosi cîteva date statistice mai grăitoare. În anul şcolar 1938/1939 în cadrul judeţului funcţionau în total 255 de şcoli cu

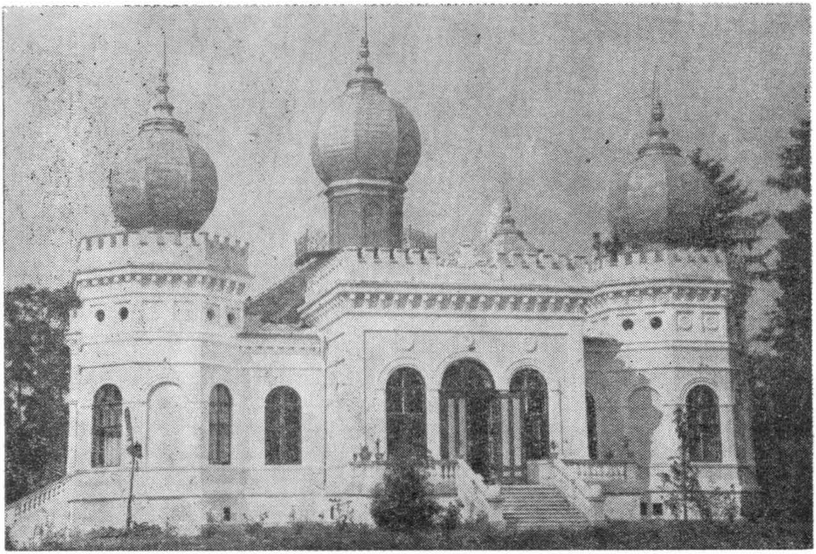


Fig. 17. — Sediul Staţiunii de cercetări ştiinţifice din Arcalia (foto I. B u t a).

23 708 elevi, îndrumaţi de 614 cadre. În anul şcolar 1970/1971 reţeaua de şcoli cuprindea : 212 unităţi preşcolare frecventate de 8 019 copii, îndrumaţi de 311 educatoare ; 312 şcoli şi 9 licee de cultură generală, frecventate de 51 609 elevi, pregătiţi de 2 591 de cadre didactice ; 5 şcoli profesionale cu 939 elevi, îndrumaţi de 40 de cadre didactice ; 3 licee de specialitate cu 773 de elevi şi 35 de cadre didactice. Astăzi, la 1 000 de locuitori revin 200 de elevi.

În cadrul judeţului îşi desfăşoară activitatea două staţiuni de cercetare : la Arcalia, a cărei activitate este coordonată de Universitatea din Cluj, cu studii în domeniul biologiei-geografiei şi geologiei (fig. 17), şi la Bistriţa, în domeniul pomiculturii şi viticulturii, urmărindu-se obţinerea de noi soiuri de pomi fructiferi (în special meri), dat fiind faptul că judeţul Bistriţa Năsăud este o importantă zonă pomicolă.

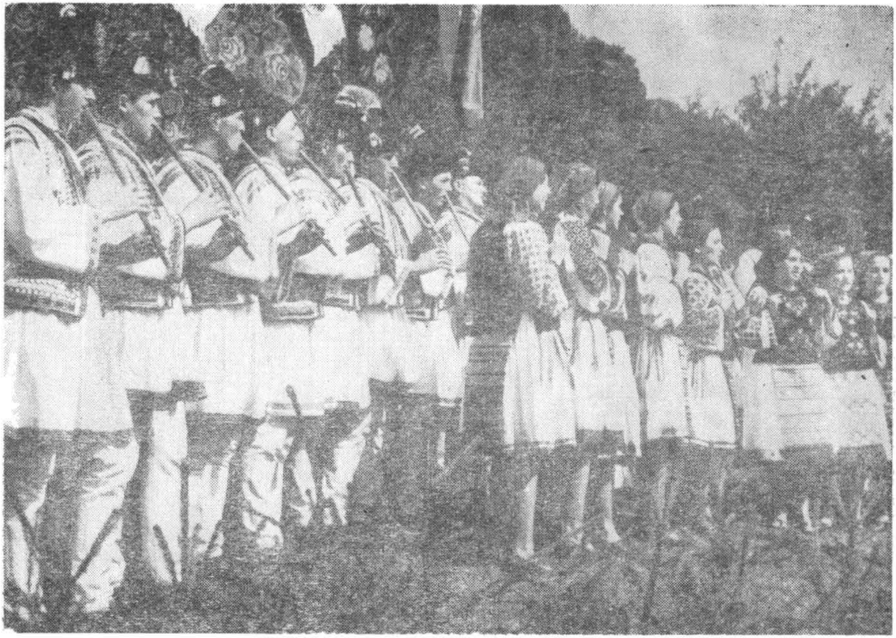


Fig. 18. — Formația de trișcași și chiutoarele din Leșu.

Activitatea culturală se desfăşoară prin intermediul formaţiunilor artistice, cu vechi tradiţii şi cu frumoase realizări. În acest sens se enumeră : corul din Leşu (de două ori laureat pe ţară), formaţia de trişcaşi (fig. 18) din aceeaşi comună (de trei ori laureată), formaţia din Şieuţ, finalistă pe ţară. În anul 1969, formaţia de dansuri „Cununa de pe Someş'' a Casei de cultură din Bistriţa a cîştigat marele premiu la cel de al V-lea festival internaţional de folclor de la Nerondes şi cupa de aur la Olimpiada de la Bourbone Mt. Doré, din Franţa. Aceeaşi formaţie, la a 28-a ediţie a sărbătoririi „Migdalul înflorit'' şi la al XVIII-lea, festival internaţional de folclor de la Agrigento (Sicilia), s-a clasat pe locul doi şi i s-a decernat „Cupa presei siciliene'', iar la festivalul de la Castrovillari-Calabris (Italia), formaţia a primit cea mai înaltă distincţie — „Cupa preşedintelui Italiei''.



Fig. 19. — Ansamblu „Păunița" din Sîngeorz-Băi (foto P. Roman).

De asemena, recent, ansamblul „Păunița" (fig. 19) din Sîngeorz-Băi a repurtat un frumos succes în Franța.

În activitatea culturală și științifică a județului un rol important îl au cele cinci muzee (istorie la Bistrița, cu peste 14 000 de exponate; etnografie-artă populară în Năsăud; casele memoriale G. Coșbuc în satul Coșbuc, L. Rebreanu în satul Liviu Rebreanu, I. P. Reteganul în satul Reteag). Demnă de menționat este activitatea cenaclurilor și cercurilor științifice ale elevilor, cu vechi tradiții, ridicate pe o treaptă nouă, superioară.

Trebuie amintite, de asemenea, revistele școlare și ziarul local „Ecoul", care inserează în paginile lor principalele evenimente economice, sociale, culturale și sportive care au loc în cadrul județului, continuînd valoroasele tradiții ale presei

bistriţene, începînd cu veacul trecut („Minerva", „Gazeta Bistriţei", „Arhiva Someşană" „Vatra" etc.).

Aşezările

Ansamblul condiţiilor oferite de mediul geografic (destul de favorabile) a determinat popularea teritoriului judeţului din vremuri străvechi, fapt confirmat de numeroasele mărturii scoase la iveală cu ocazia săpăturilor arheologice efectuate la Bistriţa, Şintereag, Năsăud etc. Mai numeroase sînt urmele aşezărilor din perioadele dacică şi daco-romană, cum sînt cele de la Uriu, Dipşa, Sărăţel, Ilişua, Orheiu Bistriţei etc. Epoca feudală este mult mai bogată în mărturii, scrise şi nescrise, care atestă existenţa numeroaselor aşezări omeneşti răspîndite atît în zona deluroasă a judeţului, cît şi în cea montană, unde erau aşezate de-a lungul văilor. Astfel, o serie de localităţi figurează documentar încă din secolele XIII—XIV : Năsăud 1264, Arcalia 1355, Braniştea 1362, Galaţii Bistriţei 1345, Matei 1391, Strugureni 1373 etc.

Dezvoltarea unei bogate activităţi economice (în special comerţul şi meşteşugurile) a dus la apariţia de noi aşezări, prin roirea unor sate mari (cazul vechilor sate Bîrgău de Sus şi Bîrgău de Jos din care, prin fenomenul de roire, au rezultat cele nouă sate care intră în componenţa comunelor Bistriţa Bîrgăului, Josenii Bîrgăului, Prundu Bîrgăului şi Tiha Bîrgăului).

Reţeaua actuală de aşezări, rezultatul unei vechi evoluţii, este alcătuită din 4 oraşe (Bistriţa, Năsăud, Beclean şi Sîngeorz-Băi), cu 14 localităţi componente ale oraşelor, 53 de comune şi 235 de sate, din care 3 aparţin oraşelor.

Aşezările urbane. Fac parte din categoria oraşelor mici, fapt confirmat atît de numărul locuitorilor, cît şi de densitatea populaţiei urbane, care nu depăşeşte 200 loc./km² (Bistriţa 184 loc./km², Năsăud 163 loc./km², Beclean 104 loc./km², Sîngeorz-Băi 50 loc./km²).

În cadrul județului, unui oraș îi revin 1 326,6 km², însă suprafața aflată în zona de polarizare a orașelor variază, cea mai mică revenind orașelor Beclean și Sîngeorz-Băi. Poziția centrală a orașului Bistrița și distanța redusă dintre acesta, Beclean, Năsăud și Sîngeorz-Băi conferă caracteristicile unei veritabile microregiuni urbane (V. Cucu, 1970).

Bistrița (28 647 de locuitori la 1 iulie 1971) este așezată pe valea Bistriței, la poalele Munților Bîrgăului, la încrucișarea unor importante drumuri comerciale. Orașul Bistrița este alcătuit din următoarele localități componente: Bistrița, Ghinda, Sărata, Sigmir, Slătinița, Unirea și Viișoara. Denumirea orașului provine din toponimicul slavon „bîstro", confirmînd existența, încă din perioada migrației popoarelor slave, a unei așezări. Săpăturile arheologice de pe raza orașului și din imediata apropiere au pus în evidență existența unor așezări omenești din cele mai vechi timpuri. Istoria lui cunoaște perioade de înflorire și dezvoltare economică, întrerupte de nenorociri și războaie. Astfel, în 1241—1242 tătarii, în drumul lor spre centrul Europei, devastează orașul și împrejurimile. Din 1353, Bistrița are dreptul de a ține tîrg anual de 15 zile, iar în anul 1366 primește dreptul de a poseda pecete proprie (cap de struț încoronat, cu potcoavă de aur în cioc), care era și o confirmare a ocupațiilor de bază (buni meseriași, grupați în peste 20 de bresle, și buni comercianți). Nesiguranța vremurilor determină ridicarea zidurilor cetății (în 1465 orașul avea 18 turnuri și bastioane). Istoria orașului este legată de numele lui Ioan Corvin de Hunedoara, Matei Corvin, Ștefan cel Mare și Petru Rareș.

Dezvoltarea orașului și prosperitatea lui sînt dovedite de o serie de construcții arhitecturale, unele păstrate pînă în zilele noastre, ca de exemplu biserica ortodoxă din secolul XIII, biserica gotică, cu un turn de 76 m, construită în perioada 1470—1564, complexul comercial „Sugălete", casa argintarului din secolul XVI etc.

După anul revoluționar 1848, orașul pornește pe drumul dezvoltării capitaliste. Breslele se transformă în asociații meșteșugărești care, apoi, devin mici întreprinderi; principala ocupație rămîne însă tot cea comercială. Deși în epoca feudală Bistrița era unul din cele mai importante orașe din Transilvania, în

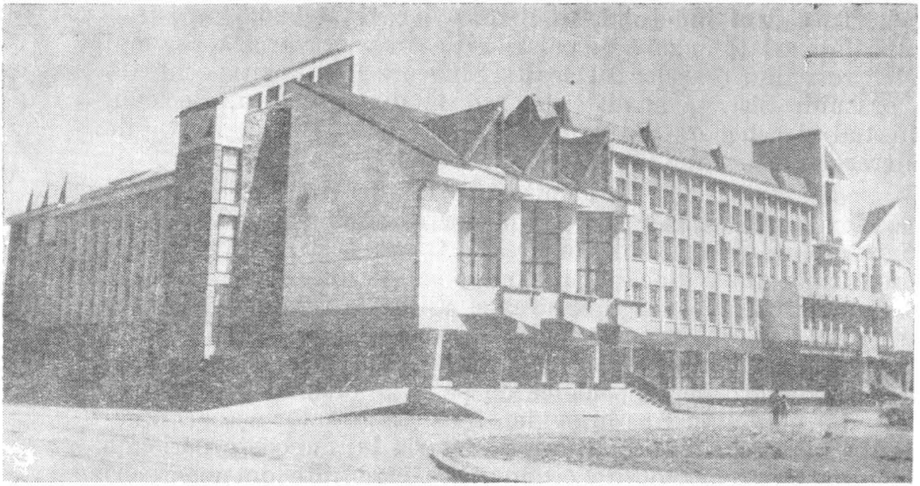


Fig. 20. — Palatul politico-administrativ din Bistrița.

cea capitalistă importanța sa scade, menținîndu-se la nivelul multor orășele din Transilvania.

Anii construcției socialiste determină o înviorare atît în viața economică, cît și în cea spirituală a orașului. Bistrița zilelor noastre trăiește cea de a doua tinerețe (fig. 20).

Viitorul deschide largi perspective; orașul se va îmbogăți cu noi obiective economice, culturale și sociale, care vor determina și o creștere rapidă a populației.

Sub aspect funcțional, în oraș se disting următoarele zone: zona centrală, cu funcția administrativă, comercială, rezidențială și culturală; zona rezidențială, care ocupă cea mai mare parte a intravilanului; zona industrială, situate în partea vestică, (în curs de dezvoltare, prin noile obiective în construcție sau în perspectivă).

Întărirea funcției administrative și a celei industriale vor contribui substanțial la dezvoltarea urbanistică a orașului.

Orașul Năsăud (7 029 de locuitori la 1 iulie 1971) este așezat pe valea Someșului Mare (fig. 21). Documentar, orașul este amintit din anul 1264. Din 1762 devine centrul adminis-

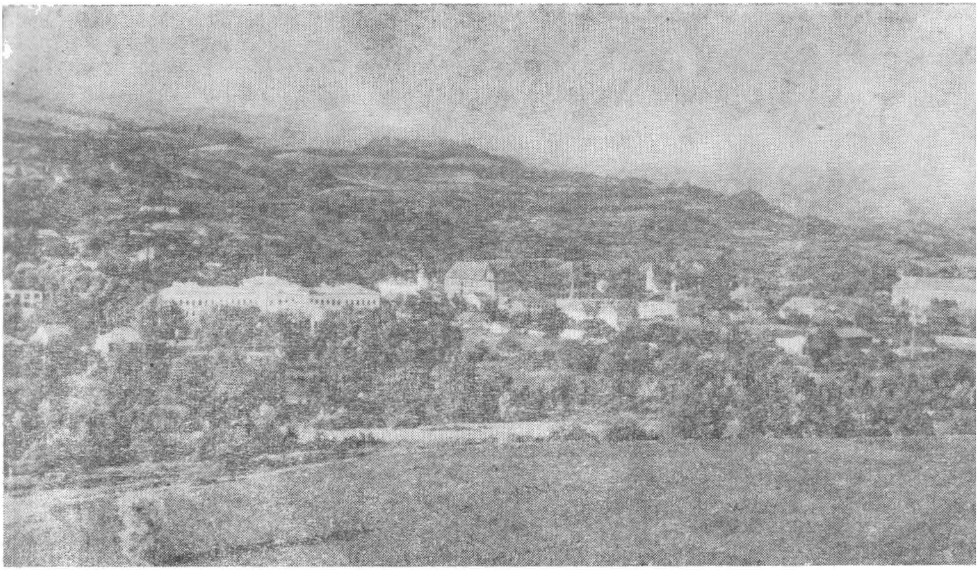


Fig. 21. — Năsăud. Vedere generală.

trativ al ținutului grăniceresc, care inițial cuprindea 23 de sate din valea Someșului Mare, iar ulterior s-a extins în bazinul Bistriței și al Someșului, prin includerea a încă 21 de sate. În prezent, orașul Năsăud are următoarele localități componente: Năsăud, Liviu Rebreanu și Lușca. Pe lîngă această funcție administrativă, Năsăudul îndeplinește și funcția culturală, devenind, încă din secolul trecut, unul din principalele centre de cultură din Transilvania. În anul 1863 se înființează gimnaziul superior românesc năsăudean, iar în anul 1931, din inițiativa prof. Iuliu Moisil, Iulian Marțian, dr. Alexa David și prof. V. Șotropa, ia ființă Muzeul năsăudean, ce cuprinde o bogată colecție de manuscrise, cărți și obiecte etnografice, folclorice și arheologice din zona Năsăudului. Din acesta, prin reorganizare, s-au desprins trei instituții: Arhivele statului, Muzeul năsăudean și Biblioteca documentară a Filialei din Cluj a Academiei R. S. România. Tot în Năsăud apare revista „Arhiva



Fig. 22. — Sîngeorz-Băi. Vile din staţiune (foto I. B u t a).

Someşană", cu un important rol de cercetare a acestui frumos colţ de ţară românească.

Sub aspect economic, importanţa Năsăudului este mai modestă însă; în viitorul apropiat se prevede construirea unor obiective economice, care se bazează pe resursele de materie primă şi forţa de muncă locale.

Sîngeorz-Băi (7 683 de locuitori la 1 iulie 1971) este o veche aşezare situată tot pe valea Someşului Mare, la confluenţa cu valea Borcutului. Este alcătuit din următoarele localităţi componente: Sîngeorz-Băi, Cormaia şi Valea Borcutului. Sistemul de falii care mărginesc în partea sudică Munţii Rodnei a determinat apariţia de izvoare minerale, care, prin calităţile lor terapeutice, sînt cunoscute încă de acum 200 de ani. Astăzi, oraşul Sîngeorz-Băi a devenit o importantă staţiune balneoclimaterică (fig. 22), în cadrul căreia este renumit izvorul numărul 6, apele lui, îmbuteliate, fiind cunoscut sub numele de „Hebe".

În viitor, stațiunea își va mări capacitatea de cazare și tratament, prin noi vile și hoteluri.

Sînt în construcție și în curînd vor fi date în folosință două noi complexe sanatoriale cu o capacitate totală de 1 500 de locuri.

Cei ce se găsesc în stațiune pot vizita biserica în stil maramureșan din secolul al XV-lea ; pavilionul de hore, care permite cunoașterea mai de aproape a frumoaselor dansuri și costume naționale locale ; vila 12, care a găzduit o seamă din marii noștri scriitori, printre care Alex. Odobescu, I. L. Caragiale, G. Coșbuc, L. Rebreanu.

În împrejurimi se pot organiza excursii în localitățile Anieș și Rodna, în stațiunea Valea Vinului, la complexul carstic Izvoarele Tăușoarelor, emanațiile de CO_2 de pe Valea Tătarilor etc.

Beclean (6 154 de locuitori la 1 iulie 1971) este cel mai tînăr oraș al județului, declarat ca atare, ca urmare a dezvoltării sale economice și sociale, în 1968. De el aparțin satele : Codlău, Figa și Rusu de Jos. Este așezat în apropierea confluenței Someșului Mare cu Șieul. Importanța așezării crește după construirea, în a doua jumătate a secolului trecut, a căilor ferate, devenind un important nod feroviar.

În viitor, în cadrul orașului se vor construi cîteva obiective industriale care îi vor întări funcțiile economice.

Sub aspect funcțional, centrele urbane ale județului se încadrează în categoriile orașelor mixte sau cu funcții de servicii. În categoria orașelor mixte intră Bistrița, cu tendințe de apropiere spre funcțiile industriale și de servicii, iar Năsăudul spre funcțiile agricolă și industrială. Obiectivele industriale ce se vor construi în Bistrița și Năsăud vor întări funcția industrială a orașului Bistrița, iar Năsăudul se va contura mai precis în categoria orașelor mixte. Celelalte orașe au funcții de servicii, și anume : de transporturi (Beclean) și balneoclimaterică (Sîngeorz-Băi).

Așezările rurale. Condițiile naturale, ca și cele economice și social-istorice au imprimat o mare varietate în repartiția satelor, mărimea, tipurile funcționale, forma, structura și textura lor.

Densitatea medie a așezărilor este mică (4,9 localități/100 km²), însă, din analiza situației existente, se constată variația, în limite largi, a densității localităților pe unități de relief și la nivelul comunelor (fig. 23). Astfel, în zona montană se înregistrează cele mai mici densități (Romuli 0,8 localități/100 km², Șanț 0,9 localități/km², Bistrița Bîrgăului o localitate/100 km² etc.), ce se explică prin suprafața mare și numărul redus de sate (mari sub aspect numeric) ce revine unei comune. În schimb, în zona colinară a Cîmpiei Transilvaniei se înregistrează densitățile cele mai ridicate, depășind 10 localități/100 km² (Urmeniș 16,4 localități/100 km², Silivașu de Cîmpie 13,4 localități/100 km², Șieu-Măgheruș 12,1 localități/100 km², Șieu-Odorhei 13,9 localități/100 km²) și izolat, în Dealurile Suplaiului (Spermezeu 21,1 localități/100 km²), fapt datorat numărului ridicat de sate, cu populație puțin numeroasă, uneori chiar sub 100 de locuitori.

După numărul locuitorilor, satele județului intră în următoarele categorii de așezări :

— mici (sub 500 de locuitori), ce dețin 33% din total; sînt răspîndite în întregul județ, însă numeric predomină în Dealurile Jimborului și ale Șieului (Strîmba — 169 de locuitori, Valea Măgherușului — 170 de locuitori, Dumbrava — 134 de locuitori, Lunca Borlesei — 132 de locuitori, Dumbrava-Nușeni — 118 locuitori, Podirei — 104 locuitori etc.);

— mijlocii (500—1 000 de locuitori), care dețin 39,4% din total;

— mari (1 000—2 000 de locuitori), cu o pondere de 20,5% ;

— foarte mari (peste 2 000 de locuitori), așezate îndeosebi pe principalele căi de comunicație. Cele mai numeroase se găsesc în zona montană, unde condițiile naturale ca și cele social-istorice au favorizat dezvoltarea acestora (Maieru 4 442 de locuitori, Telciu 4 059, Rebra 2 821, Feldru 5 949, Salva 2 779, Șanț 2 405 etc). Poziția favorabilă a unor sate din această categorie, ca și dotările social-economice și culturale le dau o mare importanță în rețeaua de așezări, constituind puncte de atracție pentru populația satelor înconjurătoare. Unora din aceste sate, numărul mare al locuitorilor (Prundu Bîrgăului

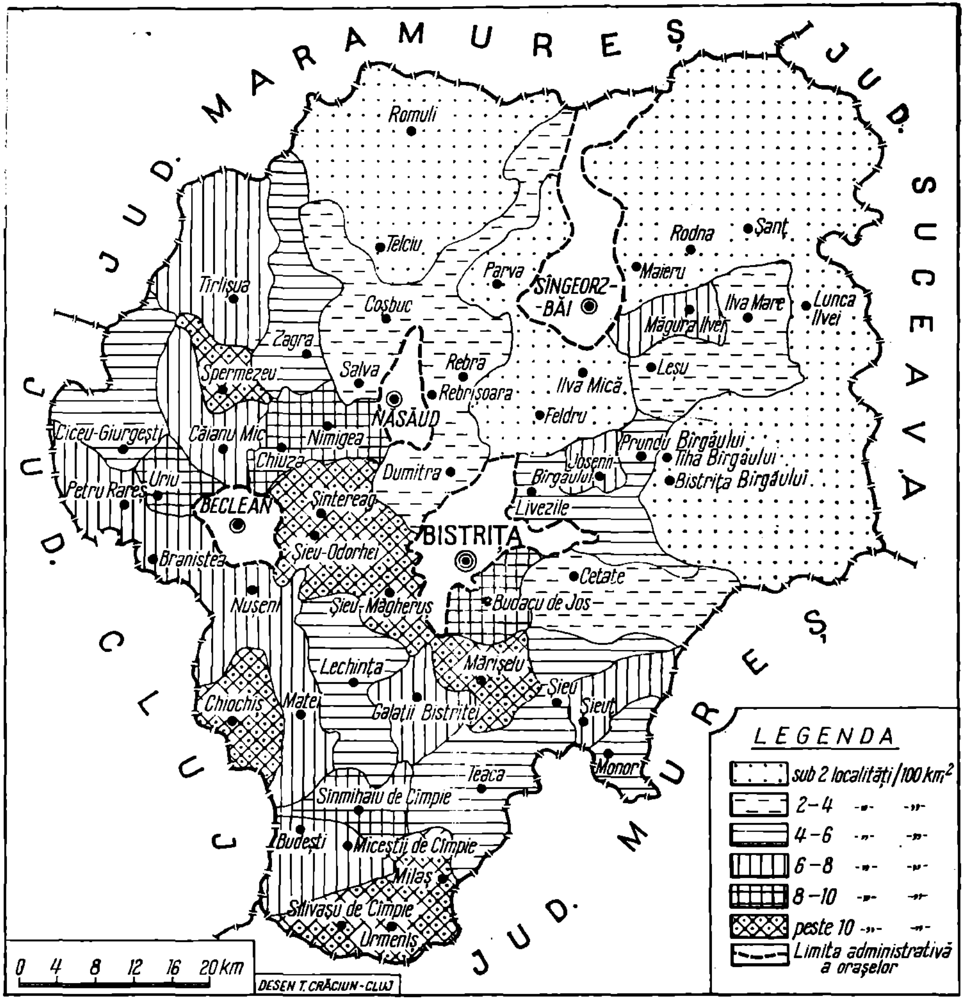


Fig. 23. — Harta densității așezărilor rurale la nivel de comună.

4 802, Rodna 4 655) şi perspectivele de dezvoltare economică le oferă posibilitatea de a intra în categoria oraşelor.

Cele 235 de sate alcătuiesc 53 de comune care, după numărul locuitorilor, se pot grupa astfel: o comună ce are sub 2 000 de locuitori (Silivaşu de Cîmpie — 1 965 de locuitori), 25 de comune cu o populaţie între 2 000 şi 4 000 de locuitori, 24 de comune cu o populaţie între 4 000 şi 7 000 de locuitori şi trei comune cu o populaţie de peste 7 000 de locuitori (Teaca 8 311, Telciu 7 191 şi Feldru 7 085). Ponderea comunelor cu o populaţie pînă la 4 000 de locuitori este de 48,4%, iar a celor de peste 4 000 de locuitori de 51,6%. În medie, unei comune îi revin 4 289 de locuitori, dar 58,4% din numărul comunelor au o populaţie sub această medie. De remarcat ponderea mare, comparativ cu judeţele vecine (Cluj, Mureş, Maramureş), a comunelor cu un număr mare de locuitori.

Unele centre de comună, prin poziţia lor favorabilă, prin potenţialul economic ridicat, exercită o acţiune polarizantă asupra unui teritoriu ce le depăşeşte limitele administrative (Teaca, Lechinţa, Reteag, Nimigea de Jos, Telciu, Rodna, Prundu Bîrgăului, Ilva Mare, Şieu).

Deşi, în medie, unei comune îi revin 4,4 sate, există totuşi în cuprinsul judeţului o mare diversitate numerică (de la un sat pînă la zece sate componente). Clasificarea funcţională scoate în evidenţă existenţa unei diversităţi mari, întîlnindu-se următoarele tipuri:

— aşezări agricole (cerealier-zootehnice, zootehnic-cerealiere, pastoral-forestiere şi forestiere), răspîndite pe întreg teritoriul judeţului, cuprinzînd atît sate mici, cu un slab potenţial economic (Strînbulici, Şendroaia, Podeni, Scoabe, Valea Mare etc.), cît şi sate mari, cu multiple posibilităţi de dezvoltare (Teaca, Nimigea de Jos, Căianu Mic, Milaş, Silivaşu de Cîmpie, Urmeniş, Cetate, Dumitra, Galaţii Bistriţei etc.);

— aşezări mixte (agricole şi de cazare); în epoca actuală, mecanizarea intensă a agriculturii creează un disponibil de forţă de muncă ce se orientează spre centrele industriale, rezultînd astfel importante mişcări, mai ales ale populaţiei apte pentru lucru; apar astfel sate care, deşi lipsite de obiective economice şi de servicii importante, au un procent ridicat de salariaţi ce

lucrează în alte localități, mai apropiate sau mai îndepărtate, în funcție și de posibilitățile de deplasare, cum este cazul satelor Unirea, Viișoara, Sărata, Ciceu-Giurgești, Lușca, Valea Borcutului, Bața, Cristeștii Ciceului, Coldău, Rusu de Jos etc;

— așezări agrar-industriale, mai des întîlnite în zona montană a județului, legate de exploatarea lemnului sau a unor roci (Tureac, Șanț, Maieru, Romuli, Telcișor etc.);

— așezări industrial-agrare, pe teritoriul cărora se găsesc importante obiective economice legate de exploatarea unor bogății sau de prelucrarea lemnului (Rodna, Prundu Bîrgăului, Susenii, Josenii și Bistrița Bîrgăului, Anieș etc.);

— așezări agricole cu funcția complementară balneoclimaterică (Colibița, Valea Vinului, Piatra-Fîntînele).

Forma, textura și structura satelor au fost generate atît de condițiile naturale, cît și de cele social-istorice. Astfel, în zona de munte, localitățile se înscriu de-a lungul principalelor cursuri de apă, în adevărate șiraguri. Regiunea deluroasă determină un grad de neregularitate mai accentuat, care variază de la sat la sat, în funcție de particularitățile locale.

Din punct de vedere structural se disting: sate adunate, cu densitate mare a construcțiilor în vatră (casele sînt lipite una de alta, formînd un front comun, de o parte și de alta a uliței, specifice mai ales la satele săsești — Viișora, Unirea, Lechința, Sîngeorzu Nou, Teaca (fig. 24 etc.), și așezări cu structuri mixte, cu spații libere între grupurile de clădiri, întîlnindu-se atît în regiunea colinară a județului, cît și în cea montană (Silivașu de Cîmpie, Urmeniș, Piatra-Fîntînele, Rebrișoara etc.).

ECONOMIA JUDEȚULUI

Poziția favorabilă, varietatea resurselor subsolului și solului, ca și prezența omului sînt factori de seamă în apariția unor activități economice, din cele mai vechi timpuri. Astfel,

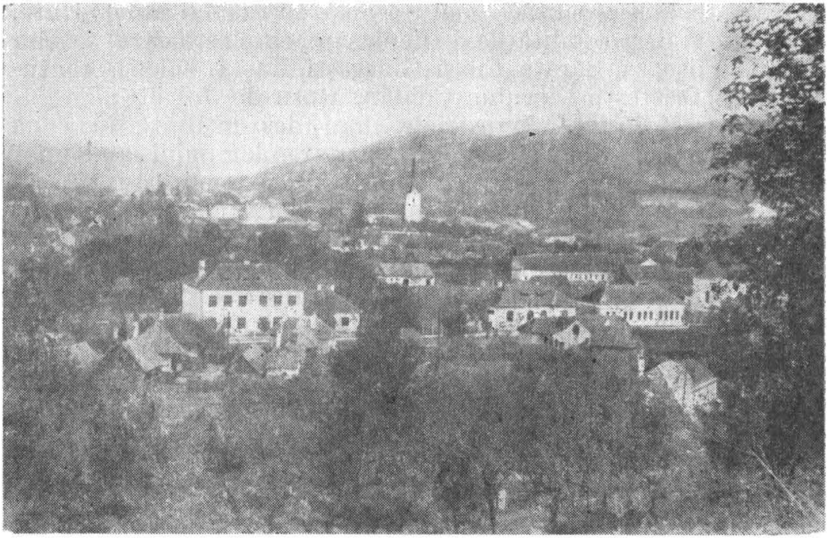


Fig. 24. — Teaca. Vedere generală (foto I. B u t a).

pe lîngă agricultură (ramură de bază), pe teritoriul județului, în perimetrul localității Rodna, importantă așezare minieră, se desfășoară de timpuriu activități miniere, iar cele comerciale și meșteșugărești cunosc o mare dezvoltare în feudalism, legate de însemnătatea drumurilor care traversau județul. Orașul Bistrița era unul dintre cele mai cunoscute orașe din Transilvania, sub aspect comercial și meșteșugăresc, mărfurile meșterilor bistrițeni fiind solicitate atît în țară, cît și peste hotare.

Germenii dezvoltării industriale apar încă din secolul al XVIII-lea, prin construirea unei „mori" de hîrtie la Prundu Bîrgăului, iar în secolul al XIX-lea iau ființă fabricile de cherestea din Bistrița Bîrgăului, Susenii Bîrgăului și fabrica de ceramică din Bistrița. În aceeași perioadă, activitatea minieră se desfășoară tot în perimetrul Rodnei.

În epoca capitalistă nu se aduc îmbunătățiri unităților cu caracter industrial existente în județ, ci, dimpotrivă, exploatarea minieră de la Rodna se închide, pe considerentul nerenta-

bilității (1932) și doar necesitățile războiului determină redeschiderea ei, în intervalul 1941—1944.

În toată această perioadă, agricultura, cu caracter extensiv, constituia principala ramură a economiei, cu repercusiuni în dezvoltarea ulterioară a județului.

Războiul lasă urme adînci în economia județului : întreprinderile existente au fost devastate și incendiate, drumurile, podurile și căile ferate distruse, iar șeptelul de animale a suferit pierderi însemnate.

În fața locuitorilor de pe aceste meleaguri stăteau sarcini uriașe. Proclamarea republicii și actul naționalizării deschid perspective nebănuite în valorificarea potențialului economic și uman al județului.

Vechile întreprinderi se redeschid, se modernizează și își măresc capacitatea de producție, se construiesc noi obiective, printre care și moderna fabrică de lapte din Bistrița (1968). Dezvoltarea cea mai importantă o cunoaște industria locală, prin care se urmărește satisfacerea cerințelor populației.

Alături de industrie, agicultura cunoaște, prin ea, transformări cantitative și calitative. Aceleași prefaceri au loc și în celelalte sectoare social-economice. Realizările au fost posibile datorită investițiilor din fondurile centrale de stat, care numai în perioada 1966—1970 au fost de 1 138 milioane lei, din care 29% reveneau agriculturii și 35% industriei.

Agricultura

Agricultura constituie principala ramură în economia județului, cu o valoare a producției de 1,1 miliarde lei (1970), față de circa 7 sute milioane lei cît reprezenta valoarea producției globale industriale.

Deși agricultura reprezenta și în trecut principala ramură a economiei, caracteristicile ei, în perioada antebelică, erau slaba dotare tehnică, agrotehnica înapoiată, fărămițarea terenurilor agricole și slaba productivitate a muncii.

Printre problemele care au stat în atenția noii orînduiri a fost și crearea unei agriculturi intensive și multilateral dezvol-

tate, cunoscînd schimbări cantitative şi calitative. Astfel, s-a trecut la asigurarea bazei tehnico-materiale necesare agriculturii. Comparativ cu anul 1965, în 1970, numărul tractoarelor a crescut cu 71,5%, unui tractor revenindu-i 109 ha teren arabil; a crescut de circa 7 ori numărul maşinilor de împrăştiat îngrăşăminte, cu aproape 55% numărul combinelor pentru păioase etc. O altă caracteristică a agriculturii contemporane este introducerea pe scară largă a metodelor agrotehnice moderne (folosirea îngrăşămintelor şi amendamentelor, extinderea irigaţiilor etc.). Predominarea solurilor brune de pădure (58%) şi a podzolurilor secundare şi scheletice (28%) a solicitat din plin fertilizarea, în care scop s-au folosit aproximativ 15 000 tone îngrăşăminte chimice. Proporţia ridicată a terenurilor în pantă (70%) şi a celor aflate în diferite faze de eroziune (peste 100 000 ha, din care circa 15 000 ha cu grad avansat de eroziune) a impus aplicarea a o serie de măsuri de combatere a acestui fenomen şi de valorificare a terenurilor cu o slabă productivitate, prin extinderea viilor şi livezilor de pomi fructiferi (în judeţ există azi circa 18 600 ha livezi şi vii).

Pentru redarea de noi terenuri agriculturii, s-au efectuat importante îmbunătăţiri funciare (îndiguiri, irigaţii etc.). Cele mai întinse suprafeţe amenajate pentru irigaţii se găsesc în perimetrul comunelor axate de-a lungul Bistriţei (Bistriţa), Şieului (Şieu-Măgheruş, Şieu-Odorhei, Livezile) şi al Someşului Mare (Petru Rareş, Şintereag, Braniştea).

Ca urmare a profundelor transformări survenite în agricultura judeţului, producţia agricolă s-a diversificat în funcţie de condiţiile pedoclimatice şi economice locale. S-au mărit suprafeţele cultivate cu plante furajere şi industriale, iar efectivul de animale a crescut şi s-a îmbunătăţit cu speciile cele mai eficiente din punct de vedere economic (tabelul nr. 7).

Lucrările de îmbunătăţiri funciare au contribuit la creşterea fondului agricol şi la schimbarea proporţiilor între diferite categorii de folosinţă a terenurilor (tabelul nr. 8).

Activitatea în agricultura judeţului se desfăşura în două I.A.S. (Bistriţa şi Lechinţa), cu 35 de ferme, din care 13 specializate în producţia mixtă (Tărpiu, Nuşeni, Ciceu-Mihăieşti, Şieu, Satu Nou etc.), 8 în cea animalieră (Dumitra, Livezile,

Tabelul nr. 7

Suprafața cultivată și producția agricolă vegetală în anii 1965 și 1969 *

Grupe de culturi	Anul 1965			Anul 1969		
	supr. în ha	supr. în %	producția totală (t)	supr. în ha	supr. în %	producția totală (t)
TOTAL SUPRAFAȚĂ CULTIVATĂ	109449	100,0	—	109786	100,0	—
CEREALE BOABE	79 884	73,0	86 064	76 537	69,9	76 782
din care: grîu	31 924	39,9	32 971	30 828	40,2	31 034
porumb	39 395	49,3	45 923	37 572	49,0	38 868
secară	360	0,4	484	172	0,2	180
orz-orzoaică	1 242	1,5	1 645	1 469	1,9	1 594
ovăz	6 963	8,9	5 041	6 344	8,7	4 952
LEGUMINOASE PENTRU BOABE	628	0,5	719	1 054	0,9	547
PLANTE TEXTILE	963	0,8	—	1 373	1,2	—
PLANTE ULEIOASE	2 001	1,8	—	100	0,1	—
PLANTE PENTRU ALTE INDUSTRII	2 677	2,4	—	2 711	2,4	—
din care: sfeclă de zahăr	2 599	97,0	33 585	2 374	87,5	20 050
CARTOFI, LEGUME, PEPENI	6 651	6,0	—	7 360	6,7	—
PLANTE DE NUTREȚ	16 645	15,5	—	20 651	18,8	—

* După *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1971

Tabelul nr. 8

Suprafața agricolă pe categorii de unități la sfîrșitul anului 1970 (hectare și procente)*

Unități agricole	Suprafață agricolă	Arabil	Pășuni	Fînețe	Vii și pepiniere viticole	Livezi și pepiniere pomicole
TOTAL JUDEȚ	288 891 100,0	109 551 100,0	100 130 100,0	60 622 100,0	2 561 100,0	16 027 100,0
UNITĂȚI AGRICOLE DE STAT	98 326 34,0	11 847 10,8	76 149 76,0	4 579 7,6	1 037 40,5	4 714 29,4
din care: întreprinderi agricole de stat	24 617 8,5	11 260 10,3	5 028 5,0	3 541 5,8	1 007 39,3	3 781 23,6
COOPERATIVE AGRICOLE DE PRODUCȚIE	108 315 37,5	70 979 64,8	7 570 7,6	19 175 31,6	1 468 57,3	9 123 56,9
din care: în folosința gospodăriilor personale a membrilor C.A.P.	10 257 3,6	8 475 7,7	—	672 1,1	50 2,0	1 060 6,6
GOSPODĂRII AGRICOLE INDIVIDUALE	82 250 28,5	26 725 24,4	16 411 16,4	36 868 60,8	56 2,2	2 190 13,7

* După *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1971

Jelna, Lechința—fig. 25), 10 ferme pomicole (Dumitra, Livezile, Ghinda, Jelna, Pietriș, Cetate, Sigmir, Teaca, Pintic, Poșmuș), 3 viticole (Dumitra, Lechința, Vermeș), 2 viti-pomicole (Sîniacob, Lechința) și 3 vegetale (Lechința, Sîngeorzu Nou, Teaca); în 61 C.A.P., care unesc 35 300 de familii, a căror proprietate obștească, la sfîrșitul anului 1969, era de 195,5 milioane lei, și în gospodăriile individuale.

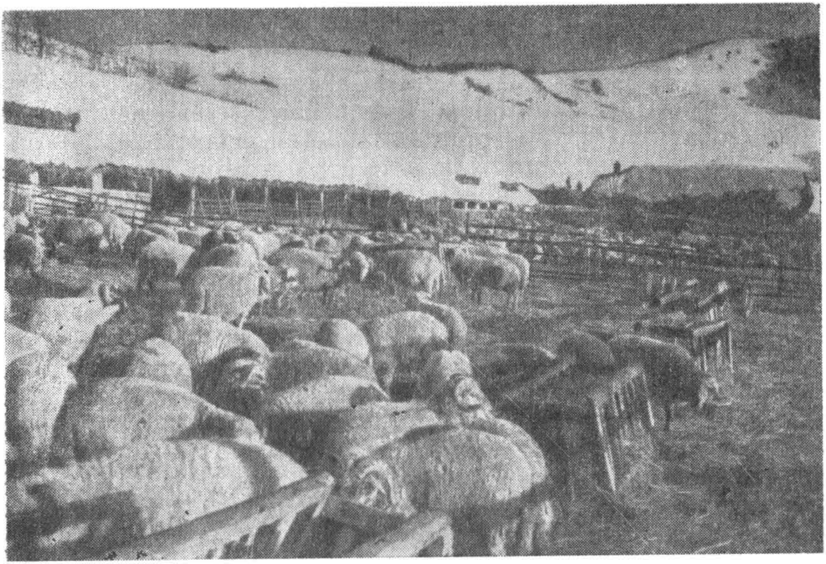


Fig. 25. — Ferma I.A.S. Lechința. Saivanul de oi (foto I. B u t a).

Sectorul socialist deține 54,2 % din suprafața agricolă (10,2 % revin unităților agricole de stat și 44,1 % C.A.P.-urilor), iar cel individual 45,8 %. Procentul mare al sectorului individual, în limitele acestui județ, se explică prin ponderea mare pe care o deține zona montană, fapt ce nu a permis dezvoltarea sectorului cooperatist (circa 1/3 din suprafața județului).

Baza tehnică-materială este asigurată de 13 S.M.A.-uri (Beclean, Teaca, Bistrița, Chiochiș, Lechința, Nimigea de Jos, Orheiu Bistriței, Șieu-Odorhei, Șieu-Măgheruș, Reteag, Uriu, Urmeniș, Sînmihai), coordonate de o întreprindere pentru mecanizarea agriculturii cu sediul în orașul Bistrița și cu secții de mecanizare în fiecare C.A.P. Un rol important în dezvoltarea pomiculturii l-a avut Stațiunea experimentală Bistrița, rezultatele cercetărilor efectuate concretizîndu-se în creșterea producției la hectar (în I.A.S.-uri de la 3 000 kg/ha la 8 000 kg/ha,

iar în C.A.P.-uri de la 2 700 kg/ha la peste 5 000 kg), zonarea creşterii mărului în zona Transilvaniei etc.

Modul de folosinţă a terenurilor Terenurile agricole deţin doar 54,7% din suprafaţa judeţului, fapt explicat prin prezenţa reliefului muntos pe circa 1/3 din suprafaţa totală şi a unor întinse zone împădurite. Pe unităţi naturale şi administrative, agricolul deţine peste 60% în Cîmpia Transilvaniei (unde depăşeşte chiar 80% — Silivaşu de Cîmpie 85%, Sînmihaiu de Cîmpie 85%, Miceştii de Cîmpie 84%, Milaş 82%, Chiochiş 80,5%), în Dealurile Bistriţei (Dumitra 65%) şi sudul Dealurilor Suplaiului (Chiuza 63%, Căianu Mic 62%, Petru Rareş 64%).

Arabilul deţine 38,2% din suprafaţa agricolă a judeţului. Ponderile cele mai însemnate se găsesc în comunele din zona colinară a Cîmpiei Transilvaniei, arabilul deţinînd peste 50% din suprafaţa agricolă (Budeşti 59%, Teaca 57%, Nuşeni 55% etc.) şi chiar peste 60% (Sînmihaiu de Cîmpie 67%, Silivaşu de Cîmpie 68%, Matei 62% etc.), pentru ca în cadrul comunelor Urmeniş şi Milaş să depăşească 70% (72%, respectiv, 73%). Suprafeţele arabilului se reduce în zona dealurilor Bistriţei, Suplaiului, Năsăudului, deţinînd între 20 şi 50% din suprafaţa agricolă (Spermezeu 43%, Dumitra 40,9%, Zagra 33%, Livezile 28%, Feldru 25% etc.), pentru ca în zona montană ponderea arabilului să fie sub 20% (Şanţ 3,6%, Romuli 3%, Rodna 3 % etc.), excepţie făcînd comunele a căror suprafaţă se suprapune unor depresiuni sau se înscriu de-a lungul unor văi (Rebra 20%, Ilva Mare 21,4%, Lunca Ilvei 22%).

Păşunile şi fîneţele, ce deţin 30,2% din suprafaţa judeţului, respectiv 55,3% din cea agricolă, sînt mai frecvente în zona montană (Şanţ 96%, Telciu 94,9%, Rodna 95%, Parva 89%, Maieru 85,4% etc.), ponderea reducîndu-se în regiunea colinară a Cîmpiei Transilvaniei, sub 40% din suprafaţa agricolă a unor comune (Silivaşu de Cîmpie 27,9%, Sînmihaiu de Cîmpie 27,5%, Urmeniş 24,2%, Milaş 23% etc.).

Viile şi livezile, deşi nu deţin ponderi importante (0,9%, respectiv, 5,5% din suprafaţa agricolă a judeţului), joacă un rol însemnat în realizarea producţiei globale vegetale.

Pădurile, care deţin 33,6% din suprafaţa totală a judeţului, constituie o bogăţie deosebit de importantă în economia judeţului.

În ceea ce priveşte suprafaţa cultivată, se constată o uşoară creştere a acesteia faţă de anul 1965. Faţă de aceeaşi perioadă au avut loc schimbări în proporţia diferitelor culturi, legate de condiţiile pedoclimatice locale, cît şi de cerinţele economiei locale şi naţionale. Structura şi raportul diferitelor culturi, după cum reiese din tebelul nr. 8, oferă posibilitatea unor noi modificări pentru crearea condiţiilor de valorificare superioară a pămîntului.

Culturile de cîmp. Cele mai favorabile condiţii pentru culturile de cîmp le oferă zona colinară a Cîmpiei Transilvaniei, lucru ce reiese din proporţia suprafeţelor arabile, faţă de totalul suprafeţei agricole.

În cadrul culturilor de cîmp, *cerealele pentru boabe* deţin ponderea cea mai mare (69,9%). Peste 89% din suprafaţa cultivată cu cereale pentru boabe este deţinută de grîu şi porumb.

G r î u l, cea mai importantă cereală panificabilă, ocupa, în 1971, circa 28100 ha. Cele mai întinse suprafeţe cultivate aparţin zonei dealurilor Jimborului şi Unguraşului, Depresiunii Reteag şi teraselor Someşului Mare şi Şieului. Suprafeţe mai restrînse se întîlnesc în dealurile Suplaiului, Bistriţei şi în Depresiunea Bistriţei. În restul teritoriului, grîul apare sporadic, pe suprafeţe restrînse, şi numai grîul de primăvară. Necesităţile de grîu din regiunea montană sînt asigurate, în parte, de zona colinară a cîmpiei.

Producţia medie la hectar în 1971 a fost de circa 1 600 kg, iar producţia totală de circa 45 mii tone.

P o r u m b u l, ce deţine primul loc ca suprafaţă, se suprapune ca zonă de răspîndire aproape cu cea a grîului. Importanţa economică a acestei culturi, ca şi condiţiile pedoclimatice favorabile au făcut ca suprafeţele cultivate cu porumb să crească comparativ cu cele ocupate de grîu, ajungînd în anul 1971 la aproape 36 mii hectare. Producţia medie la hectar, de circa 1 800 kg, este cu mult mai mare decît în anii precedenţi (1 000 kg). Producţia medie la hectar a variat şi pe categorii de unităţi în funcţie de agrotehnica folosită. Astfel, în C.A.P.-uri

producţia medie la hectar a fost de circa 1 900 kg iar în I.A.S.-uri de circa 2 100 kg. Producţia totală la porumb a fost de circa 65 000 tone.

Dintre celelalte cereale pentru boabe, suprafaţe mai însemnate deţin ovăzul, orzul şi orzoaica, cultivate în toate categoriile de gospodării.

Leguminoasele pentru boabe s-au cultivat în 1971 pe o suprafaţă de 913 ha, ceea ce reprezenta 0,9% din totalul arabil, mazărea şi fasolea deţinînd ponderile cele mai importante (9,5%, respectiv, 14% din suprafaţa cultivată cu leguminoase pentru boabe).

Plantele industriale deţin 3,7% din terenurile arabile. Dintre acestea, o mare importanţă în economia agricolă o are sfecla de zahăr, tutunul, plantele textile — cînepa şi inul pentru fuior şi mai puţin cel pentru ulei.

C î n e p a şi i n u l pentru fuior găsesc condiţii bune de dezvoltare, fiind cultivate atît în zona deluroasă a judeţului, cît şi în cea montană, unde ocupă areale restrînse în gospodăriile individuale. În 1971 cele două plante deţineau 1,2% (2 338 ha) din suprafaţa arabilă. Producţia obţinută, pe lîngă satisfacerea gospodăriilor individuale, participă la aprovizionarea cu materie primă a topitoriei de cînepă de la Beclean. Perspectivele de dezvoltare a acestei întreprinderi creează premise de extindere a culturilor de cînepă şi de in.

S f e c l a d e z a h ă r, care ocupa în 1971 doar 2,3% (2 111 ha) din suprafaţa arabilă a judeţului, prezintă o mare importanţă pentru unităţile cooperatiste, prin veniturile realizate. Principala zonă de cultură o constituie regiunea colinară a Cîmpiei Transilvaniei, în special partea ei sudică, depinzînd atît de condiţiile naturale favorabile, cît şi de posibilităţile mai lesnicioase de legătură cu principalul beneficiar — Fabrica de zahăr Luduş. Producţia totală a anului 1971 a fost de peste 42 000 tone.

Cartofii, *pepenii* şi *legumele*, a căror suprafaţă de cultură a cunoscut creşteri continue, a ajuns ca în anul 1971 să deţină circa 6 600 ha.

Culturile de cartof, care în anul 1971 deţineau 72,3%, preferă solurile aluvionare şi podzolice. Pe unităţi naturale,

condiții optime culturii cartofului se întîlnesc în Depresiunea Bistrița, în luncile și terasele Someșului Mare și Șieului. Fiind o cultură specifică regiunilor mai umede și cu veri mai răcoroase, condițiile favorabile dezvoltării lor cresc de la vest spre est.

Zonele de răspîndire intensă a culturilor legumicole sînt luncile rîurilor Bistrița, Someșul Mare și Șieul, avînd o predominanță vestică, legată de apropierea orașului Dej, important consumator prin fabrica de conserve „11 Iunie".

Plantele de nutreț ocupă locul al doilea ca pondere (18,6% din ternurile arabile). Pentru dezvoltarea creșterii animalelor, s-a accentuat extinderea culturilor de plante furajere, în special acolo unde pășunile și fînețele au o frecvență mai scăzută (dealurile Jimborului, Ungurașului, Șieului) și scad ca importanță în dealurile Bistriței, Năsăudului, Piemontul Călimanului și în regiunea montană, unde apar în mod cu totul izolat. Dintre plantele de nutreț, ponderi mai importante dețin perenele vechi și noi pentru fîn (75,7%) și porumbul pentru siloz (23%).

Cultura viței de vie. Această cultură ocupă suprafețe restrînse în cadrul județului, 2 561 ha, adică 0,9% din suprafața sa agricolă. Zona de cultură corespunde regiunilor deluroase, unde se extind pe suprafețe care variază de la comună la comună, între 0,8% și7,8 % din terenul agricol. În cadrul județului nu se disting zone viticole propriu-zise, ci doar centre, dintre care unele importante : Lechința 7,8%, Teaca 2,7%, Bistrița-Dumitra 2%, Braniștea 2%. În restul comunelor din zona deluroasă viile dețin ponderile cuprinse între 0,9 și 2%.

Pe categorii de unități, C.A.P.-urile dețin 54,3%, iar unitățile agricole de stat 43,6%, din care I.A.S.-urilor le revin 98,1%.

Creșterea suprafețelor cultivate cu vie, față de anul 1965 (1 930 ha), se explică prin condițiile naturale favorabile (relief, climă, sol) și prin factorii economici (venituri mari și relativ constante).

Din totalul viilor pe rod, 73,4% revin celor altoite, cu o producție medie de 2 100 kg/ha, iar 26,6% celor hibride, cu o producție medie de 1 590 kg/ha.

Producţia de struguri (4 460 tone în anul 1969) este valorificată în centrele de vinificaţie de la Bistriţa şi Lechinţa, iar o parte se consumă proaspătă, pe pieţele locale şi ale judeţului Cluj.

Pomicultura. Condiţiile pedoclimatice, ca şi tradiţia, favorizează dezvoltarea pomiculturii în special în Dealurile Bistriţei, Dealurile Năsăudului şi ale Suplaiului, Dealurile Unguraşului şi Piemontul Călimanului.

Cele 16 027 ha livezi şi pepiniere pomicole deţin 5,5% din suprafaţa agricolă a judeţului. Pomicultura are aici vechi tradiţii, diferitele soiuri de fructe fiind cunoscute peste hotare (cazul merelor şi prunelor de Bistriţa).

Existenţa unor întinse terenuri înclinate, supuse degradărilor şi slab productive pentru alte culturi, a determinat extinderea deosebită a livezilor. Numai în perioada 1965—1970, terenurile ocupate cu livezi au crescut cu circa 2 630 ha. În dezvoltarea pomiculturii, în cadrul judeţului şi chiar pe plan naţional, o contribuţie însemnată a avut-o Staţiunea experimentală Bistriţa, înfiinţată în anul 1950. Speciile de mare valoare economică sînt merele cu renumitele soiuri *Ionathan de Bistriţa*, *Gustav durabil*, *Parmen auriu*, prunele şi cireşele de Bistriţa (*Negre de Bistriţa* şi *Uriaşe de Bistriţa*), care dau peste 90% din producţia de fructe a judeţului.

În ceea ce priveşte raportul între diferite specii de pomi, mărul domină atît numeric, cît şi ca suprafaţă, urmat de prun şi cireş.

Pe baza ponderii livezilor, se disting trei bazine pomicole (fig. 26) : 1) bazinul Bistriţei, în care livezile deţin circa 15% din suprafaţa agricolă, este specializat în cultura mărului, urmat de prun, principalele centre fiind Bistriţa (32% din suprafaţa agricolă), Josenii Bîrgăului (10,3%), Şieu-Măgheruş şi Dumitra (cîte 8%) şi Lechinţa (6%) (fig. 27) ; 2) bazinul pomicol din Piemontul Călimanului, în care livezile deţin circa 11% din suprafaţa agricolă, cu centre principale la Şieu (15%), Cetate (10,3%) şi Şieuţ (5,8%) ; 3) bazinul pomicol din Dealurile Unguraşului şi sudul Dealurilor Suplaiului, în care livezile deţin circa 13% din suprafaţa agricolă, cu principalele centre la

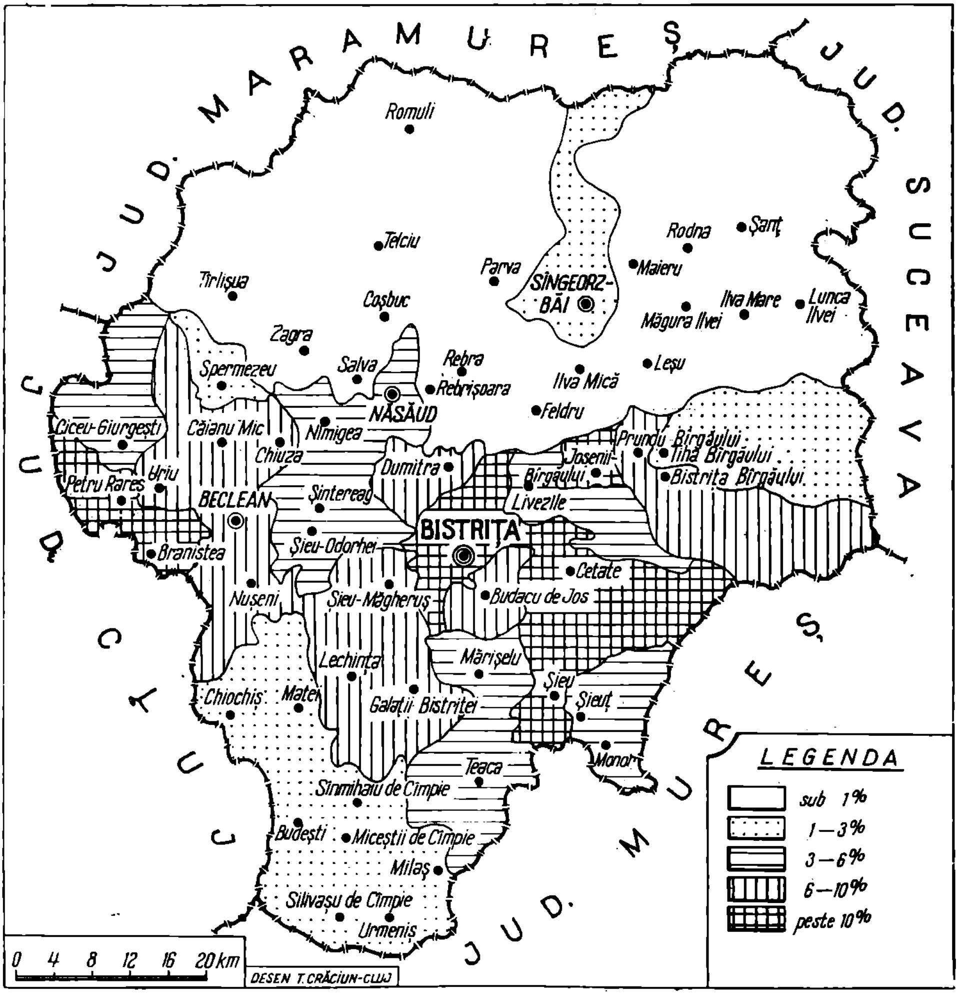


Fig. 26. — Harta repartiției livezilor pe comune.



Fig. 27. — Livezi la Lechința (foto I. B u t a).

Braniștea (42%), Reteag (15%), Nușeni (8,9%), Beclean (6,5%), Căianu Mic (7,4%).

Alături de aceste trei bazine, pomicultura se practică și în restul județului, dar sporadic și pe suprafețe restrînse. Livezi reduse ca importanță sînt înregistrate în zona submontană, unde dețin ponderi sub 1%, și în Dealurile Jimborului (între 1 și 4% din suprafața agricolă).

Producția de fructe este destinată — în parte — prelucrării fie în unitățile existente în cadrul județului, fie în întreprinderea „11 Iunie" din Dej (județul Cluj). O altă parte este destinată consumului, atît în limitele județului, sau în alte județe, cît și peste hotare, unde fructele bistrițene și-au cîștigat o binemeritată reputație.

Creșterea animalelor. Ramură de bază în agricultura județului, cu vechi tradiții, este favorizată de existența întinselor pășuni și fînețe, din zona montană și a dealurilor înalte.

O problemă de bază în creșterea animalelor o ridică asigurarea

bazei furajere. Păşunile şi fîneţele naturale contribuie activ la dezvoltarea acestei ramuri agricole, avînd o largă extensiune în regiunea montană, unde deţin peste 70% din suprafaţa agricolă şi doar cu totul izolat scad sub 70%.

Regiunea deluroasă, în schimb, este deficitară sub acest aspect, baza furajeră fiind completată prin plante de nutreţ, cereale furajere, cartofi, reziduuri industriale etc. În paralel cu asigurarea bazei furajere, s-a trecut la dezvoltarea efectivului de animale, predominînd bovinele, ovinele şi porcinele.

Efectivul de animale, pe specii şi categorii de unităţi este redat în tabelul nr. 9.

Tabelul nr. 9

Numărul animalelor pe categorii de unităţi la începutul anului 1971 (mii capete) *

Unităţi agricole	Bovine		Porcine		Ovine		Cabaline
	total	vaci şi bivoliţe	total	scroafe de prăsilă	total	oi şi mioare	total
TOTAL JUDEŢ	108,6	49,5	46,1	5,2	307,7	251,0	15,0
UNITĂŢI AGRICOLE DE STAT	8,5	3,7	1,2	0,1	11,6	8,5	1,3
din care I.A.S.	8,0	3,6	—	—	10,0	7,1	0,7
COOPERATIVE AGRICOLE COLECTIVE	25,8	9,2	1,5	0,3	63,3	48,2	3,3
GOSPODĂRII PERSONALE ALE MEMBRILOR C.A.P.	33,4	17,8	26,6	3,7	105,7	89,3	0,7
GOSPODĂRII AGRICOLE INDIVIDUALE	40,9	18,8	16,8	1,1	127,1	105,0	9,9

* După *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1971

Bovinele, răspîndite pe întreg teritoriul județului, la începutul anului 1971 atingeau un număr de 108 600 de capete, ceea ce reprezenta circa 2% din totalul pe țară. Densitatea medie a bovinelor la 100 ha teren agricol era de 40,2 capete (peste media pe țară — 36,9 capete). Densitățile cele mai mari s-au înregistrat în jurul orașelor Bistrița (65 de capete pe 100 ha teren agricol), Beclean (53) și Năsăud (50 de capete), în Munții Bîrgăului (Bistrița Bîrgăului 52 de capete, Prundu Bîrgăului 75 de capete, Măgura Ilvei 52 de capete), Piemontul Călimanului (Mărișelul 52 de capete, Șieuț 57 de capete), Dealurile Suplaiului (Uriu 70 de capete, Petru Rareș 51 de capete, Salva 53 de capete). În restul teritoriului, densitățile ridicate apar izolat.

Crearea asociațiilor intercooperatiste va duce la creșterea densității bovinelor și la sporirea considerabilă a producției de carne și lapte. Dintre rasele cele mai răspîndite amintim *Bălțata românească*, în regiunea deluroasă, *Pinzgau* și *Brună de Maramureș*, în regiunea de munte.

Ovinele, prin cele 307 000 capete, dețin locul întîi în zootehnia județului. Creșterea lor este favorizată de întinsele zone cu pășuni și fînețe naturale. Densitatea medie, de 118,1 capete pe 100 ha teren agricol, situează județul pe locul al 12-lea în ierarhia pe țară. Densități ridicate se întîlnesc atît în zona montană (Rebra 186 de capete, Măgura Ilvei 195 de capete, Ilva Mare 125 de capete, Ilva Mică 152 de capete, Leșu 155 de capete, Lunca Ilvei 169 de capete pe 100 ha teren agricol) și în zona dealurilor înalte — dealurile Bistriței, Năsăudului, Suplaiului (Dumitra 156 de capete, Năsăud 128 de capete, Salva 119 capete, Ciceu-Giurgești 184 de capete, Căianu Mic 172 de capete, Chiuza 178 de capete), cît și în regiunea colinară a Cîmpiei Transilvaniei (Braniștea 229 de capete, Chiochiș 145 de capete, Matei 130 de capete, Mărișelu 185 de capete).

Dintre rase, amintim *Țurcana*, *Țigaia*, și cu totul izolat în sudul județului *Merinosul de Transilvania*.

Porcinele nu găsesc condițiile cele mai favorabile de creștere, numărul lor ridicîndu-se la 46 100 de capete, ceea ce reprezintă 42,0 capete pe 100 ha teren arabil. Densități mai ridicate

se întîlnesc la nivelul comunelor cu număr mare de locuitori, deşi unele sînt situate în zona submontană şi chiar montană, unde arabilul deţine suprafeţe mici (Bistriţa Bîrgăului 156 de capete, Prundu Bîrgăului 153 de capete, Rodna 114 capete, Tiha Bîrgăului 119 capete pe 100 ha teren arabil).

Rezultatele obţinute în creşterea efectivului de animale şi a productivităţii lor nu sînt totuşi pe măsura posibilităţilor oferite zootehniei. În direcţia dezvoltării acestei ramuri, la nivelul posibilităţilor existente, s-au luat diverse măsuri, printre care sporirea complexelor intercooperatiste de creştere a animalelor de la Şintereag şi Sînmihaiu de Cîmpie etc., supraînsămînţarea cu ierburi valoroase a păşunilor şi a pajiştilor degradate, extinderea folosirii îngrăşămintelor chimice şi naturale, a culturilor de plante furajere şi a însămînţărilor în cultură dublă, extinderea asistenţei zooveterinare.

Zonele de producţie agricolă. Interacţiunea dintre factorii naturali şi cei economici permite diferenţierea următoarelor zone de producţie agricolă :

— Zona de creştere a animalelor pentru carne şi lapte şi cultura cerealelor, completate de cultura plantelor tehnice. Cuprinde Dealurile Jimborului, sudul Dealurilor Unguraşului, Dealurile Şieului şi se caracterizează prin ponderea mare a terenurilor arabile. Un loc important îl deţine şi cultura plantelor furajere, care asigură dezvoltarea corespunzătoare a sectorului zootehnic. În cadrul acestei zone, datorită condiţiilor locale, apar două insule (Teaca şi Lechinţa) în care viticultura şi pomicultura participă substanţial la realizarea producţiei agricole.

— Zona de creştere a animalelor pentru carne şi lapte şi pomicultura. Corespunde Piemontului Călimanului, Dealurilor Bistriţei, Dealurilor Suplaiului şi nordului Dealurilor Unguraşului. În cadrul acestei zone, cultura cerealelor participă într-o proporţie redusă la realizarea producţiei agricole. Dintre plantele tehnice, pondere importantă o au inul şi cînepa. În luncile principalelor rîuri s-a extins cultura legumelor şi zarzavaturilor.

— Zona de creştere a animalelor pe baza păşunilor şi fînaţelor naturale se suprapune regiunii de munte.

8 — c. 213

Economia forestieră. Pădurea reprezintă una din bogățiile de seamă, constituind o sursă importantă de materii prime pentru diferite ramuri ale industriei județului. Exploatarea mai sistematică a lemnului începe încă din secolul al XVIII-lea cînd, pe o parte a teritoriului județului, pădurile erau în proprietatea comunității grănicerești. Tot în această perioadă încep și primele replantări, în scopul refacerii fondului forestier exploatat. Intensitatea exploatărilor de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și din prima perioadă a secolului al XX-lea au dus la scăderea fondului forestier în cadrul unor comune, sub media pe județ (Prundu Bîrgăului 23%, Josenii Bîrgăului 10,9%, Măgura Ilvei 29%, Feldru 29%).

Naționalizarea principalelor mijloace de producție, inclusiv a pădurilor, a dus la reglementarea exploatării, la intensificarea refacerii fondului forestier prin împăduriri și reîmpăduriri, la deschiderea de noi puncte de exploatare, în zone puțin solicitate în trecut, și la introducerea micii mecanizări în exploatări. Toate acestea au dus la creșterea fondului forestier, astfel că în anul 1969 a ajuns la 178 204 ha, ceea ce reprezintă 33,7% din suprafața județului.

Pe unități naturale și administrative (fig. 28), cele mai întinse suprafețe împădurite corespund munților Bîrgău, Rodna, Călimani și Țibleș. În zona montană, pădurile dețin peste 40% din teritoriu, ajungînd în cadrul unor comune la 2/3 din suprafața lor (Bistrița Bîrgăului 71%, Luna Ilvei 64%, Şanț 67%, Telciu 69%). Suprafețele împădurite scad în regiunea colinară a Cîmpiei Transilvaniei la mai puțin de 20%, în Dealurile Jimborului chiar sub 10% (Budești 5,8%, Chiochiș 9,8%, Miceștii de Cîmpie 8%, Milaș 6%, Silivașu de Cîmpie 6%, Sînmihaiu de Cîmpie 3%, Urmeniș 3,3%).

În privința componenței actuale a pădurilor, rășinoasele dețin 38,4%, fagul 40%, stejarul 8%, alte specii 13,5%.

Din totalul fondului forestier, celui de producție îi revin 169 mii ha, exploatarea făcîndu-se prin opt sectoare.

Materialul lemnos exploatat este orientat spre unitățile de prelucrare din județ și în alte județe (Cluj, Suceava, Maramureș, Arad etc.). Pe lîngă materialul lemnos, pădurile furnizează anual circa 1 600 tone fructe de pădure, solicitate pe piața internă și externă.

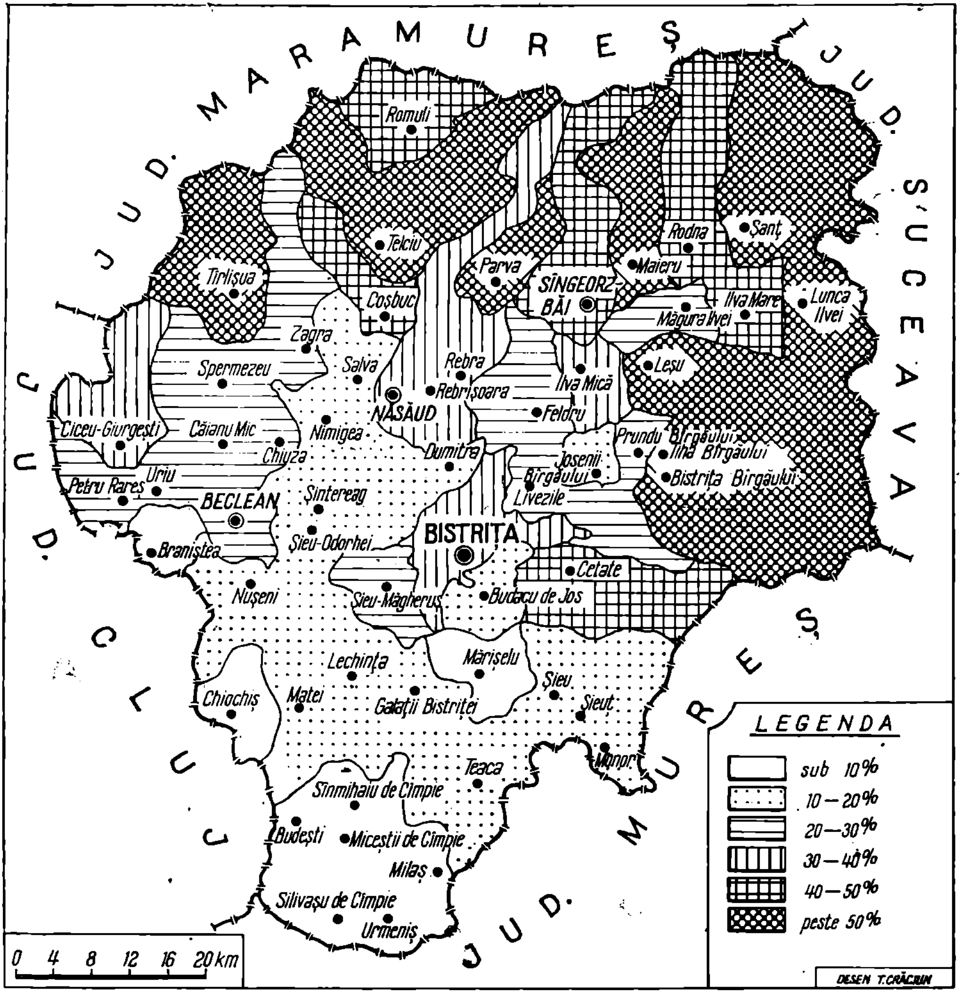


Fig. 28. — Harta repartiției pădurilor pe unități administrative.

Vînătoarea și pescuitul. Întinsele suprafețe împădurite și rețeaua deasă de rîuri asigură o bogată faună, deci și condiții de dezvoltare a pescuitului și vînătorii. Județul dispune de un bogat fond de vînătoare, atît în zona montană, cît și în cea deluroasă (cerbul, căpriorul, fazanul, iepurele, ursul, mistrețul etc). Bogăția apelor de munte în păstrăvi și lipan, iar cele de deal în clean, somn, știucă etc. asigură practicarea pescuitului sportiv. Posibilitățile anuale ale județului sînt de circa 12 tone carne vînat și 3 300 de bucăți blănuri.

Industria

Condițiile social-economice din trecut au determinat ca această ramură să nu fie dezvoltată la posibilitățile sale, deși germenii unei industrii au apărut încă de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea.

Reconstruirea, modernizarea și mărirea capacității de producție a vechilor întreprinderi, ca și apariția de noi obiective au făcut ca industria județului Bistrița-Năsăud să se afirme nu numai pe plan local, ci și național. Prospecțiunile geologice au pus în evidență importante rezerve de minereuri complexe, gaz metan, caolin, marmură etc., care deschid noi perspective în dezvoltarea industrială a județului.

Producția globală industrială a cunoscut în ultimii ani ritmuri accelerate de dezvoltare, astfel că în anul 1970 era cu 31% mai mare decît cea a anului 1965 și cu 399% mai mare ca a anului 1950. Din statistica comparativă a anilor 1965 și 1970 reiese ritmul mai ridicat al industriei alimentare (55%), constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor (83%) și materialelor de construcții (109%). Ritm ridicat a înregistrat și productivitatea muncii pe un salariat din industrie, care, în anul 1970, ajunge să fie mai mare cu 20,5% față de cea a anului 1965 și cu 100% față de cea din anul 1960. Valoarea producției globale industriale în perioada 1966—1970 a fost de circa 800 milioane lei, din care aproximativ 1/2 revenea industriei forestiere.

Din analiza structurii diferitelor sectoare industriale (tabelul nr. 10) reiese ponderea ridicată a două ramuri : exploa-

Tabelul nr. 10

Structura producției industriale pe ramuri, în anii 1965 și 1970 *

Ramuri ale industriei	1965	1970
TOTAL	100%	100%
Metalurgia neferoaselor (inclusiv extracția minereurilor neferoase)	3,1	1,7
Construcții de mașini și prelucrarea metalelor	2,8	3,3
Chimie	0,1	0,1
Materiale de construcții	3,2	5,5
Exploatarea și prelucrarea lemnului	48,8	40,5
Celuloză și hîrtie	5,5	5,4
Textilă	0,9	1,2
Confecții	1,9	2,4
Pielărie, blănărie și încălțăminte	1,4	1,5
Alimentară	31,8	37,3
Alte ramuri	0,3	1,0

* După *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1971.

tarea și prelucrarea lemnului și industria alimentară. Celelalte ramuri dețin ponderi mai puțin însemnate. De asemenea, se constată că în perioada anilor 1965—1970 nu au avut loc schimbări substanțiale în ponderea diferitelor ramuri industriale.

În perioada cincinalului 1966—1970, investițiile acordate din fondurile centralizate de stat pentru dezvoltarea industriei au atins circa 360 de milioane lei, din care cea mai mare parte revenea industriei alimentare și celei de exploatare a minereurilor neferoase. Orientarea generală în dezvoltarea industriei județului urmărește extinderea ramurii de exploatare și valorificare superioară a maselor lemnoase, a industriilor ușoare și alimentare, a materialelor de construcții și a celei miniere. Dezvoltarea acestor ramuri este asigurată atît de bogăția bazei de materii prime, cît și de tradiția existentă.

Activitatea industrială la sfîrșitul anului 1970 s-a desfășurat în 10 întreprinderi, din care 3 republicane, 3 locale și 4

cooperatiste. Din întreaga producție a anului 1970, 98,9% a fost realizată de industria socialistă (69,3% de industria republicană, 19,4% de industria locală și 10,2% de industria cooperatistă), iar restul de 1,1% în atelierele meșteșugarilor necooperativizați.

Industria de exploatare și prelucrare a lemnului. Această ramură deține ponderea cea mai ridicată (40,3% din producția globală a industriei județene) și are o veche tradiție. Existența unui important fond forestier (33,7% din întreaga suprafață a județului) a permis dezvoltarea acestei ramuri industriale de timpuriu. Lemnul a constituit un important produs de schimb pentru locuitorii din regiunile de munte. La sfîrșitul secolului al XIX-lea apar primele întreprinderi de prelucrare primară a lemnului (fabricile de cherestea de la Susenii Bîrgăului și Bistrița Bîrgăului), care lucrează, cu întreruperi, pînă în anul 1944, cînd își încetează activitatea.

După naționalizarea principalelor mijloace de producție s-a trecut la organizarea exploatării pădurilor în mod judicios. În același timp, vechile întreprinderi s-au redeschis, mărindu-și capacitatea de producție, prin modernizarea utilajelor, crearea de condiții optime de lucru; s-au înființat noi unități (Fabrica de cherestea din rășinoase din Lunca Ilvei și Fabrica de mobilă din Bistrița). Tot acum au avut loc transformări importante și în sectorul de exploatare a lemnului, prin amenajarea de drumuri forestiere, introducerea micii mecanizări, construirea de cabane pentru muncitori etc.

Principalele zone de exploatare a lemnului se situează în estul și nordul județului, cu predominanță în perimetrul comunelor Bistrița Bîrgăului, Lunca Ilvei, Tîrlișua, Maieru, Șanț, Rodna, Rebrișoara, Parva, Telciu etc. Administrativ, întreaga activitate de exploatare și prelucrare a lemnului este coordonată de Combinatul de exploatare și prelucrare a lemnului Bistrița, cu două direcții de activitate: exploatarea, care se face în special în zona montană, prin opt sectoare de exploatare, și prelucrare, formată din patru fabrici de cherestea, una de mobilă și mai multe secții ale industriei locale și cooperației meșteșugărești.

Anual, în cadrul județului se exploatează peste 600 mii m^3 material lemnos, din care o parte se prelucrează în limitele județului, iar alta ia drumul combinatelor de prelucrare din Dej, Gherla, Sighetu Marmației etc. În urma prelucrării materialului lemnos se obțin anual circa 170 mii m^3 cherestea (din care 101 mii m^3 cherestea de rășinoase, 75 de mii m^3 de fag și 2 mii m^3 de stejar), la care se adaugă miile de garnituri de mobilă, lemnul de mină, buștenii fasonați, lemnul de foc etc.

Principalele unități de prelucrare a lemnului sînt :

Fabrica de mobilă din Bistrița a luat ființă în anul 1912, ca atelier meșteșugăresc, iar în anii următori s-a transformat într-o mică întreprindere particulară, ce a funcționat pînă în 1944. În 1949 se reînființează ca unitate a cooperației meșteșugărești. Modernizarea utilajului, perfecționarea procesului de producție, ca și mărirea capacității de producție determină trecerea acesteia în rîndul întreprinderilor industriale republicane.

Pe lîngă mobilă, solicitată și la export, întreprinderea mai produce binale, lăzi de fag, panele etc.

Fabrica de cherestea din rășinoase din Bistrița Bîrgăului, construită în anii 1886—1888, funcționează cu întreruperi (1918—1930) pînă în anul 1944, cînd își încetează activitatea. În anul 1946 întreprinderea este refăcută, iar după 1948 se trece la modernizarea utilajului și la mărirea capacității de producție (fig. 29), prin dotarea cu noi gatere. Produsele sale (cherestea, lemn de mină, bușteni, lemn pentru celuloză și lemn de foc) sînt solicitate atît în țară (Anina — lemn de mină ; Zărnești, Dej, Prundu Bîrgăului — lemn pentru celuloză ; Arad, Oradea, Cluj, Bistrița etc.—cherestea și bușteni), cît și peste hotare, în R. P. Ungară, R. F. a Germaniei, Italia, Elveția, Egipt etc.

Fabrica de cherestea din fag din Susenii Bîrgăului este înființată în anul 1918 și funcționează pînă în 1939, cînd își întrerupe activitatea. Redeschisă în 1949, își mărește an de an producția, trecînd în același timp la diversificarea produselor, prin înființarea unei secții de ambalaje, ce folosește ca materie primă deșeurile rezultate din secția gatere. Secția de aburire își mărește de asemenea capacitatea, prin construirea unor camere din beton. Pe lîngă cherestea de fag, întreprinderea mai



Fig. 29. — Fabrica de cherestea din Bistriţa Bîrgăului. Depozitul de buşteni.

produce traverse speciale şi normale, doage, lăzi etc. Fabrica aprovizionează cu produsele sale o serie de unităţi din ţară, cum sînt cele din Dej, Gherla, Sighetu Marmaţiei, Constanţa, Bistriţa, Năsăud, Beclean etc., iar o parte sînt solicitate la export în Uniunea Sovietică, R. D. Germană, Marea Britanie, Italia, Grecia, Israel etc.

Fabrica de cherestea din răşinoase din Lunca Ilvei a fost înfiinţată în 1948, într-o regiune cu un bogat fond forestier. Pe lîngă aprovizionarea cu materie primă a o serie de între-

prinderi din ţară, produsele sale sînt solicitate la export de parte-

neri din Uniunea Sovietică, R. P. Bulgaria, R. P. Ungară, R.S. Cehoslovacă, R. P. Polonă, R. F. a Germaniei, Franța, Italia, Elveția, Israel etc.

Fabrica de cherestea din fag Ilva Mică, înființată în 1906, funcționează fără întreruperi pînă în zilele noastre. Pe lîngă cherestea de fag, în direcția valorificării deșeurilor din secția gatere, astăzi produce și ambalaje. Calitatea produselor au făcut-o cunoscută atît în țară, cît și peste hotare, acestea fiind solicitate în Uniunea Sovietică, R. P. Bulgaria, R. D. Germană, Franța, Austria, Iran etc.

Valorificarea deșeurilor de lemn în punctele de exploatare, ca și cerința mare pe piața internă și externă au determinat acordarea unei importanțe sporite producției de mangal (circa 4 500 tone anual) în perimetrul localităților Tîrlișua, Tureac, Rebra, Leșu etc. Mangalul produs este solicitat de Întreprinderea siderurgică Vlăhița, de secțiile industriei locale din Bistrița, precum și de Marea Britanie, Austria, R. S. Cehoslovacă, Polonia etc.

În vedera valorificării superioare a lemnului, în perioada cincinalului 1971—1975 vor fi construite noi unități industriale, cum ar fi : Combinatul de industrializare a lemnului din Bistrița, care va produce anual circa 10 mii garnituri mobilă, 70 de mii plăci aglomerate, 900 de mii PAL. De asemenea, a fost propusă construirea unei fabrici de parcheturi la Susenii Bîrgăului, cu o capacitate de circa 250 mii m² anual.

Industria celulozei și hîrtiei. Această ramură participă cu o pondere de 5,3% la realizarea producției globale industriale a județului și cu 1,1% la realizarea producției globale a ramurii pe țară.

În anul 1762 este pusă în funcție „moara de hîrtie" din Prundu Bîrgăului, care pînă în anul 1900 folosea drept materie primă deșeurile de textile, iar ulterior, pasta de lemn. Pînă în anul 1950, fabrica lucrează cu intermitențe. După această dată, fabrica trece printr-un proces de transformări înnoitoare (înlocuirea utilajului vechi, mărirea capacității de producție prin darea în folosință a unei noi secții de confecții carton și hîrtie și a secției de hîrtie subțire, modernizarea procesului de fabrica-

ţie), care determină creşterea producţiei la peste 85 000 tone hîrtie.

Întreţine numeroase legături de producţie cu întreprinderi de diferite profile din ţară şi străinătate. Astfel, caolinul este adus din judeţul Constanţa şi din străinătate; colofoniu din R. P. Polonă, Grecia şi Elveţia; hidrosulfitul de sodiu de la Valea Călugărească; sulfatul de aluminiu de la Tîrnăveni; carbonatul de sodiu de la Ocna Mureş, celuloza de la Zărneşti etc.

Astăzi, în cadrul întreprinderii se produce o gamă variată de sortimente (hîrtie de scris şi tipărit, velină şi semivelină, hîrtie de ambalaj simplă şi superioară, hîrtie subţire, confecţii de hîrtie şi carton), solicitate în ţară şi străinătate.

Exploatarea minereurilor neferoase. Bogăţia subsolului în minereuri polimetalice, a căror existenţă a fost pusă în evidenţă şi prin prezenţa acestora în aluviunile rîurilor, a constituit obiectul unor exploatări rudimentare în secolele trecute, dînd posibilitatea dezvoltării, în limitele judeţului, a industriei extractive.

Exploatarea minereurilor neferoase din perimetrul localităţii Rodna datează încă din epoca dacică şi este continuată în feudalism, fapt dovedit de prezenţa unor grămezi de zgură şi de existenţa unor topitorii în secolul al XVIII-lea.

Expoatarea minereurilor complexe se făcea în special pentru obţinerea aurului[3] şi argintului şi mai puţin a celorlalţi componenţi (plumb, zinc, cupru, sulf). Scăderea continuă a producţiei de metale, în special a celor nobile, duce la închiderea exploatării încă din anul 1932, pe considerentul nerentabilităţii, şi doar necesităţile războiului determină redeschiderea minelor de către germani, în perioada anilor 1941—1944. În retragere, trupele fasciste evacuează utilajul existent şi inundă galeriile. Din această cauză, pînă în anul 1950, exploatările au fost ca şi inexistente, la aceasta adăugîndu-se şi părerea că zăcămîntul este epuizat.

După anul 1950, prin lucrări sistematice de explorare, au fost identificate noi zăcăminte de minereuri complexe, astfel

[3] În trecut, pe valea Someşului Mare se extrăgea aur şi prin spălarea aluviunilor.

că perimetrul minier a fost mult extins. Paralel cu lucrările de explorare s-a trecut la refacerea utilajului, la deschiderea de noi orizonturi productive şi la mecanizarea producţiei, care a ajuns la circa 90 de mii tone minereuri anual.

Pentru perioada cincinalului 1971—1975, în vederea creşterii producţiei de minereuri, se vor deschide noi exploatări pe valea Blaznei, astfel că în anul 1975 se va ajunge la circa 200 de mii tone. Pentru prelucrarea parţială a minereurilor complexe se va construi, în aceeaşi perioadă, la Rodna, o flotaţie. În felul acesta, în producţia industrială a anului 1976 vor apare noi sortimente (cupru, zinc, plumb, sulf, argint şi aur), necunoscute azi în producţia judeţului.

Industria alimentară. Este a doua ramură, ca importanţă, în în economia judeţului, deţinînd o pondere de 33,4 % din producţia globală industrială. Dezvoltarea sa a fost favorizată, în primul rînd, de bogăţia şi diversitatea materiei prime. În cadrul industriei alimentare se remarcă specializarea în prelucrarea laptelui şi fructelor. Micile întreprinderi vechi, mai mult cu caracter meşteşugăresc, au fost dezvoltate şi utilate modern.

Dintre subramuri amintim :

Industria de morărit și panificație. Cuprinde unităţi ale industriei locale din Bistriţa şi Năsăud, alături de care există mori de diferite capacităţi la Dumitra, Livezile, Teaca, Reteag, Beclean, Sînmihaiu de Cîmpie, Lechinţa, Corvineşti, Orşofaia, Şintereag, Strugureni etc. Repartiţia lor se suprapune zonei de cultură a grîului şi porumbului. Produsele de panificaţie se obţin la Bistriţa şi secţiile aparţinătoare din Năsăud, Beclean, Prundu Bîrgăului, Rodna şi Sîngeorz-Băi. În ultimii ani au luat o dezvoltare tot mai mare brutăriile săteşti, într-o serie de comune (Lechinţa 4 000 kg în 24 de ore, Reteag 1 800 kg în 24 ore, Telciu 1 800 kg în 24 ore etc.). În următorii ani, brutăriile săteşti vor cunoaşte o şi mai mare extensiune, în special în comunele cu număr ridicat de salariaţi.

Industria cărnii și preparatelor de carne. Centre de sacrificare se găsesc la Bistriţa, Beclean, Năsăud, Sîngeorz-Băi şi Rodna, iar centrul de prelucrare este Fabrica de mezeluri

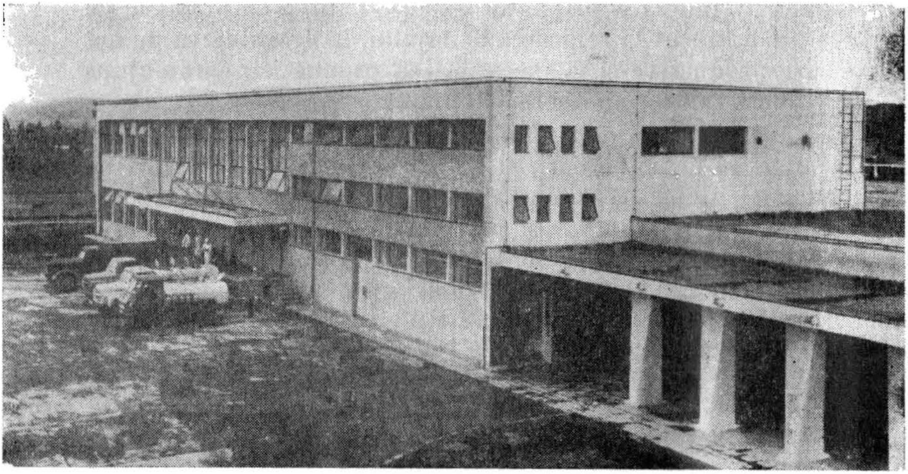


Fig. 30. — Bistriţa. Fabrica de lapte (foto P. Roman).

din Bistriţa, cu un bogat sortiment de produse (salam italian, şuncă, salam de vară, muşchi ţigănesc etc.), prin care se realizează satisfacerea necesităţilor locale.

Industria laptelui. În scopul valorificării superioare a laptelui, în anul 1952 s-a înfiinţat Întreprinderea de colectare şi industrializare a laptelui, iar în anul 1968 este dată în folosinţă Fabrica de lapte din Bistriţa (fig. 30). Prin intrarea în producţie a noului obiectiv industrial, cu o capacitate de prelucrare de 50 de mii litri lapte pe zi, a crescut producţia, comparativ cu anul 1950, la lapte pentru consum de 17 ori, la unt de 15 ori şi la brînzeturi de 2,5 ori, asigurîndu-se anual circa 13 100 hl lapte pentru consum, 532 tone unt şi 1 580 tone brînzeturi. Întreprinderea are o secţie la Prundu Bîrgăului, care produce brînza telemea.

Pentru o mai bună aprovizionare cu lapte s-au organizat, în comunele principale, centre de colectare şi prelucrare, ca de exemplu : Coşbuc — smîntînă, telemea ; Ilva Mare — smîntînă, telemea ; Nimigea de Jos, Zagra, Parva, Telciu, Rebra — smîntînă ; Şieu — telemea şi caşcaval ; Piatra Fîntînele — telemea ; Budacu de Jos — smîntînă ; Teaca — telemea, smîntînă şi

cazeină; Mărişelu — telemea; Unirea — smîntînă; Dumitra — telemea.

Cu gama variată de produse lactate şi brînzeturi (peste 10 sortimente), judeţul Bistriţa-Năsăud participă la aprovizionarea pieţelor interne, în acelaşi timp produsele acestei subramuri fiind solicitate şi la export chiar şi de state cu vechi tradiţii în prelucrarea laptelui.

Pentru perioada 1971—1975 se prevede lărgirea capacităţilor existente şi înfiinţarea unei secţii de brînzeturi la Lunca Ilvei.

Subramura de valorificare a fructelor şi legumelor. Existenţa în cadrul judeţului a unuia din cele mai importante bazine pomicole ale ţării asigură cu materii prime această subramură a industriei alimentare. În vederea valorificării superioare a fructelor şi legumelor, s-a construit la Bistriţa unul din cele mai mari silozuri din ţară, cu o capacitate anuală de 3 mii tone fructe şi de prelucrare a 2 mii tone; uscătoare de fructe la Năsăud şi la Beclean, fiecare cu o capacitate de 1 650 tone anual, şi o fabrică de marmeladă la Bistriţa, cu o capacitate de 1 200 tone. O importantă sursă de prelucrare o constituie şi fructele de pădure, foarte solicitate la export, de parteneri din Olanda, R. S. Cehoslovacă, R. F. a Germaniei, Austria, Suedia etc.

Dintre alte întreprinderi aparţinătoare industriei alimentare amintim: Întreprinderea de vinificaţie de la Bistriţa (îmbuteliere), crama de vinificaţie de la Lechinţa, ce poate prelucra zilnic 10 vagoane de struguri şi are o capacitate de depozitare de 150 de vagoane; fabrica de oţet din Bistriţa, ce prelucrează vinuri compromise sau de slabă calitate, aduse din judeţ sau din alte zone viticole ale ţării; secţia de îmbuteliere a apei minerale „Hebe", ce funcţionează în cadrul staţiunii balneoclimaterice Sîngeorz-Băi, cu o capcitate de 1 254 000 sticle anual.

Industria extractivă şi producătoare de materiale de construcţii. Această ramură deţine 4,3% din producţia globală industrială a judeţului. Subsolul bogat în resurse, ca şi necesităţile locale şi naţionale au fost factori importanţi în dezvoltarea acestei ramuri industriale. În cadrul judeţului

sînt dezvoltate atît extracţia, cît şi producerea de materiale de construcţii.

Subramura extracţiei materialelor de construcţie. Marmura, exploatată în perimetrul localităţilor Anieş, Parva, Maieru şi Sîngeorz-Băi, atinge o producie de 15 mii tone, fiind folosită în special pentru obţinerea mozaicurilor (9 mii tone). Prospecţiunile geologice au identificat noi zăcăminte de marmură la Anieş — Rodna, Maieru şi Parva. Frumuseţea, calităţile superioare, ca şi posibilităţile lesnicioase de exploatare deschid noi perspective de valorificare. *Andezitele şi dacitele* constituie obiectul exploatării în perimetrul localităţilor Anieş, Sîngeorz-Băi, Lunca Ilvei, Poiana Ilvei etc. Se produc : criblură, circa 50 de mii tone pe an, piatră concasată 96,5 mii tone, pavele 22 de mii tone, borduri şi calupuri 8,8 mii tone, piatră brută — 30 de mii tone şi piatră bloc 6,2 mii tone. *Caolinul* se obţine în cantităţi mici la Parva. Datorită rezervelor mari identificate şi a largii posibilităţi de utilizare în industria ceramicii, hîrtiei etc., se prevede extinderea exploatărilor. *Argila* constituie o rezervă importantă, azi folosită în industria cahlelor şi ceramicii brute doar la Bistriţa. Necesităţile construcţiilor civile şi industriale au determinat deschiderea balastierei de la Săsarm.

La aceasta se adaugă posibilităţile de exploatare a pegmatitelor cu feldspat, mică şi cuarţ, a şisturilor grafitoase, a tufurilor calcaroase şi vulcanice (cu bune calităţi termo- şi fonicoizolatoare) şi a aluviunilor din rîuri.

Subramura producătoare de materiale de construcţii. Această subramură este reprezentată prin întreprinderea „Teracota'' Bistriţa, înfiinţată în anul 1886. Astăzi, în urma procesului de modernizare, întreprinderea şi-a mărit capacitatea de producţie, ajungînd la circa 5 mii unităţi pe zi, respectiv circa 15 milioane unităţi pe an. Marca întreprinderii a devenit cunoscută, produsul principal (cahlele) fiind solicitat şi de parteneri străini.

Volumul tot mai mare de construcţii, din ultimii ani, a impus crearea poligonului de prefabricate din Bistriţa, a cărui primă producţie datează din anul 1965, în prezent depăşind 8 mii m³ prefabricate.

Viitorul va îmbogăţi şi această subramură cu noi obiective, dintre care amintim : Fabrica de produse ceramice din

Bistriţa, cu o capacitate de circa 30 de milioane unităţi anual, la care se adaugă circa 4 milioane cahle; Întreprinderea de prefabricate din Beclean, cu o producţie de circa 70 de mii m³ prefabricate şi 21 500 de elemente ceramice; o mare balastieră la Reteag, ce va produce anual circa 250 de mii agregate sortate.

Celelalte ramuri industriale (prelucrarea metalelor, chimică, încălţăminte, textile şi confecţii) deţin ponderi neînsemnate, din producţia globală industrială a judeţului. Aceste ramuri nu au unităţi proprii, ci sînt secţii în cadrul industriei locale, cu excepţia topitoriei de cînepă de la Beclean, care este o subunnitate a Combinatului textil din Negreşti — judeţul Satu Mare.

Perspective de dezvoltare în industrie. În perioada cincinalului 1971—1975, în vederea creşterii funcţiei industriale a judeţului, se urmăreşte dezvoltarea în continuare a ramurilor tradiţionale, alături de care vor apare şi altele noi, ce vor determina schimbări în structura producţiei industriei şi în creşterea ponderii acesteia în ansamblul economiei judeţene. Producţia globală industrială a anului 1975 va înregistra, după prevederi, o creştere de 254,2% faţă de cea a anului 1970, ajungînd la circa 1,78 miliarde lei, faţă de 1,47 miliarde lei, cît va reprezenta valoarea producţiei globale agricole. Aceasta se va realiza pe baza investiţiilor, din fondul centralizat al statului, ce vor depăşi 2,5 miliarde lei, fiind de peste două ori mai mare faţă de cele din perioada 1966—1970, din care industriei lemnului, industriei uşoare, construcţiilor de maşini şi industriei miniere le revin circa 46%. Investiţiile menţionate vor fi dirijate spre construirea şi darea în producţie a noi capacităţi industriale, spre mărirea şi modernizarea celor existente.

În perioada cincinalului actual, unităţile existente vor fi dezvoltate şi vor fi date în exploatare 13 unităţi industriale noi. Dintre acestea amintim: construirea unei flotaţii la Rodna şi mărirea capacităţiilor de exploatare minieră; Întreprinderea de utilaje pentru materiale de construcţii; Combinatul de prelucrare a lemnului; Fabrica de textile neţesute, Fabrica de sticlărie menaj, toate din Bistriţa; Topitoria de in din Beclean, Fabrica de tacîmuri din Năsăud etc.

Prin intrarea în producţie a acestor unităţi, ca şi a altora, se va ajunge la o valorificare superioară a resurselor naturale şi umane ale judeţului, ducînd în final la creşterea ponderii industriei în ansamblul economiei judeţene şi al celei naţionale.

CĂILE DE COMUNICAŢIE ŞI TRANSPORTURILE

Încă din evul mediu, judeţul Bistriţa-Năsăud, prin poziţia sa, era străbătut de numeroase drumuri de o importanţă deosebită pentru legăturile comerciale ale Transilvaniei cu Moldova şi Maramureşul.

În secolele XIX şi XX reţeaua de drumuri a fost completată de reţeaua feroviară. Astfel, în 1884 s-a realizat legătura Dej — Bistriţa, în 1898 Bistriţa — Bistriţa Bîrgăului, în 1886, Şieu — Măgheruş — Luduş, în 1907 Beclean — Rodna, în anii 1936—1939 Ilva Mică — Vatra Dornei, în 1942 Deda — Sărăţel, iar în primii ani ai puterii populare, prin brigăzi voluntare de tineret, Salva — Vişeu.

Dezvoltarea continuă a legăturilor economice cu judeţele vecine şi cu celelalte regiuni ale ţării a dus la transformări cantitative şi calitative în toate categoriile de transporturi.

La sfîrşitul anului 1970, reţeaua feroviară însuma 364 km (320 km ecartament normal şi 44 km ecartament îngust), revenind pe 1 000 km^2 68,6 km. Teritorial, se constată o repartiţie armonioasă, în sensul că întreaga suprafaţă a judeţului este străbătută de căi ferate, ceea ce determină, în general, o bună deservire a localităţilor, în special a celor de pe valea Someşului Mare şi a Bistriţei. Caracteristica principală a căilor ferate este convergenţa spre Beclean. Din Beclean porneşte o ramificaţie pe valea Someşului Mare, pînă la Ilva Mică, în continuare pe valea Ilvei spre Moldova. Prin ramificaţiile de la Salva şi Ilva

Mică se asigură legături spre Depresiunea Maramureș și exploatarea minieră Rodna. O a doua ramificație pornește pe valea Șieului, făcînd legătura cu valea Mureșului. Prin ramificațiile de la Șieu —Măgheruș și Sărățel se face legătura spre Luduș și Bistrița — Bistrița Bîrgăului.

Dintre căile ferate cu ecartament îngust, importanța mare o are cea de pe valea Dipșei.

Atît în transporturile interne, cît și în cele de tranzit, un rol important îl au nodurile feroviare de la Beclean, Salva, Ilva Mică și Sărățel, prin care sînt orientate produsele agricole și industriale specifice județului (cherestea, mobilă, fructe, sfeclă de zahăr, minereuri complexe), spre alte județe, iar în sens invers, vin produse metalurgice, combustibili, materiale de construcție, utilje etc.

Rețeaua rutieră, cu rol de completare a transporturilor feroviare, este reprezentată prin 1 352 km (la sfîrșitul anului 1970), din care 108 km modernizate și 118 km cu îmbrăcăminte asfaltică ușoară. Din lungimea totală, drumurile naționale însumează 211,8 km. Acestea sînt : DN 17 ce se desprinde la Dej din DN 1C și urmărește valea Someșului Mare pînă la Beclean, iar în continuare valea Șieului pînă aproape de Sărățel, de unde flanchează valea Bistriței, printr-o frumoasă regiune, pînă aproape la izvoare, și trece pasul Tihuța intrînd pe teritoriul județului Suceava. Este unul din cele mai vechi drumuri comerciale din Transilvania. Traficul intern, ca și cerințele unui transport rapid au impus modernizarea în întregime a acestei artere rutiere, care are o mare importanță pentru viața economică și de tranzit a județului.

DN 15A se desprinde din DN 17 în apropiere de Sărățel și urmărește valea Dipșei, traversează zona viticolă de la Teaca, părăsind județul în hotarul acestei comune. Prin intermediul său se realizează legături ușoare cu județul Mureș și cu celelalte județe din estul Transilvaniei.

DN 17C se desprinde la Bistrița din DN 17, traversează Dealurile Bistriței, urmărește valea Someșului Mare pînă la Salva, apoi valea Sălăuței pînă aproape la izvoare și peste pasul Șetref (Ștefăniței) trece în Depresiunea Maramureș.

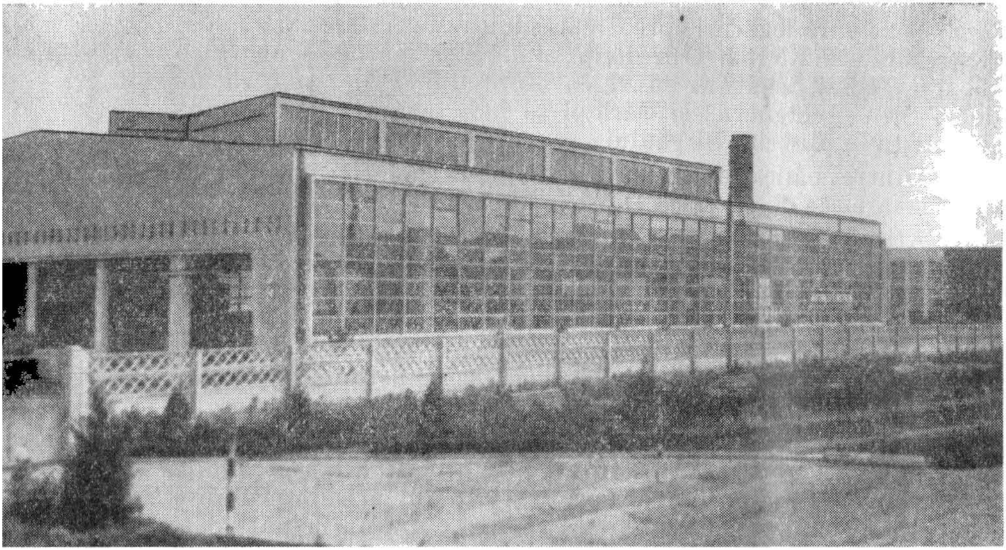


Fig. 31. — Bistriţa. Autobaza (P. Roman).

Drumurile de interes local însumează 1 152 km, din care modernizate 19 km şi cu îmbrăcăminte asfaltică uşoară 105 km. Dintre drumurile de iners local, mai important şi în curs de modernizare este cel care urmăreşte valea Someşului Mare, pînă la Rodna.

Paralel cu modernizarea reţelei rutiere s-a dezvoltat şi baza tehnico-materială, astfel că numărul autocamioanelor este de peste 470, s-a construit o modernă autobază (fig.31) etc.

În viitorul apropiat se prevăd: dublarea liniei ferate Dej — Beclean — Ilva Mică; efectuarea unor lucrări de centralizare electrodinamică a circulaţiei feroviare; construirea unei autogări moderne la Bistriţa şi a unui punct de exploatare la Rodna; modernizarea în continuare a drumurilor mai importante printre care amintim DN 17C (cel de pe valea Sălăuţei, pe valea Someşului Mare pînă la Rodna şi în continuare la Cîrlibaba, şoseaua Luduş — Sărmaş — Lechinţa — Şintereag, Prundu

Bîrgăului — Colibița, Chiochiș — Matei — Lechința — Herina etc.).

Prin modernizarea acestora și încă a altor drumuri de interes județean se va facilita legătura rapidă și agreabilă a multor localități din cadrul județului.

OBIECTIVELE TURISTICE

Complexitatea peisajului natural, presărat cu numeroase monumente istorice, tradițiile etnografice, folclorice și culturale extrem de variate, întregite prin desăvîrșirile sociale ale epocii noastre, oferă călătorului care străbate județul Bistrița-Năsăud obiective deosebit de interesante cu posiblități de instruire și recreare (fig. 32).

Culmile montane Țibleș, Rodna, Bîrgău și Călimani, cu întinse zone alpine și subapline, completate adesea cu ochiuri limpezi de apă, floră, vegetație și faună specifică, pun la dispoziția iubitorilor de natură un cadru turistic complex.

Vestigiile istorice neolitice (Bistrița, Slătinița, Năsăud etc.), dacice, daco-romane (Sînmihaiu de Cîmpie, Archiud), romane (castrele de la Orheiu Bistriței, Livezile și Ilișua) sînt mărturii ale formării poporului român și ale continuității lui pe aceste meleaguri. Resturile încă semețe ale unor cetăți, ca Rodna, Bistrița și Ciceu, întregesc seria acestor obiective arheologice și istorice de o însemnătate deosebită.

Căile ușoare de acces (feroviare și rutiere), în majoritate modernizate (cele rutiere), care însoțesc principalele artere fluviatile, traversînd zonele montane prin pasuri pitorești (Șetref pe Sălăuța, Rotunda sau Rodna pe Someșul Mare, Tihuța pe Ilva etc.), oferă altă particularitate turistică acestui județ.

Zona turistică de cea mai mare atractivitate rămîne regiunea montană, pe toată întinderea sa, deşi practicarea turismului este îngrădită de lipsa parţială a amenajărilor de trasee şi locuri de adăpost.

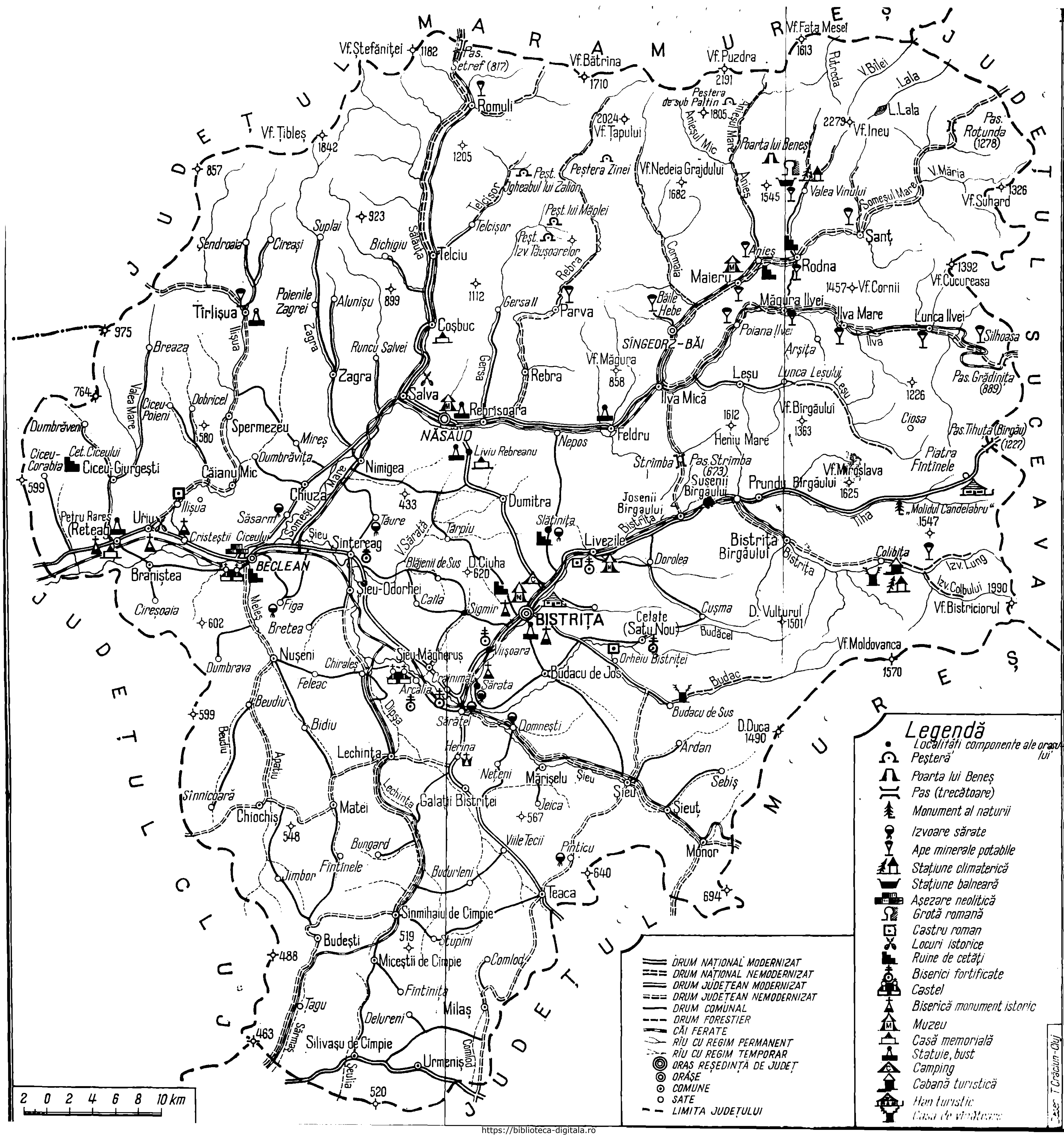
Munţii Ţibleşului, cu piscul golaş Ţibleş (1 842 m), străjuie judeţul în vest, oferind o privelişte deosebit de frumoasă spre Ţara Năsăudului, peste munceii împăduriţi de la poale. Căile de acces spre acest masiv, frecventat destul de intens, n-au fost încă marcate. Escaladarea lui se poate face pe valea Zăgrii, pînă sub culme, iar de aici (de la obîrşia văii), pe o potecă, pînă pe vîrf. O altă posibilitate o oferă drumul forestier din valea Fiadului, de unde, pînă pe Ţibleş, se poate ajunge în mai puţin de o oră. Din satul Dealu Ştefăniţei (gară C.F.R.), Ţibleşul este uşor accesibil prin valea Sălăuţei, peste Vîrful lui Petru, distanţă de circa 12 km, respectiv drum de circa 4 ore.

Munţii Rodnei. Cel mai impunător element de interes turistic al masivului îl constituie creasta principală, orientată est — vest, care se întinde între pasul Rotunda şi pasul Şetref pe o distanţă de circa 52 km, din care se desprind culmi secundare scurte şi abrupte la nord, spre valea Vişeului, care pătrund sub Piemontul Borşei, şi culmi prelungi împădurite, separate de numeroşi afluenţi ai Someşului Mare, spre sud.

Privelişţile care se desfăşoară sub privirile celui care străbate creasta principală răsplătesc pe deplin eforturile depuse pentru parcurgerea acestui itinerar.

Plecînd din „Poiana Rotunda”, uşor accesibilă din şoseaua care leagă valea Someşului de Bistriţa Aurie, peste pasul Rotunda (1 278 m), o potecă marcată cu bandă verticală roşie îndreaptă paşii turistului de-a lungul culmii principale a masivului, pe care o străbate de la est la vest vara în circa 28 de ore (3—4 etape), coborînd la extremitatea vestică a masivului, în satul Dealul Ştefăniţei, la izvoarele Sălăuţei.

Traseul, al cărui început este în Poiana Rotunda, urmează culmea dintre valea Lala şi izvoarele Găgii, pînă în şaua Ineuţului, unde se ramifică la nord spre valea Lala, peste vîrful Ineuţ, spre Şaua cu Lac, unde converg majoritatea potecilor —


JUDEȚUL MARAMUREȘ
JUDEȚUL SUCEAVA
JUDEȚUL MUREȘ
JUDEȚUL CLUJ
Vf. Ștefăniței 1182
Pas. Șetref (817)
Vf. Bătrîna 1710
Vf. Puzdra 2191
Vf. Fata Meseи 1613
Vf. Țibleș 1842
857
975
764
599
Romuli
1205
Pest. Ogheabul lui Zalion
Peștera Zinei
Peștera de sub Paltin 1805
2024 Vf. Țapului
Vf. Nedeia Grajdului 1682
Poarta lui Beneș
2279 Vf. Ineu
L. Lala
Pas. Rotunda (1278)
V. Măria
1326 Vf. Suhard
Valea Vinului
Șanț
Rodna
Anieș
Maieru
1545
Pest. lui Măglei
Pest. Izv. Tăușoarelor
Telcișor
Telciu
Suplai
923
Șendroaia
Cireași
Bichigiu
899
1112
Gersa II
Parva
Băile Hebe
SÎNGEORZ-BĂI
Măgura Ilvei
1457 Vf. Cornii
1392 Vf. Cucureasa
Ilva Mare
Lunca Ilvei
Silhoasa
Poiana Ilvei
Arșița
Pas. Grădinița (889)
1226
Tîrlișua
Poienile Zagrei
Alunișu
Coșbuc
Runcu Salvei
Zagra
Breaza
Valea Mare
Ciceu Poieni
Dobricel
Spermezeu
580
Mireș
Dumbrăveni
Ciceu-Corabia
Cet. Ciceului
Ciceu-Giurgești
Căianu Mic
Dumbrăvița
Salva
Rebrișoara
NĂSĂUD
Liviu Rebreanu
Rebra
Vf. Măgura 858
Feldru
Nepos
Ilva Mică
Leșu
Lunca Leșului
1612
Heniu Mare
Vf. Bîrgăului 1363
Ciosa
Pas. Tihuța (Bîrgău) (1227)
Piatra Fîntînele
Strîmba
Pas. Strîmba (673)
Susenii Bîrgăului
Prundu Bîrgăului
Vf. Miroslava 1625
Nimigea
Chiuza
433
Dumitra
Josenii Bîrgăului
Livezile
„Molidul Candelabru"
1547
Petru Rareș (Reteag)
Uriu
Ilișua
Cristeștii Ciceului
Săsarm
Șieu
Sintereag
Tăure
Tărpiu
Slătinița
Bistrița Bîrgăului
Colibița
Izv. Lung
Izv. Colbului 1990
Vf. Bistriciorul
Braniștea
BECLEAN
Blăjenii de Sus
D. Ciuha 620
Dorolea
Șieu-Odorhei
Figa
Cailla
Sigmir
BISTRIȚA
Cușma
D. Vulturul
Cetate (Satu Nou)
Budăcel
1501
Cireșoaia
602
Bretea
Vf. Moldovanca 1570
Orheiu Bistriței
Viișoara
Dumbrava
Nușeni
Chiraleș
Șieu-Măgheruș
Crainimăt
Sărata
Budacu de Jos
Feleac
Arcalia
Budac
Budacu de Sus
599
Beudiu
Bidiu
Dipșa
Sărățel
Domnești
D. Duca 1490
Lechința
Herina
Ardan
Sînnicoară
Apatiu
Chiochiș
Matei
Galații Bistriței
Nețeni
Mărișelu
Jeica
567
Șieu
Sebiș
Șieuț
548
Bungard
Viile Tecii
Pinticu
Monor
Fîntînele
Jimbor
Budurleni
640
694
Teaca
Sînmihaiu de Cîmpie
519
Stupini
Budești
488
Miceștii de Cîmpie
Comlod
Fîntînița
Țagu
Milaș
Delureni
463
Silivașu de Cîmpie
Șărmaș
Urmeniș
Șesuia
520
2 0 2 4 6 8 10 km
Legendă
Localități componente ale orașului
Peșteră
Poarta lui Beneș
Pas (trecătoare)
Monument al naturii
Izvoare sărate
Ape minerale potabile
Stațiune climaterică
Stațiune balneară
Așezare neolitică
Grotă romană
Castru roman
Locuri istorice
Ruine de cetăți
Biserici fortificate
Castel
Biserică monument istoric
Muzeu
Casă memorială
Statuie, bust
Camping
Cabană turistică
Han turistic
Casă de vînătoare
DRUM NAȚIONAL MODERNIZAT
DRUM NAȚIONAL NEMODERNIZAT
DRUM JUDEȚEAN MODERNIZAT
DRUM JUDEȚEAN NEMODERNIZAT
DRUM COMUNAL
DRUM FORESTIER
CĂI FERATE
RÎU CU REGIM PERMANENT
RÎU CU REGIM TEMPORAR
ORAȘ REȘEDINȚĂ DE JUDEȚ
ORAȘE
COMUNE
SATE
LIMITA JUDEȚULUI
Desen T. Crăciun-Cluj

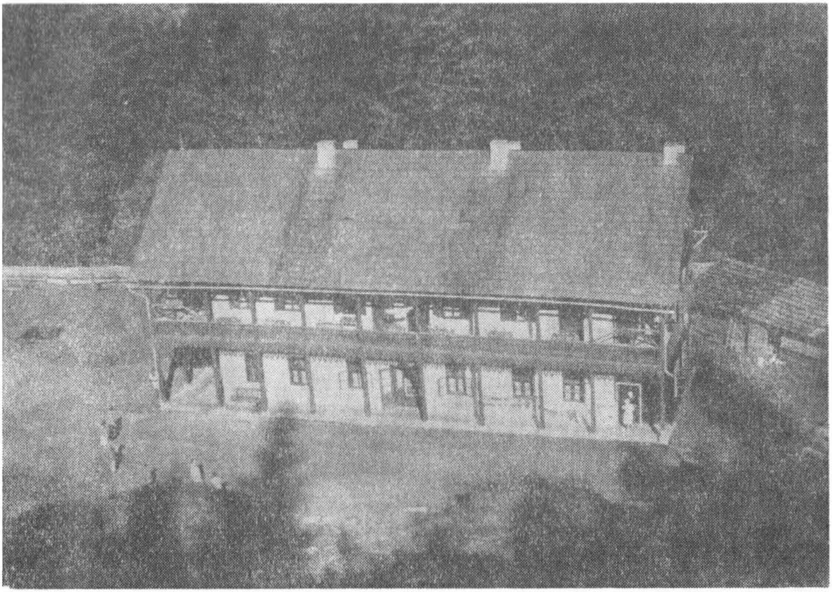


Fig. 33. — Casa de odihnă din Valea Vinului (foto I. Buta).

din zona Masivului Ineu: Gura Lalei — valea Lala — Şaua cu Lac (4—5 ore); Şanţ — Vîrful Roşu — Ineuţ (5 ore); Rodna — Capul Beneş—Şaua cu Lac (4—5 ore); Valea Vinului (fig. 33) — Curăţel — Şaua cu Lac (6 ore) etc.

Lipsa unei cabane la răscrucea acestor trasee este principala cauză pentru care meleaguri deosebit de atractive sînt puţin frecventate, comparativ cu celelalte masive montane din ţară.

Din Şaua cu Lac, un traseu în circuit coboară spre frumoasele circuri glaciare cu lacurile Tăul de sub şaua Ineuţ şi Lala Mare (fig. 34), din al cărui „tur'' se desprind cîteva trasee secundare.

Traseul principal de culme ocoleşte prin sud vîrful pleşuv al Ineului (2 279 m) care, cu un efort minim, poate fi atins

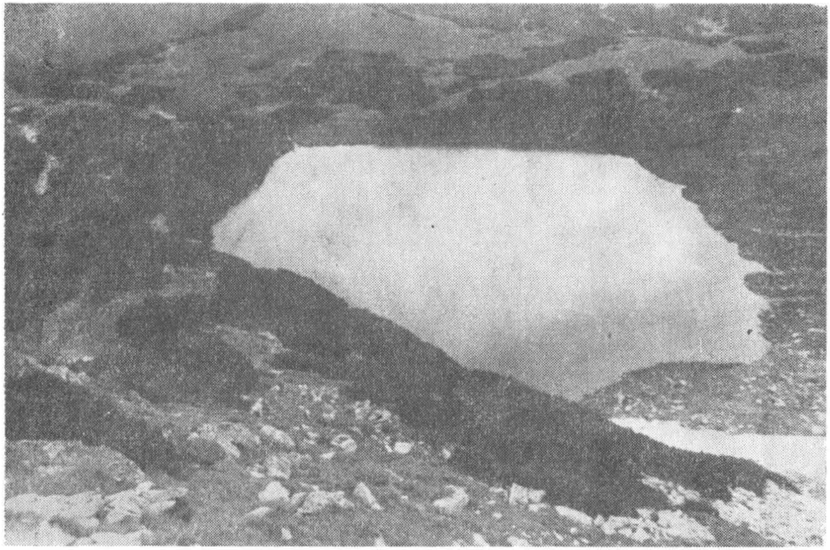


Fig. 34. — Munții Rodnei. Lacul Lala Mare (foto I. Buta).

în numai 15 minute abatere din traseul principal (fig. 35). Acest vîrf domină jumătatea estică a masivului, oferind, în zilele senine, panorama Carpaţilor Păduroşi, în nord, din care se profilează vîrful Pop Ivan, apoi Suhardul, Călimanii şi chiar Ceahlăul, în sud-est.

Poteca ce pleacă din Şaua cu Lac spre vest, după ce lasă în urmă şaua Ineului, trece „Coasta Netedă" de la izvoarele Bîlei, vîrful Tomnatec, Cişa, vîrful Omului, ajungînd la şaua Gherghelеu. Peisajul acestui sector, dominat de custuri, grohotişuri, petice de vegetaţie alpină este adesea întregit de numeroase izvoare şi „ochiuri de apă" adăpostite în căldările glaciare drenate de afluenţii înmănunchiaţi în Anieşul Mare.

Şaua Gherghelăului este răscrucea potecilor turistice care urcă dinspre pasul Prislop şi Gura Fîntînii, prin Poiana Ştiol, cît şi a celor care se formează în apropierea refugiului Gherghelău (una care urcă pe valea Anieşului, iar cealaltă pe culmea dintre

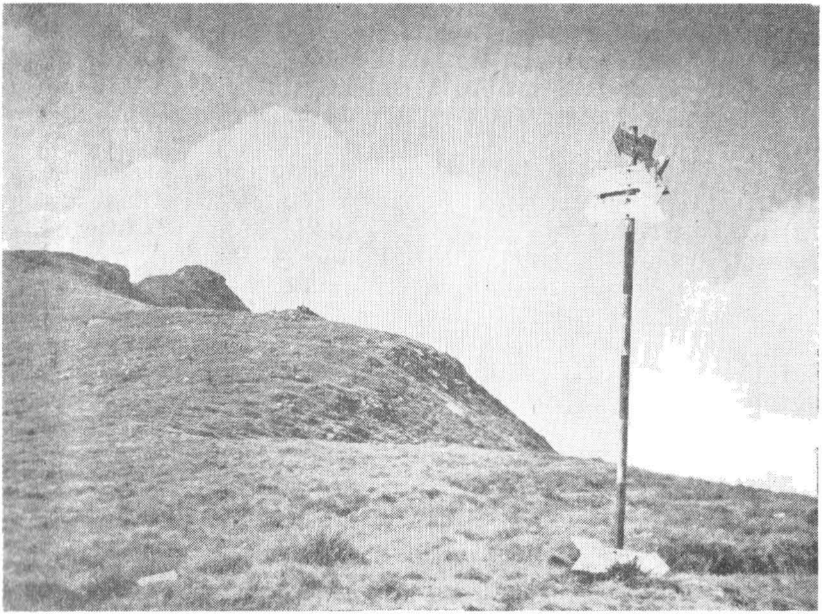


Fig. 35. — Vîrful Ineu văzut de pe Şaua cu Lac (foto I. Buta).

Izvorul Băilor şi valea Anieşului, peste vîrfurile Păltiniş şi Corongiş).

Drumul de creastă, la numai o oră de mers din şaua Gherghelău, ocoleşte prin sud vîrful Cîmpoiasa şi coboară în Curmătura Galaţului, unde, spre nord, se desprinde o potecă spre cabana Puzdra, singura în acest masiv, situată în căldarea Negoescului (1 540 m), la care se ajunge după 30 de minute de drum (jud. Maramureş).

Lăsînd în urmă Curmătura Galaţului cu „Tăurile Cimpoieşu" în nord, traseul de culme trece peste vîrful Galaţului (2 057 m), ocolind prin sud „Tăurile Negoescului", continuă peste vîrful Anieşul Mare, Tarniţa Bîrsanului pînă „La Cărţi", de unde traseul face un cot puternic spre nord, peste vîrfurile Repedea şi Cormaia. Versantul sud-vestic al acestui sector

este cunoscut prin abundența unor petice cu „floare de colți" (*Leontopodium alpinum*), denumită de localnici „steluțe".

Din vîrful Cormaia, traseul urmărește platoul de creastă dintre obîrșia Rebrei și obîrșia Buhăescului Mic, pe sub vîrful Buhăescu Mare, peste Bătrîna, Muncelu, Preluca spre Dealu Ștefăniței.

Din traseul principal de creastă, de sub vîrful Buhăescu Mare, se desprinde spre nord un traseu (marcat cu bandă albastră) care traversează vîrful Rebrei (2 269 m), Curmătura Pietrosului, ocolește vîrful Pietrosul Mare (2 303 m), coborînd peste culmea Piciorul Moșului în comuna Borșa (jud. Maramureș).

Masivul Pietrosul Rodnei, deși situat în afara județului, este totdeauna escaladat de cei care îndrăgesc peisajul montan. Vîrful Pietrosul Mare domină Munții Rodnei, oferind o panoramă, peste „Țara Maramureșului", spre Beschizii de Mijloc, spre vest panorama munților vulcanici, iar spre sud adesea se zăresc Călimanii. De asemenea, peisajul alpin, cu creste semețe, căldări glaciare cu numeroase ochiuri de apă, văile sălbatice cu pante accentuate și pîlcuri de jnepeniș întregesc măreția acestui masiv.

Spre traseul principal de culme al Munților Rodnei urcă, pe majoritatea văilor, drumuri forestiere recent amenajate, care deseori sînt continuate de poteci pe văi sau interfluvii pînă la creastă.

Dintre traseele cele mai frumoase și ușor accesibile în afara celor menționate mai amintim: pe Izvorul Băilor, carosabil pînă sub vîrful Hîrosul; pe Anieș se poate ajunge pînă la valea Mihăesei, iar de aici pe potecă, în 3 ore, la Curmătura Galațului sau peste vîrful Mihăiasa, în 6 ore, la Pietrosul Mare; pe valea Cormaia un drum forestier urcă pînă sub Coasta Netedă, iar de la capătul lui, în mai puțin de o oră, pe potecă se ajunge la creastă; drumul forestier ce străbate valea Rebrii (fig. 36) aproape pînă la obîrșia ei oferă posibilitatea escaladării crestei pe un front foarte larg, între vîrful Repedea și Poiana Bătrînei. Din valea Telcișorului, peste Cocorîș și Muncel, se poate ajunge în circa 6 ore în Poiana Bătrînei.

Pe lîngă marea diversitate a peisajului oferită turistului, Masivul Rodnei a devenit celebru, în ultimul timp, și printr-o



Fig. 36. — Valea Rebrii la localitatea Rebra (foto V. S e n c u).

serie de fenomene carstice dezvoltate în calcarele eocene, răspîndite sub forma insulară în acest masiv. Dintre fenomenele carstice, mai interesante sînt cele din partea vestică a masivului.

1. **Peştera Tăuşoarelor**, situată pe versantul stîng al văii Izvorul Tăuşoarelor, din bazinul superior al rîului Gersa, descoperită în anul 1955 de învăţătorul Leon Bîrte, face parte din complexul carstic „Izvorul Tăuşoarelor — Zalion" cu resurgenţa în Izvorul Rece. Este constituită dintr-o reţea de galerii (5 050 m) care gravitează spre punctul de maximă adîncime (600 m altitudine), situat la o diferenţă de nivel de 350 m faţă de intrare, deţinînd astfel locul întîi ca adîncime, între peşterile din ţara noastră. Peştera, fiind relativ tînără şi încă activă, nu prezintă fenomene carstice clasice (stalactite, stalagmite, draperii etc.), ci doar cristale de gips (anthodite), care, alături de unele fosile şi animale cavernicole, insecte, lilieci, crustacei etc., constituie un domeniu valoros de cercetare ştiinţifică, fapt pentru care a fost declarată „monument al naturii", vizitarea ei fiind permisă doar cu aprobarea Comisiei monumentelor naturii.

Peştera este accesibilă prin valea Telcişorului în circa 2 ore, de la punctul terminal al căii ferate forestiere denumită „La Funicular", pe izvorul Bîrlei, peste vîrful Văratec, la obîrşia Gersei, iar de aici, prin Poiana Ursului, se urcă pe valea Izvorul Tăuşoarelor.

La peşteră se mai poate ajunge pe valea Gersei pînă în Poiana Ursului, unde confluează Gersa cu Izvorul Tăuşoarelor (circa 22 km din Rebrişoara), sau din Parva, pe valea Arşiţei, Tarniţa Iepurelui — peşteră (6 km).

2. **Peştera lui Măglei**, situată la nord de precedenta, pe versantul drept al pîrîului Izvorul lui Măglei, afluent al Izvorului Tăuşoarelor, se prezintă sub forma unei grote verticale de 6 m adîncime, terminîndu-se într-o sală de dimensiuni reduse. În timpul ploilor abundente sau al topirii zăpezii ea funcţionează ca un ponor al văii căreia îi aparţine.

3. **Peştera Zînelor** s-a format în „clipele" de calcare eocene de la izvoarele pîrîului Zînei (1 435 m), care apar de sub Tarniţa Prelucii, pe versantul stîng al văii Rebra, la sud-est de Vîrful Pietros (2 003 m). Este formată dintr-o

galerie descendentă de circa 30 m, cu unele ramificaţii inaccesibile, încă nestudiate.

4. Peştera Jghiabul lui Zalion este situată la obîrşia Pîrîului Orb, afluent al Văii Seci (bazinul Telcişor). Accesul în peşteră se face printr-un aven de 44 m, cu un diametru de 3 m. În linie dreaptă, peştera are 475 m, însă desfăşurată depăşeşte 535 m. Adîncimea totală atinge 130 m. Traseul prin peşteră este alcătuit din cîteva lărgiri în formă de săli, cascade, sifoane, situate de-a lungul cursului de apă cu debite mari în perioadele ploioase. Resurgenţa pîrîului care străbate peştera este în Izbucul Rece, la circa 0,7 km sud de punctul „La Funicular" în valea Telcişorului, ea fiind comună cu al Peşterii Tăuşoarelor.

5. Peştera de sub Paltin este situată pe dreapta Izvorului Laptelui. Se prezintă sub forma unei galerii orizontale de circa 20 m lungime, săpate în calcarele „Muntelui Laptelui" de la izvoarele Anieşului Mare.

În afara peşterilor, ca fenomen carstic mai poate fi amintit Poarta lui Beneş, denumită adesea şi Poarta Corongişului. Este situată pe interfluviul dintre Izvorul Băilor şi valea Anieşului, pe culmea dintre vîrful Păltiniş (1 545 m) şi Corongiş (968 m), avînd forma unei arcade prin care poate trece un om.

Tot ca fenomen carstic merită să fie amintit „Izvorul Albastru al Izei", izbuc situat în bazinul superior al Izei, în punctul denumit „Fundul Izei", în afara limitei administrative a judeţului, însă uşor accesibil celui care străbate culmea principală a Munţilor Rodnei.

Munţii Bîrgăului sînt cunoscuţi printr-un peisaj deosebit de pitoresc, cu păduri întinse, frumoase plaiuri domoale, conuri vulcanice, relief fragmentat de numeroase văi care au permis construcţia căilor de comunicaţie. Deşi mai uşor accesibili, cu un grad de umanizare mai avansat ca al Munţilor Rodnei, sub aspect turistic sînt exploataţi în mică măsură, datorită lipsei traseelor marcate şi a cabanelor care să ofere posibilităţi de odihnă şi aprovizionare.

Pe lîngă obiectivele turistice de care dispun, Munţii Bîrgăului sînt cunoscuţi şi prin patrimoniul cinegetic deosebit de valoros.

Munţii Bîrgăului sînt traversaţi de căi de comunicaţie care oferă multiple posibilităţi de valorificare a resurselor folclorice, turistice şi cinegetice. Astfel, prin nord, de-a lungul Someşului Mare, şoseaua Năsăud — Ilva Mică — Rodna leagă, prin pasul Rotunda, această regiune de „Ţara Maramureşului" (peste pasul Prislop) şi de Depresiunea Dornelor pe valea Bistriţei Aurii.

Linia ferată Ilva Mică — Vatra Dornei, după ce străbate pitoreasca vale a Ilvei, cu versanţi împăduriţi, aşezări frumoase şi frecvente izvoare minerale, înainte de a coborî în Ţara Dornelor trece peste o serie de viaducte impunătoare, alternînd cu tunelele construite prin cumpăna dintre valea Larion şi Teşna. Aproape paralel cu linia ferată şerpuieşte şi şoseaua judeţeană care leagă valea Ilvei de Teşna peste pasul Larion — Grădiniţa (pas de culme), mai puţin frecventat.

Mijlocul de acces pe valea Leşului este drumul care leagă exploatările forestiere de la obîrşia rîului (versantul nordic al vîrfului Sterparul) cu fabrica de cherestea din Ilva Mică, pe o distanţă de circa 25 km. De-a lungul văii, înguste şi prăpăstioase, rîul trece numeroase praguri vulcanice, care generează cascade înspumate şi marmite în care mişuna păstrăvul şi lipanul. În dreapta Leşului se ridică, maiestoase, Heniu Mare (1 612 m), Arşiţa (1 227 m) şi Bîrgăul (1 362 m), dificil de escaladat datorită pantelor accentuate ale conurilor alcătuite din formaţiuni vulcanice. În schimb, versantul drept, mai domol, oferă mai multe posibilităţi de acces spre poienile înalte dintre Ilva şi Leşu.

Şoseaua Bistriţa — Tihuţa — Vatra Dornei, a cărei modernizare este pe sfîrşite, străbate valea Bistriţei pînă la Prundu Bîrgăului, iar de aici pe valea Străjii, peste pasul Tihuţa, coboară în valea Dornei, la Poiana Stampei.

Valea Bistriţei — Straja — Măgura Calului este una din cele mai frumoase regiuni din ţară, are tradiţii istorice, fiind străbătută de drumul comercial care lega Bistriţa — cetatea meşteşugarilor şi negustorilor saşi — de Suceava, capitala Moldovei. Pe aici au trecut şi armatele moldovene spre Bistriţa (1 530), oraş dependent de Petru Rareş, spre Dej şi vechea

mănăstire de la Vad (județul Cluj), pe atunci domeniul voievozilor moldoveni.

Cea mai sudică cale de acces spre „inima" Munților Bîrgăului a oferit-o valea superioară a Bistriței, însoțită de o șosea carosabilă, de circa 27 km, care se ramifică din șoseaua națională D.N. 17 la Prundu Bîrgăului, trece prin Bistrița Bîrgăului, străbate defileul îngust al rîului, Depresiunea Colibița și continuă pînă la obîrșia Izvorului Colbului, sub culmea Dălbidan — Bistriciorul.

Rezistența rocilor vulcanice (aglomerate andezetice, andezite) la eroziunea fluviatilă a fost cauza formării frumosului defileu cu pereți verticali Bistrița Bîrgăului — Colibița, lărgirea văii în amunte, în formațiunile mai friabile oligocene și acvitaniene, dînd naștere Depresiunii Colibița. Încadrată în nord și nord-vest de o serie de masive vulcanice, ca Măgurița, Tomnatec și Cășarul, iar spre sud de Piatra lui Orban, Piatra Mare și Bridierul, pitoreasca depresiune a oferit cadrul prielnic organizării unei stațiuni climaterice care, față de condițiile de care dispune (aer ozonat, ape minerale, climat blînd cu ploi puține etc.), este insuficient valorificată.

La Colibița, pe lîngă frumoasele cabane și gospodăriile țărănești împrăștiate printre brazi, există și o casă de vînătoare vizitată de turiști străini, datorită bogăției vînatului și frumuseților oferite de peisajul montan, la contactul dintre Munții Bîrgăului și Munții Călimani.

Din Colibița, se răsfiră numeroase trasee turistice spre Munții Bîrgăului, dar mai ales spre sud și sud-est, către Călimani.

Dintre principalele trasee turistice spre Munții Bîrgăului amintim :

— Colibița — Dealul Pușcă — vîrful Arșiței — Mureșenii Bîrgăului. Urmărind acest traseu, din Dealul Pușcă (1 080 m) apare panorama depresiunii străjuită de măgurile vulcanice ale Munților Bîrgăului, cît și de creasta semeață a Călimanilor. Din Arșița Mare se deschide priveliștea văii Straja dominată de Miroslava în nord și Măgurița (1 505 m) în sud, de-a lungul căreia se desfășoară „Bîrgaele", străjuite de culmea Heniu Mare (1 612 m) — Bîrgău (1 362 m), care le separă de valea Ilvei.

— Al doilea traseu pleacă de la confluenţa Izvorului Lung cu Izvorul Colbului spre nord, traversează izvoarele Străjii, Tihuţa, vechea şosea romană („Drumul Romanilor"), ocoleşte izvoarele Leşului, trece prin cătunul Cloşa şi coboară pe pîrîul Ivăneasa la Ilva Mare.

— Al treilea şi cel mai interesant traseu urcă de la Colibiţa, spre est pe sub Dălbidan, vîrful Buba şi urmează creasta dintre valea Dornişoara şi valea Străjii, pînă la Piatra Fîntînele (pasul Tihuţa). Din punctul cu altitudinea ce domină împrejurimile — Măgura Calului (1 227 m) — se pot admira întinsele poieni înconjurate de molizii falnici ai Munţilor Bîrgăului, valea Bistriţei, Someşul, Munţii Rodnei, cu Ineul, ale căror petice de zăpadă strălucesc în soare, adesea, pînă în august, Culmea Suhardului, care domină Ţara Dornelor, valea Dornei, Giumalăul şi altele.

De la Măgura Calului traseul continuă pe culmea dintre Teşua Împuţită — Larion şi valea Iliuţei, peste vîrful Potiului (1 031 m) şi coboară la Lunca Ilvei (după două zile de drum cu un popas la Piatra Fîntînele).

Munţii Călimani, alcătuiţi dintr-un complex petrografic foarte diversificat, dispus în trepte, rezultat al unor curgeri de lave, au generat un relief care se ridică peste altitudinea Munţilor Bîrgăului cu 200—400 m, constituit din aglomerate şi conuri vulcanice cu cratere largi, separate prin văi adînci, cu pereţi abrupţi(fig. 37), pante accentuate, cu numeroase praguri, care generează cascade în lungul cursurilor de apă.

Masivitatea lor, cît şi structura vulcanică justifică lipsa pasurilor de culme, fiind străbătuţi doar de poteci bătătorite, prin locurile cele mai pitoreşti.

Din Călimani, cu fenomenele deosebit de curioase, adesea asemănătoare „babelor" (fig. 38), cu resturi de cratere şi căldări glaciare suspendate, cu fenomene vulcano-carstice, cu un patrimoniu cinegetic deosebit de bogat, în cadrul judeţului este înglobată doar o mică suprafaţă, partea nord-vestică a masivului alcătuită aproape în întregime din aglomerate vulcanice, cu rare străpungeri andezetice.



Fig. 37. — Munții Călimani. Vîrful Pietrele Roșii (foto Maxim Pop).

Centrul turistic pentru această zonă este stațiunea Colibița din care, în timp de cîte o zi de mers, se pot alege numeroase şi interesante trasee.

Principalul traseu de culme din această zonă poate fi considerat cel care pleacă din Cuşma, peste Dealul Negru — Colibița (10—12 ore de mers).

Plecînd din satul Cuşma, poteca se îndreaptă spre est peste Piatra Cuşmei, stîncă asemănătoare unei căciuli uriaşe, Dealul Vulturului (1 501 m), Piatra Deşălată cu stînci semeţe şi pereţi abrupţi, Dealul Negru.

Din Dealul Vulturului, ramificaţia ce coboară spre Bistriţa Bîrgăului trece prin „cetăţile" Tătărcii, cunoscute prin forme de stînci curioase, dintre care se ridică un impunător „obelisc", dominînd împrejurimile.

În acest punct converg trasee din diferite direcţii (valea Budacului, Şieu, valea Bistra, Colibiţa etc.), din care unul

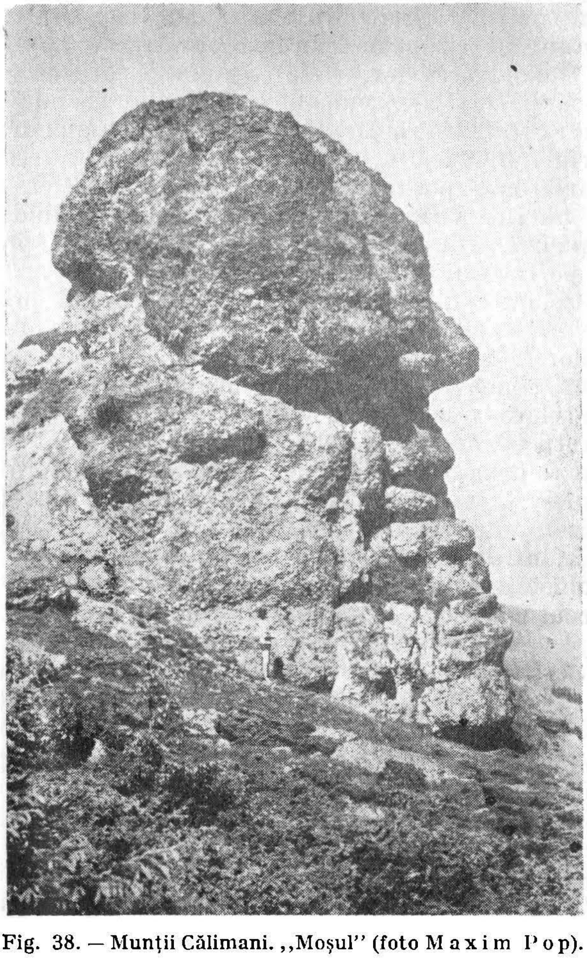


Fig. 38. — Munții Călimani. ,,Moșul'' (foto M a x i m P o p).

continua pe culme prin vîrful Moldoveanca (1 570 m) și vîrful Țiganca spre Zurzugău și Bistricioru (1 990 m), altul coboară pe pîrîul Pănuleț, pînă la Izvorul Colbului, iar de aici, în mai puțin de o oră de mers, se ajunge la Colibița.

Din vîrful Bistricioru care domină această regiune, printr-un tur de orizont ne apare panorama estică a Călimanilor, în toată splendoarea lor, văile Neagra, Negrişoara şi Dorna, impunătoarele „clăi" vulcanice şi plaiuri ale Munţilor Bîrgăului în nord-vest şi Depresiunea Transilvaniei în vest.

Vîrful Bistricioru, centru orografic al acestei zone, oferă numeroase posibilităţi de drumeţie. Astfel, un traseu ce trece pe sub vîrfurile Străcior, Viişoara, Dălbidan şi Buba coboară pe Izvorul Lung, pe la izvorul de „borcut", spre Colibiţa, iar altul pe Izvorul Colbului, spre acelaşi obiectiv.

În schimb, din vîrful Bistricioru, traseul principal de culme se îndreaptă spre est prin vîrful Ciunget spre Pietrosul Călimanilor (2 102 m), din care se deschide larga panoramă a „obcinelor" bucovinene, lanţul vulcanic dintre Olt şi Mureş şi Podişul Tîrnavelor în sud-vest.

Munţii Călimani, cu întinsele păduri brăzdate de văi, cu potecile care urmăresc crestelele crenelate, cu numeroase şi interesante specii floristice şi faunistice, rămîn de neuitat în memoria celor care i-au străbătut.

În afară de factorii naturali, un rol important în turism îl au şi obiectivele istorice, sociale, economice şi culturale.

Trecutul istoric al poporului român a lăsat numeroase vestigii pe teritoriul judeţului, cum sînt drumul roman de la Tihuţa, castrele romane de la Orheiu Bistriţei şi Livezile, monumentele medievale din Bistriţa, Rodna, Petru Rareş, Reteag, Herina etc.

Bistriţa, actuala capitală a judeţului, situată la răscruci de vechi drumuri comerciale, prezintă numeroase dovezi ale unei îndelungate convieţuiri slave cu populaţia autohtonă de origine daco-romană.

Dezvoltarea meşteşugurilor, cît şi a comerţului au grăbit şi dezvoltarea Bistriţei, cu mare faimă în secolele următoare.

Dintre monumentele istorice, destul de numeroase în trecut, în zilele noastre se mai păstrează următoarele :

B i s e r i c a o r t o d o x ă (fostă a minoriţilor) este cel mai vechi monument arhitectural din oraş, construită în a doua jumătate a secolului al XIII-lea, în care se mai păstrează cîteva valoroase fresce.

După 1452, cînd primeşte din partea regelui Ladislau Postumul oraşul Bistriţa cu 20 de sate din împrejurimi, Iancu de Hunedoara construieşte o cetate (castel) în partea de nord a oraşului, în locul actual denumit „burg" (cetate), care a fost demolată după puţin timp (1464). Apropierea pericolului otoman a făcut să se ia măsuri grabnice de fortificare a întregului oraş, care în prima fază a fost terminată la 1484. Completată ulterior cu noi ziduri, porţi, turnuri, şanţuri, valuri de pămînt etc, Bistriţa a devenit în secolul al XV-lea una dintre cele mai fortificate cetăţi din nordul Transilvaniei. Urmele unui astfel de val-şanţ-zid se mai păstrează în parcul oraşului, străjuite de „Turnul Dogarilor" construit în jumătatea a doua a secolului al XV-lea.

Din a doua jumătate a secolului al XVI-lea se mai păstrează complexul de 13 clădiri cu arcade numite „Sugălete" şi catedrala gotică (1560—1563), al cărei turn de circa 75 m era folosit ca loc de observaţie, pază şi alarmă.

În incinta oraşului se mai păstrează resturi din zidul vechii cetăţi (în străzile M. Kogălniceanu, Ecaterina Teodoroiu, Piaţa Petru Rareş etc.), clădirea denumită în trecut „Domus Consistorialis", centrul administrativ al Districtului Bistriţa, „Casa Argintarului" (str. Dornei 5), monument de arhitectură din prima jumătate a secolului al XVI-lea, fosta mănăstire a franciscanilor, care în prezent adăposteşte colecţiile muzeului judeţean etc.

Pe lîngă obiectivele arhitecturale vechi, în oraşul Bistriţa se impun prin măreţie şi stil, clădirile din Piaţa Centrală, majoritatea clădirilor din str. Teilor (secolul XIX-lea), casa de cultură din parcul oraşului, clădirea Liceului nr. 1, clădirea veche a poştei (colţ str. Gării cu str. Teilor) etc.

Ca opere sculpturale recente amintím statuia poetului Andrei Mureşanu, autorul imnului revoluţiei de la 1848, operă a sculptorului C. Medrea, situată în Piaţa Centrală. De asemenea, bustul scriitorului L. Rebreanu, dezvelit în Piaţa Petru Rareş, în toamna anului 1970.

La fel ca şi pe alte meleaguri ale patriei noastre, constrastul între oraşele de altădată şi construcţiile de astăzi apare pregnant în contestul vieţii contemporane. Astfel, oraşul Bistriţa, pe lîngă

funcţia sa politică, administrativă şi culturală (este cel mai important centru din judeţ), o obţine treptat şi pe cea de oraş industrial în plină dezvoltare.

Noile cartiere de locuit, Piaţa Decebal, str. Teilor, cît şi numeroasele obiective social-politice-culturale construite în ultimii ani indică şi de data aceasta grija partidului şi a statului nostru pentru ridicarea şi a acestui oraş înfloritor la nivelul celorlalte din ţară.

Dintre monumentele mai importante din jurul oraşului amintim : biserica evanghelică din Herina, important monument de arhitectură în stil romanic, construită în prima jumătate a secolului al XIII-lea ; castelul Bethlen din Arcalia, secolul al XVIII-lea ; biserica de lemn din Sărata, secolul al XVIII-lea etc.

Oraşul Năsăud, vechi centru cultural ardelean, este amintit pentru prima dată în anul 1264, numele lui apărînd în documentele din secolul al XV-lea. Se relevă prin primele şcoli româneşti din Transilvania. Astfel, în 1770 existau trei şcoli cu limba de predare română, în 1857 funcţionează o şcoală normală, iar în 1863 se inaugurează gimnaziul românesc, transformat în 1872 în liceu.

În Năsăud se pot vizita Liceul „George Coşbuc", Muzeul orăşenesc cu secţiile istorie şi etnografie, Biblioteca documentară a Filialei Cluj a Academiei R.S.R., Arhivele statului cu numeroase manuscrise şi documente vechi şi cu secţiile documentare „G. Coşbuc" şi „L. Rebreanu".

În împrejurimile Năsăudului pot fi vizitate cîteva obiective mai importante :

— casa memorială „George Coşbuc" din localitatea Coşbuc (Hordou), situată la 13 km de Năsăud, pe şoseaua Salva — Săcel ;

— comnuna Salva, unde în 1763 a fost condamnat la moarte prin tragere pe roată, în locul denumit „Mocirlă", pentru instigaţii la revoltă şi nesupunere, ţăranul Tănase Todoran din Bichigiu, în vîrstă de 120 de ani, alături de care au mai fost executaţi prin spînzurătoare încă trei ţărani, ale căror corpuri au fost expuse mai mult timp la locul execuţiei ;



Fig. 39. — Costum popular din Salva
(foto I. B u t a).

— casa memorială „Liviu Rebreanu”, în satul cu același nume — Prislopul de odinioară al romancierului de talie universală (la 3 km pe șoseaua Năsăud — Bistrița);

— orașul Sîngeorz-Băi, renumit prin izvoarele minerale din stațiunea „Hebe”, situată pe valea Borcutului.

— Rodna, vechi centru minier, cunoscut din timpul romanilor, ale căror urme se mai păstrează sub forma unor „hrube” prăbușite; în această localitate se mai păstrează o parte din zidul și turnul de la intrarea al cetății distruse în 1242 de tătarii care au jefuit mănăstirea benedictinilor, construită de teutoni;

— Valea Vinului, stațiune balneoclimaterică, cu ape minerale și două case de odihnă;

— comunele din lungul Someșului Mare, renumite prin costumele naționale policrome (fig. 39), care pot fi admirate în zilele de sărbătoare, cu prilejul serbărilor populare tradiționale, la „nedeile” din Munții Rodnei, cît și cu alte ocazii.

Valea Bistriței, renumită prin pitorescul ei este leagănul marilor așezări cunoscute sub denumirea de „Bîrgaie”, cu centrul în comuna Prundu Bîrgăului, ai căror harnici locuitori se îndeletnicesc cu exploatarea lemnului din întinsele păduri de rășinoase și foioase, cu creșterea animalelor și pomicultură.

Valea Șieului este cunoscută prin frumusețea costumelor policrome, cît și prin numeroasele premii și mențiuni obținute de echipele artistice din Șieu, Șieuț și Monor, la diverse concursuri, pe plan județean și național, la care se adaugă unele monumente de arhitectură (fig. 40), ape minerale etc.

Deși teritoriul județului oferă o mare diversitate de obiective turistice, amenajările necesare desfășurării acestei activități în condiții optime lipsesc. Astfel, în zonele montane, casele de adăpost și cabanele sînt foarte puține (Colibița, Valea Vinului), deseori neîncăpătoare, marcarea traseelor turistice nesatisfăcătoare și pe porțiuni foarte reduse.

Pentru a veni în ajutorul turiștilor rutieri, în ultimii ani s-au inițiat foarte modest cîteva amenajări, cum ar fi grupul de cabane „Farmecul Pădurii” din valea Cormaia, hanul de la Piatra Fîntînele, hanul-motel și campingul din orașul Bistrița.

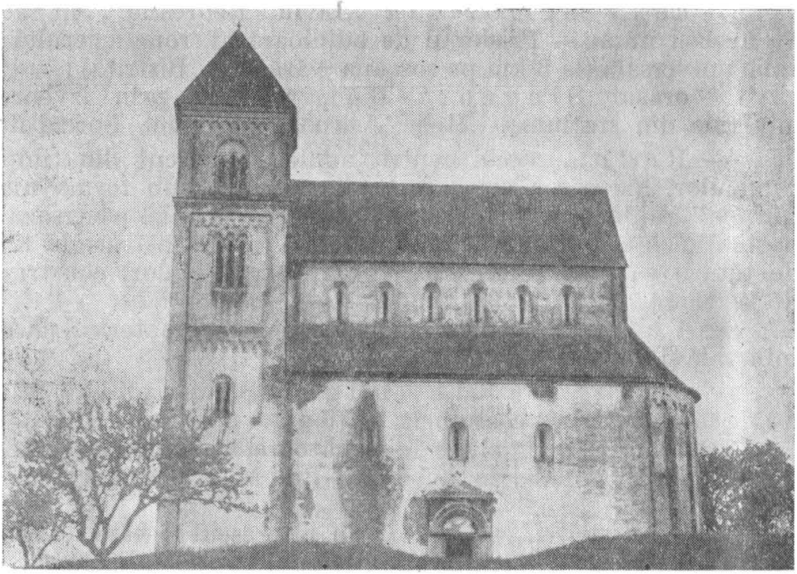


Fig. 40. — Biserica din Herina (foto I. B u t a).

Considerăm că în urma măsurilor luate de partid și stat prin înființarea Ministerului Turismului, patrimoniul turistic deosebit de valoros al județului Bistrița-Năsăud va fi fructificat la nivelul cerințelor moderne, mereu crescînde.

Bibliografie

ANTON A. (1970), *Sîngeorz-Băi — Mic îndreptar turistic*, Edit. Stadion, București.

BORDEA I. (1964), *Cercetări geologice-tehnice asupra zăcămintelor de marmoră din V. Cormaia—V. Secii*, St. teh. econ., Seria F., nr. 5.

BRANA V. (1958), *Zăcămintele metalifere ale subsolului românesc*, Edit. științifică, București.

— (1967), *Zăcămintele nemetalifere din România*, Edit. tehnică, București.

BUTA I. (1963), *Cîteva considerațiuni asupra bilanțului hidrologic al bazinului Someșului Mare*, Studia Universitatis ,,Babeș-Bolyai'', Cluj, Series geol.-geogr., fasc. 2.

— (1969), *Contribuții la cunoașterea apelor subterane din bazinul hidrografic al rîului Someș*, Lucr. șt., Seria A, Oradea.

— (1971), *Resursele de apă din județul Bistrița-Năsăud și posibilitățile lor de valorificare*, Lucr. șt., geografie, Oradea.

BUTA I., IACOB ERSILIA, SĂNDULACHE AL. (1970), *Rezervele de apă din Cîmpia Transilvaniei și posibilități de completare*, Studia Universitatis ,,Babeș-Bolyai'', Cluj, Series geographia, fasc. 1.

COSMA I., POP M., SĂBĂU N. (1971), *Prin Țara Năsăudului*, Edit. Stadion, București.

CUCU V. (1970), *Orașele României*, Edit. științifică, București.

DAICOVICIU C., PASCU ȘT., CHERESTEȘIU V., IMREH ST., NEAMȚU AL., MORARIU T. (1961), *Din istoria Transilvaniei*, Edit. Academiei R.P.R., București.

DĂNILĂ ST. (1967), *Bistrița — Mic îndreptar istoric*, Muzeul de istorie Bistrița, Cluj.

GÎRBACEA V. (1960), *Observații morfologice în partea de nord-est a Podișului Transilvaniei*, Probl. geogr., vol. VII, București.

GÂRBACEA V. (1961), *Considerații cu privire la evoluția rețelei hidrografice în partea de nord-est a Podișului Transilvaniei — Dealurile Bistriței —*, Studia Universitatis „Babeș-Bolyai", Cluj, Series II, fasc. 1.

ILIESCU E. (1968), *Munții Rodnei. Călăuza turistului*, Edit. Consiliului național pentru educație fizică și sport, București.

MERUȚIU V. (1929), *Județele din Ardeal și din Maramureș pînă în Banat*, Lucr. Instit. geogr., Univ. Cluj, vol. V.

MIHAIL MARIA (1960), *Contribuții la geografia căilor ferate din regiunea Cluj — în 1959*, Studia Universitatis „Babeș-Bolyai", Cluj, Series II, fasc. 1.

— (1967), *Contribuții la geografia agriculturii din Cîmpia Transilvaniei*, Studia Universitatis „Babeș-Bolyai", Cluj, Series geol.-geogr., nr. 2.

MIHĂILESCU V. (1963), *Carpații sud-estici de pe teritoriul R. P. Române*, Edit. științifică, București.

MOLNAR E. (1966), *Considerații asupra rețelei de așezări din regiunea Cluj*, Studia Universitatis „Babeș-Bolyai", Cluj, Series geol.-geogr., fasc. 2.

MORARIU T. (1937), *Viața pastorală din Munții Rodnei*, București.

— (1958), *Raionarea fizico-geografică a Cîmpiei Transilvaniei*, Studia Universitatis „Babeș-Bolyai", Cluj, Series geol.-geogr., fasc. 1.

MORARIU T., GÂRBACEA V. (1960), *Terasele rîurilor din Transilvania*, Com. Acad. R.P.R., t. X, nr. 5, București.

MORARIU T., ONIȘOR T. (1970), *Spălarea aurului în Carpații Occidentali și Meridionali*, Studia Universitatis „Babeș-Bolyai", Cluj, Series geogr., fasc. 1.

NAUM T., BUTNARU E. (1969), *Căliman-Bîrgău — Călăuza turistului*, Edit. Consiliului național pentru educație fizică și sport, București.

PASCU ȘT. (1954), *Meșteșugurile din Transilvania pînă în secolul al XVI-lea*, Edit. Acad. R.P.R., București.

— (1971), *Voievodatul Transilvaniei*, vol. I, Edit. Dacia, Cluj.

PÎRVU G. (1964), *Carierele din R.P.R.*, Edit. tehnică, București.

RUSU T., FODOR, ANTON A., VOIȘANU GH. (1967), *Ghidul stațiunilor balneo-climaterice și obiectivelor turistice din regiunea Cluj*, Cluj.

TUDOR D. (1968), *Orașe, tîrguri și sate în Dacia Romană*, Edit. științifică, București.

UJVARI I., BUTA I. (1967), *Rezervele de apă din regiunea Cluj*, Studia Universitatis „Babeș-Bolyai", Cluj, Series geol., geogr., fasc. 2.

* * * (1971), *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, București.

* * * (1965), *Apele minerale şi nămolurile terapeutice din R.P.R.*, vol. II, Edit. medicală, Bucureşti.

— (1966), *Atlasul climatologic al R.S.R.*, Inst. met. central, Bucureşti.

— (1969), *Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român, 6—12 august 1969*, Edit. politică, Bucureşti.

— (1964), *Harta solurilor Republicii Socialiste România*, Inst. geol., Bucureşti.

— (1965), *Harta geologică a Republicii Socialiste România*, Inst. geol., Bucureşti.

— (1969), *Judeţele României Socialiste*, Edit. politică, Bucureşti.

— (1967), *Monografia hidrologică a rîului Someş*, St. hidrol., vol. XX, Bucureşti.

— (1938), *Recensămîntul populaţiei României din 29 decembrie 1930*, Bucureşti.

— (1959), *Recensămîntul populaţiei României din 1956*, Bucureşti.

— (1967), *Recensămîntul populaţiei şi locuinţelor din 15 martie 1966*, Bucureşti.

Cuprinsul

Redactor responsabil: SILVIA DINESCU
Tehnoredactor: MARILENA DAMASCHINOPOL

Bun de tipar 30.09. 1972. Tiraj 3060. Hîrtie tipar înalt ilustrații de 80 g/m². Coli de tipar 9,75. Planșe 4.

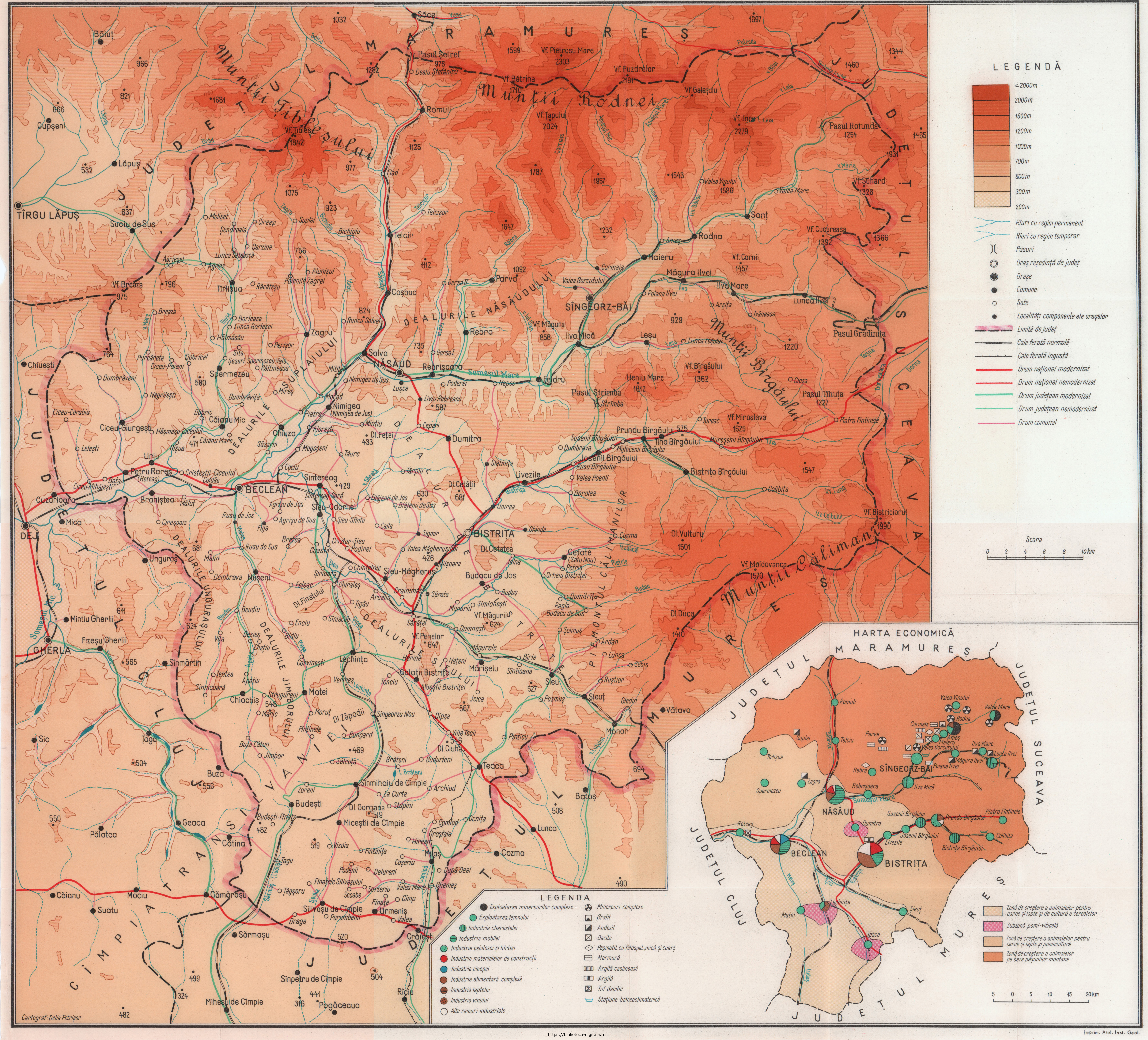
C.Z. pentru biblioteci mari
C.Z. pentru biblioteci mici {91(498.7212)

Întreprinderea Poligrafică „Informația"
Str. Brezoianu nr. 23—25, București,
Republica Socialistă România

ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
INSTITUTUL DE GEOGRAFIE

JUDEȚUL BISTRIȚA-NĂSĂUD

Autori: T. Morariu, I. Buta, A. Maier



Imprim. Atel. Inst. Geol.

În cadrul colecției
„JUDEȚELE PATRIEI"

au apărut :

- **Județul Ilfov**
- **Județul Cluj**
- **Județul Vrancea**
- **Județul Hunedoara**
- **Județul Gorj**
- **Județul Sibiu**
- **Județul Buzău**
- **Județul Brașov**
- **Județul Ialomița**
- **Județul Sălaj**
- **Județul Bacău**
- **Județul Tulcea**
- **Județul Bihor**

În curs de apariție :

- **Județul Constanța**
- **Județul Suceava**
- **Județul Mureș**

Lei 15

